

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ Α'

ΑΡ. 5

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΛΕΩΝΙΔΑ ΠΑΥΛΙΔΗ: Συντέλεια.
ΘΥΜΟΥ ΟΡΑΤΗ: ΟΙ Τσοκνίδες.
Δ. ΝΟΥΣΗ: Ψυχαναλυτικό νόημα σέ Κυπριακές παροιμίες.
ΕΥΡΙΠΙΔΗ ΑΚΡΙΤΑ: Ποιμενικό.
ΣΑΒΑ ΧΡΙΣΤΗ: Σαλωμών Παροιμίες, ς' 6-11.
ΦΡ. ΣΦΟΡΤΣΑ: Μέ τόν Μαρίτι στήν Κύπρο.
ΧΡ. Θ. ΠΑΛΛΙΣΗ: Έρωτικά.
H. G. WELLS (μεταφρ. Κ. Περι κλέ ους):
'Ο Κλεμμένος Βάκιλλος.

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ: ΠΑΝΟΥ ΤΑ-
ΛΙΑΔΩΡΟΥ: «Κάτι παρεξηγημένο».—Κρι-
τική: Ν. ΣΚΟΥΡΟΥ: «Joan du Plat Taylor,
A water cistern with Byzantine Paintings, Salamis,
Cyprus». — ΠΟΡΦΥΡΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ: «E.
Gjerstad etc. The Swedish Cyprus Expedition:
Finds and results of the excavations in Cyprus
1927-1931».—Σημείωμα.—Τύπος.—Νέα Βι-
βλία.—Ειδήσεις.—'Αλληλογραφία.

ΛΕΥΚΟΣΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ

15 ΝΟΕΒΡΗ, 1934

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Τεχνικός Διευθυντής : ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ
Υπεύθυνος Ίδιοκτήτης : Α. Μ. ΑΤΤΑΛΙΔΗΣ
Οικονομικός Διαχειριστής : Γ. ΕΥ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ

Συνδρομή για ένα χρόνο 8 σελίνια.

ΓΡΑΦΕΙΟ : 'Οδός Ούζουνιάν αρ. 11.

Τυπογραφείο : "ΝΕΟΣ Κόσμος,, Θωμά Γ. Κυριακίδη

ΛΕΥΚΟΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

Ψηφιοποίηση: Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Κύπρου

Κυπριακά Γράμματα

ΕΤΟΣ Α'

ΛΕΥΚΟΣΙΑ (ΚΥΠΡΟΣ), 15 ΝΟΕΒΡΗ 1934

ΑΡ. 5

ΣΥΝΤΕΛΕΙΑ...

I

Ἀνήμπορος νὰ ἴδεις τὸν ξεπεσμό σου
ἀπὸ μιὰ σ' ἄλλην ἄβυσσο κυλᾶς
καὶ στὸ βαρὺ τὸ παραμιλητὸ σου
μιὰ κλαίς γοερά καὶ μιὰ χασκογελάς...

Σ' ἔγνοια βυθᾶς κ' ἡ τρικομιὰ σὲ ζώνει·
ξεγνοιάζεις καὶ σταλώνεις σὰ νερό·
τὴ σκοτεινὴ σου μοῖρα τὴν πεισμώνει
κάθ' ὄραμα σου πένθιμο ἢ φαιδρὸ ..

Σύναυγα ξεκινᾶς μ' ἀργὴ πορεία·
βραδυάζει κι ὄλο βιάζεσαι· σιωπᾶς
στὸ σάλαγο πού φέρνει ἡ ἀποτυχία
κι ἄσκοπα πάντα σέρνεσαι ὅπου πᾶς...

Ἄ,τι δικὸ σου ὡς ξένος τῶχεις χάσει
κι ἄπλερος ἴσκιος στ' ἀγαθὰ τῆς γῆς
ἀδιάφορος γυρίζεις μ' ἄγρια βιάση,
σὰν ἀνατρίχιασμα ἄδικης ὀργῆς...

II

Στὸ μέγα φῶς γαλάζια ἀντιφεγγίζουν
βουνὰ ἀνοιξιάτικα, κάμποι, γιαιοὶ
κ' ἐρωτικὰ γιορτάσια σελαγίζουν
στὴ γιομοφεγγαριὰ μὲ τὸ φιλι...

Μπρὸς στὰ ὄρατὰ καὶ τ' ἀόρατα, ἄχνη ὄνειρου
σάμπως μαργαριταροποταμὸς
ξεχύνεται στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ἀπείρου,
ροῆ ἀθανασίας, ὁ ἀλαλαγμὸς...

Κ' ἐσὺ; Ὡς ἄνθρωπος ὄρας, νοεῖς, ταυνέσαι
 μ' ἀστραπολάμπει ἢ σάρκα σου ἀχαμνῆ,
 κλείς τ' ἄφεγγα σου μάτια καὶ γελιέσαι
 πῶς ἄλλα προσδοκᾷς, Κ' οἱ κεραυνοὶ,

Πορφυροφέρουγα τῶν καταγιγίδων
 ὄρνια, ξάφνου σηκώνονται, χυμοῦν
 καὶ τοὺς σταχτιοὺς σπυργίτες τῶν ἐλπίδων
 τῶν μάταιων, χαλκομύτες πελεκοῦν...

Καὶ τότε; Τὴν ἀστοχασιὰ σου ἀφίνεις
 γῆς κι οὐρανῶν ἀνάμεσα καπνὸς
 νὰ ὑψώνεται, καὶ τὴν κατάρρα χύνεις
 τὴν ἀστοχη, γαῦρος ἢ ταπεινός...

III

Τεχνίτες σιδεροπελεκητάδες
 μὲ πείρα κι ὀρθὴ γνώση, μ' ἀφοβία
 τίς πλαγιῆς γιόμισαν καὶ τίς πεδιάδες
 μὲ πύργους καὶ πολιτεῖες, ὅλο βιά

νυχτοῦμερα δουλεύοντας μπροστὰ σου
 κ' ἐνάντια σου ν' ἀλλάξουν τὸ ντουριά!
 Κ' ἐσὺ; Ὁμφαλοσκοπώντας τὴν κοιλιὰ σου
 στὴ χούφτα τὸ μελοῦδι σου ρονιά—

ρονιά τὸ πίνεις καὶ κυλιέσαι χάμου
 κι ὄντας γυρίζουν νὰ σὲ ἴδου, φωνὴ
 μπήγεις μεγάλῃ: τ' ἀνομήματά μου
 ὅλα συχωρεμένα καὶ τρανοὶ

IV

κ' οἱ πόθοι μου καὶ φλογερὲς οἱ ἐλπίδες
 κ' ἡ δύναμη μου ἀστράφτει καὶ βροντᾷ
 καὶ μὲς στίς θύελλες καὶ στίς καταγιγίδες
 τὸ σῶμα κ' ἡ ψυχὴ μου εἶναι ὀρτᾷ!...

"Α, μιὰρὲ, δίκαια κι ἄξια μισημένε!
 Ποῦθ' ἔρχεσαι; ποῦ πᾶς; πιά δὲ ρωτᾷς.
 Τέτοιος ὡς εἶσαι στὴν κατάντια μένε
 πῶχρὸς φτάσει. Ἐκεῖ μένε, νὰ κοιτᾷς

τὰ ἐφιαλτικὰ τὰ ὄνειροπλάσματά σου,
 ὥσπου διαβαίνοντας ἐμεῖς γοργοὶ
 νὰν τὰ σκορπίσουμε τὰ κόκκαλά σου
 —μυριάδων κόκκαλα!— ὄξω κι ἀπ' τὴ γῆ...

ΛΕΩΝΙΔΑΣ ΠΑΥΛΙΔΗΣ

ΟΙ ΤΣΟΥΚΝΙΔΕΣ

Ὁ Τάσος ἦτανε ἓνα θαλερώτατο παιδί ἡλικίας μόλις δώδεκα ἐτῶν κι' ἀπὸ πολὺ νωρὶς τοῦχαν πάρει μιὰ γκουβερνάντα πού τοῦ ἦτανε γνωστὴ ὡς ἡ δασκάλα του: ἔτσι συνήθιζε νὰ τὴν ὀνομάζει μ' ἓνα ἔμφαντικό τόνο ἢ μητέρα του, στὴν παρουσίαν του. Τὸ πρῶτῃ, ὕστερα ἀπὸ τὸ πρόγευμα, ἔπρεπε ν' ἀποσυρθεῖ στὸ γραφεῖο κι ἐκεῖ νὰ ἐτοιμάσει τὰ μαθήματά του ἴσαμε τὶς δέκα ὥρες. Φαινόταν πὼς αὐτὸ ἦτανε κάτι πού τὸκανε ἄθελά του, γιατί πραγματικὰ δὲν ἦτανε ἱκανοποιημένος μαζί της, καὶ τ' ὅ,τι δὲν τῆς εἶχε καμμιά ἀγάπη ἦτανε φῶς φανερό. Γιατί μόλον πού δὲ μποροῦσε νὰ ξεδιαλύσει τὴν αἰτία γι' αὐτό του τὸ αἶσθημα, τὸ ἐνίωθε ὅμως βαθειὰ στὴν ψυχὴ του νὰ φτερουγίζει σάν ἓνα ἄγριο πουλὶ πού πολεμάει νὰ σπάσει τὰ κάγκελα τοῦ κλουβιοῦ του καὶ νὰ χυθεῖ ὄξω λεύτερο κι' ἀδέσμευτο. Κάτι σάν παράπονο τοῦ γιόμιζε τὴν καρδιά χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ τὸ καταλαμβαίνει, νὰ τὸ κρατήσει λιγάκι στὸ νοῦ του καὶ νὰ τὸ συλλογιστεῖ· καὶ μόλον πού τὸ καλόνιωθε τόσο δὲ μποροῦσε νὰ τὸ κυριέψει καὶ συναρμολογώντας το νὰ τὸ ἐκφράσει μὲ λόγια. Ἐδειχνε καθαρά στὸ πρόσωπό του πὼς κάτι σὰ δεύτερος ἑαυτὸς ζοῦσε μέσα του—ἓνα ὀλωσδιόλου διαφορετικὸ ἀγόρι. Πολλὲς φορὲς τὸν ἔβλεπες ἐκεῖ πού καθόταν ἢ στεκόταν νὰ ξεκοκκινίζει καὶ σὲ λίγο ἀπότομα κι' ἀσυναίσθητα νὰ βυθίζεται σ' ἓνα βαθὺ ρεμβασμὸ γαρνιρισμένο μὲ μιὰ λεπτὴ γλυκεῖα μελαγχολία. Τὸ ἀλῶνι κάποιου ὄνειρου κρεμμόταν γύρω ἀπὸ τὴν κεφαλὴ του. Τότε στέναζε καὶ κλείνοντας τὸ βιβλίό του στὸ τραπέζι ἀπάνω πῆγαινε ὀλόϊσα στ' ἀνοιχτὸ παράθυρο. Ἄκουμποῦσε τὸ πηγούνι του στὶς δυὸ του παλάμες μέσα καὶ στεκόταν ἐκεῖ ἔτσι ἀκίνητος γιὰ πέντε ἢ

ἕξι λεπτά. Κοίταζε τὶς σπιτικές ὄρνιθες μ' ἓνα λεβέντη κόκορα στὴ μέση τους. Παρακολοῦθοῦσε τὶς κινήσεις των μ' ἓνα φιλικὸ ἐνδιαφέρο. Στὶς πράξεις των συνήθιζε νὰ δίνει ἀνέκφραστους καὶ φανταστικούς χαρακτηρισμούς κ' ἐξηγήσεις—κ' ἀπόνωθε ἀπ' ὄλα φτερούγιζε ἀνόριστος ὁ ἑαυτὸς του. Τότε ταίιζε τὰ μηρμύκια κάτω μὲ ψυχουλάκια βγαλμένα ἀπὸ τὴν τσέπη του. Κοίταζε προσεχτικὰ τὸ μεγάλο τους ἀγῶνα γιὰ νὰ τὰ σύρουν στὴ φωλιά τους. Κι' ἀκόμα πλέβριζε μὲ τούτους ἢ μ' ἐκείνους π' ὀγωνίζονταν «τραβώντας σκοινὶ» καὶ τῶδειχνε μὲ μιὰν ἑλαφρῦα, ἀσυναίσθητη κλίση τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ κορμιοῦ του στὴ μιὰ ἢ τὴν ἄλλη μεριά. Μὰ ξάφνου ἢ φωνὴ τῆς δασκάλας του πού καθόταν στ' ἀντικρυνὸ δωμάτιο πλέκοντας συνοδευμένη ἀπὸ τὴν ταχτικὴ ἀπειλὴ μιᾶς καταγγελίας στὴ μαμά του, πού τὴν φοβόταν πιὸ πολὺ ἀπ' ὅτι πραγματικὰ τὴν ἀγαποῦσε, τὸν ξάφνιζε καὶ τὸν ἔκανε νὰ ξαναγυρίσει στὰ μαθήματα του. Τώρα ξανάνοιγε τὸ βιβλίό χωρὶς ὄρεξη νὰ διαβάσει ἔστω καὶ μιὰ γραμμούλα. Ἐνίωθε τὸν ἑαυτό του ἀνεξήγητα κουρασμένο μαζί μ' ἓνα ξηρὸ πόνο στὶς ἀρθρώσεις ὀλάκερω τοῦ κορμιοῦ του. Ὀρνιθες, δέντρα, μηρμύκια πηγαινοερχόντουσαν σάν ἀθύρματα ρουκάνια μπροστὰ στὰ μάτια του. Ἐπὶ τέλους ἀγωνίστηκε ν' ἀποχτήσει τελειὰ συνείδηση τοῦ τί γινόταν γύρω του καὶ μ' ἓνα βαθὺ χασμούρισμα, πού ἀνέβασε δάκρυα στὰ μάτια του, ἄρχισε ρωτώντας τὴ δασκάλα του τὴ σημασία χίλιων δυὸ πραγμάτων. Εἶναι ἀλήθεια πὼς δὲν τὸν καταλάβαινε κι οὔτε ποτέ της τὸν εἶχε καταλάβει. Ἐτσι ἀπόφευγε συνήθως τὶς δυσκολίες πού τῆς προξενοῦσαν οἱ ἐρωτήσεις του μ' αὐτὴ τὴ στερεότυπη ἔκφραση: «Ἐλα αὐτὰ τὰ πράματα δὲν σ' ἐνδιαφέρουν». Μ'

αυτά τὰ λόγια εἶχε πάντα τὴν εὐκαιρία νὰ ξεσκάσει σ' ἓνα δυνατὸ, γαργαριστὸ γέλιο. Ἐγυρνε τὸ μικρὸ, συμπαθητικὸ κεφάλι του στὴ μιὰ πάντα καὶ χτυπώντας τὰ χέρια του στὰ γόνατα του ἀπάνω ἔπερνε θάρρος καὶ συνέχιζε τὶς παρατηρήσεις του. Τὸ ἄλλο ἀγόρι μέσα του κάτι τοῦ ψιθύριζε στ' ἀφτί καὶ τὸν ἔσπρωχνε νὰ προχωρήσει. Μιὰ ἀνεξήγητη δύναμη τὸν σήκωνε ἀπάνω πέρνοντάς τον κάτω ἀπὸ τὶς μασκάλες σὰ δυὸ δυνατές, μεγάλες φτεροῦγες κι' αὐτὸς ἐνστινκτικὰ ξέσπαζε σ' ἓνα πικρὸ σαρκασμὸ: «Μπορεῖς νὰ μοῦ πεῖς Δεσποσύνη-Δασκάλα (τώρα μὲ κάποια κακεντρέχεια) γιατί ἔχεις στιβάξει τόσο πολλή πούδρα στὴ μύτη σου σήμερα;» Κι ἄξαφνα ἔτρεχε φεύγοντας ἀπὸ κοντά της καὶ χυνόταν ἔξω ἀπ' τὴν μισοκλεισμένη θύρα τοῦ κήπου μ' ἓνα τρελλὸ καλπασμὸ. Φαινόταν θριαμβευτικὰ εὐτυχισμένος. Τὸ γέλιο του ἀντηχοῦσε σὰν ἓνα καθάριο γαργάρισμα κάποιου ὀρμητικοῦ ρυακιοῦ σ' ὅλο τὸ σπίτι. Σταματοῦσε κάτω ἀπὸ μιὰ βερυκοκκιά μὲ λευκὰ κρῖνα βλαστημένα στὴ λεκάνη γύρω ἀπὸ τὸν κορμὸ τῆς ἀνάμεσα σὲ μιὰ φούντα ἀπ' ἀγριόχορτα καὶ σκυβοντας ἀπάνω τους θαύμαζε γι' ἀρκετὴ ὥρα τὴ δροσάτη νεανικὴ τους ἔμορφιά. Φαινόταν σὰ νὰ κράταγε μαζί τους μιὰ φιλικὴ κουβέντα. Ἀπολάβαινε πέρα ὡς πέρα τὸ κάλλος τους καὶ σταυρώνοντας τὰ χέρια πίσω στὴ ράχη του περιδιάβαζε κάτω ἀπὸ τὶς μυγδαλιές, στὸν ἀνθὸ τους κι' ὅλη τους τὴ δόξα αὐτὴ τὴν ἐποχὴ τοῦ χρόνου, καὶ σταματοῦσε ἐδῶ κι' ἐκεῖ γιὰ νὰ ρουφήξει βαθειὰ τὸ λεπτὸ ἄρωμά τους. Κοίταζε μ' ἀσυγκράτητη χαρὰ τὶς μέλισσες ποὺ ρουφούσαν τὸ μέλι μερικῶν λουλουδιῶν τῆς ἐκλογῆς τους καὶ ποὺ ἄλλα τὰ περνοῦσαν μονάχα μὲ μιὰ ξεσκέπαστη ἀκαταδεξιά. «Τῶκαναν πραγματικὰ γιατί ἔτσι τῶθελε καὶ τὸ διάτασσε ἡ λεύτερη θέλησή τους;» Ἐκάνε αὐτὴ τὴ σκέψη καὶ προσπαθοῦσε μὲ μιὰν ἀπορία συσπειρωμένη στὸ κάτω χεῖλος του νὰ καθορίσει πράγματα καὶ περιστατικὰ μιὰς σκοτεινῆς ζωῆς, μὰ πολὺ γρήγο-

ρα τὰ παραιτοῦσε. Τὸ μεσημέρι πλησιάζε κι' οἱ καμπάνες τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας νὰ καὶ σήμαιναν τὴ μελωδία: «Angelus domini nunciavit Maria...» Οἱ δικοί του βρισκόντουσαν κιόλας καθισμένοι γύρω ἀπὸ τὸ τραπέζι γιὰ τὸ γεῦμα. Μονάχα τὸ κάθισμα του ἦτανε κενό. Ἡ μητέρα του ὅλη φούρια γιὰ τὴν ἀπουσία του, ποὺ τὴν ὀνόμαζε κακὴ ἀνατροφή καὶ κακοὺς τρόπους σηκώθηκε, πῆγε στὸ παράθυρο καὶ τὸν φώναξε: «Τάσο, κακὸ παιδί, ποὺ εἶσαι; Νὰ κατεβαίνω ἐκεῖ κι' ἂν κατέβω, στὸ λέω, δὲ θὰ σοῦ καλαρέσει». Καὶ κείνος ἀπάντησε: «Φάτε, παρακαλῶ, καὶ μὴ μὲ περιμένετε» κι' ὅπως πάντα ξέσκασε σ' ἓνα ἀθῶο μὰ κάπως σαρκαστικὸ τσουχτερὸ γέλιο. Αὐτὴ ἢ τόσο τρελλὰ χαρούμενη διάθεσή του φαινόταν πολὺ παράξενη στὰ μάτια τῶν δικῶν του κι' ἦτανε κάτι ποὺ τοὺς ἐνοχλοῦσε καὶ ποὺ τοὺς βασάνιζε. Ἐμοιαζε μὲ μιὰ γλώσσα βγαλμένη ὄξω, ποὺ πεισματικὰ περγελοῦσε τὸν καθένα στὸ σπίτι. Ἡ ἀδελφή του τὸν μισοῦσε τόσο ποὺ τὸν ἀπέφευγε κι' οὐτὲ τοῦ φερόταν μ' ἓνα ἀδελφικὸ κι' ἀγαπημένο τρόπο κι' ὁ μεγαλύτερος ἀδελφός του θύμωνε γιὰ τὴν τὴν ἔπιείκεια τῆς μητέρας γι' αὐτὸ τὸ παιδί.

«Ἄ Γιώργο εἶμαι βέβαιη πὼς αὐτὸ τὸ παιδί δὲ θὰ προκόψει ποτέ στὴ ζωὴ του. Δὲ μπορῶ νὰ τὸν βαστάξω πιά. Μοῦρχειται κάποτε νὰ τὸ πνίξω τὸ διαβολόπαιδο. Πρέπει ἐσύ νὰ φροντίσεις γι' αὐτὰ γιατί ἂν ἀφεθεῖ νὰ πάρει τὸ δρόμο ποὺ κρατάει θὰ γίνεи τὸ παιδί τῆς ἀπωλείας,» Ἐτσι μίλησε ἡ μητέρα στὸν ἀντρα τῆς κι' ἐκείνος: «Θέλεις νὰ πεῖς πραγματικὰ ποὺ δὲν ἔχω φροντίσει ποτέ μου γι' αὐτὸ τὸ παιδί; Δὲν εἶναι παρά ἓνα παιδί ποὺ θὰ στρώσει μὲ τὸν καιρὸ: δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ σοβαρὸ ἀγαπημένη μου Ἄννα κι' οὐτε πρέπει ν' ἀνησυχεῖς τόσο».

«Ἐγὼ συμφωνῶ μὲ τὴν μητέρα» εἶπε ἡ κόρη. «Μοῦρθε κι' ἐμένα προχτές νὰ τὸν πνίξω. Νὰ ξαίρατε τί μοῦκανε. Νὰ ἡ κόρη τοῦ Μιχάλη, τοῦ φτωχοῦ γείτονά μας, ἦρθε νὰ βοηθήσει τὴν ὑπη-

ρεσία στο καθάρισμα του σαλονιού κι έτυχε να της δείξω το νέο καπέλο που μου πήρε ή μαμά. Καί πριν άνοιξω το στόμα να πώ μιá λέξη πρόφταξε κι εΐπε: «Νίτσα μήν πιστέψεις ό,τι κι άν πεί για την άξία του. Θάναί ψέματα που τά λέει μόνο και μόνο για να δείξει σε σένα τη φτωχή πώς θάχει να φορέσει ένα καινούργιο κι άκριβό καπέλλο.» Ξαίρετε ένιωσα νάχε ξεχυθεί όλο το αίμα από τις φλέβες μου. Κι άν τόν έπιανα... μ' έφυγε γρήγορα-γρήγορα τρέχοντας στον κήπο.»

Η μητέρα που άκουσε την ιστορία αυτή για τρίτη ή τετάρτη ίσως φορά την παρακολούθησε με προσήλωση κ' ένδιαφέρο σαν να την άκουσε τότε για πρώτη-πρώτη φορά. Το πρόσωπό της φάνερωνε μιá μεγάλη άνησυχία και γέροντας πίσω στο κάθισμά της σε μιá στάση άχαμνή κι άπελπισμένη έμεινε άκίνητη για λίγα λεπτά τυλιγμένη σε μιá σοβαρή συλλογή. Ο πατέρας την πλησίασε χαδεύοντας το χέρι της και της μίλησε, σγουρώνοντας τα χείλη, μ' ένα καθυσχαστικό τόνο.

«Άσε με, Γιώργο γιατί αυτό το παιδί δέ μοιάζει με κανένα από τάλλα μας παιδιά κι ούτε με κανένα από τη γενιά μου. Δέν έχω δεΐ άλλο μεγαλύτερο διαβολόπαιδο σ' όλη μου τη ζωή. Πρέπει νάχε γενηθεί σε κακή ώρα.

Το γέλιο μιás τρελλής, χαρούμενης κι άνεύθυνης ζωής έφτανε ίσα με την τραπεζαρία κι ως ένας δυνατός άγέρας κίνησε τις χορδές της καρδιάς των σ' ένα δυσαρμονικόν παλμό. Κι άμέσως ένα τραγούδι τραγουδημένο παθητικά και μ' ένα γλυκό τόνο άκούστικε:

Της μοΐρας άποπαίδι, σαν φθινοπώρου
[φύλλο
το άσκοπο μου βήμα έδω κ' εκεί πλανώ.

Αυτά τα λόγια άχήσανε τόσο άσκημα κι άποκρουστικά στ' άφτιά τουςκι όμως μιá υπόκρυφη μαγεία στη διαπεραστική του φωνή μπορούσε να χαρίσει τη γαλήνη σε πονεμένες καρδιές και ν'

ανάλυσει άλλες σε συμπονετικά δάκρυα. Οί καρδιές των δικών του ήσαν στεγνές σά μιá παλιά σπασμένη, παραπεταμένη στάμνα. Δέν υπήρχε κανένας ένορατικός σύνδεσμος μεταξύ τους. Μπορούσε ακόμα να τους ήτανε κι όλότελα ξένος. Έπειτα ή στάση κ' ή συμπεριφορά του γενικά ήτανε τόσο άπαΐσια κι ένοχλητική στή ψυχοσύνθεση τους και τά ραφιναρισμένα καλόντροπα τους αισθήματα.

«Αυτό το άνόητο τραγούδι που τόσο ρίζωσε μέσα του πρέπει να ξεριζωθεί με κάθε μέσο. Δέ μπορούμε να του μάθουμε κάτι άλλο στη θέση αυτού του τραγουδιού; Βιβλία με φτανοκαρδισμένες και μελαχολικές ιστορίες δέν πρέπει να ξαναπέσουν ποτέ στα χέρια του. Έπειτα δέν πρέπει να σμίγει μ' εκείνα τα κακοαναθρεμένα και ξεπόλυτα παιδιά της άντικρυνης μας γειτόνισας. Κι ακόμα είναι ζήτημα αξιοπρέπειας για μ'ας, το σπίτι μας, την οικόγένεια μας. Πρέπει ή συναναστροφή του μ' αυτά νάχει καταστρέψει το παιδί μου (και πρόφερε τα λόγια αυτά μ' ένα παραπονιάρικο, τρυφερό τόνο, με μιá φωνή τσακισμένη από τη συγσυγκίνηση, όγρη και λεία). Θά μ'ας ντροπιάσει μιá μέρα άν τόν αφήσουμε να συνεχίσει έτσι άχαλινώτα το στραβό του δρόμο. Εΐμαι βέβαιη πώς φταίει ή κακή του συναναστροφή. Θάθελά Δεσποσύνη Λένια όντας τόν πάτε στο πάρκο να μη του έπιτρέπετε να σιμώνει άλλα παιδιά που δέν έχουνε όψη καλόντροπου και κολοαναθρεμένου παιδιού. Δέν πρέπει νάναί σαν κι αυτά της γειτόνισας μας. Πρέπει νάστε, παρακαλώ, πιό αύστηρη στο μέλλο.»

»Πολύ καλά Κυρία θά φροντίσω για όλα αυτά—μένετε ήσυχη, βέβαια και θά φροντίσω.»

Έτσι ξεοδύτηκε κάμποση ώρα στο γεύμα γύρω από τη συζήτηση των μέτρων που έπρεπε να παρθούνε και να μπουνε σ' έέργεια. Ο καθένας τους στο νού του μέσα σχεδίασε τη μελλοντική του πολιτική, χωριστά άπ' τους άλλους κι από τη δική του άποψη,

πού θά τόν βοηθοῦσε καί πιά καλά στήν ἀπόπειρα του νά ξεριζώσῃ τις κακές συνήθειες ἀπό τή ψυχή τοῦ παιδιοῦ τῆς ἀπωλείας. Ἀκολούθησε μιὰ νεκρική σιωπή κι ἀλληλοκοιτάζονταν μέ κάποιο αἶσθημα θριάμβου πού πήγαζε ἀπό μιὰ αὐτοϊκανοποίηση. Ἡ μητέρα ἔτριβε τὰ πλεμένα δάχτυλα τῶν χεριῶν της, ἡ κόρη κουνούσε ἀργά καί κυκλικά σά λεπτοδείχτη ἕνα μαχαίρι μπροστά της στό τραπέζι ἀπάνω κι ὁ γιός λίκνιζε μιὰ διπλανή κουνιστή πολυθρόνα. Ἐνα νέφος κρεμότανε ἀπανωθιό τους, τὸ νέφος τῆς στενοχώριας καί τῶν στεναγμῶν τους.

Ἡ μητέρα ἀφήκε τὸ κάθισμα της καί πλησίασε καί πάλι τὸ ἀνοιχτὸ παρὰθυρο:

— Τάσο, παιδί μου Τάσο...

Κι ἐκεῖνος ὅπως καί πρὶν:

— Δὲ θέλω τίποτε νά φάγω, δὲ μπορῶ δὲν ἔρχουμαι...»

— «Δὲν τρώει κι ὅμως πόσο καλοθρεμένος φαίνεται» μουρμούρισε.

Τὸ ἀπόγευμα, ὕστερα ἀπὸ τὸ τσάι, ἡ δασκάλα του μ' αὐστηρότητα, μὰ καί μέ φόβο μήπως ξεσπάσει σὲ σαρκασμὸ, τὸν διάταξε νά ἔτοιμαστῇ γιὰ ἕνα μικρὸ περίπατο στό πάρκο. Εὔρισκε μεγάλη δυσκολία συλλογιζόμενη πῶς ν' ἀρχίσει. Ἦτανε κάπως νευριασμένη κ' ἔνιωθε τὸν ἑαυτὸ της γελοῖο μπρός στὰ μάτια αὐτοῦ τοῦ διαβολάκου. Ἦτανε πολὺ βέβαιη πῶς αὐτὸς δὲν ἦτανε παρὰ ἕνα παράδοξο πλάσμα στῆ ζωῆ. Τώρα παρουσιάστηκε ἔτοιμος μέ τὰ χέρια στίς τσέπες καί βγήκε περνώντας τὴν ἐξώθυρα καταπλημμυρισμένος ἀπὸ αὐτοσυγκράτηση καί μιὰν περήφανη σοβαρότητα. Ἐκεῖνὸν τὸν ἀκολούθησε. Μὰ μόλις βγήκανε στό δρόμο, σ' ἀπόσταση πενήντα περίπου μέτρα ἀπ' ὅπου στεκόντουσαν, εἶδανε ἕνα πλήθος πού ἀλληλοσπρωχνότανε κι ἄκουσαν γοερὲς φωνές καί λυγμούς. Ὁ Τάσος ἔτρεξε εὐτὺς γιὰ νά μάθει τί συνέβαινε. Μάταια ἡ γκουβερνάντα προσπάθησε μέ τις φωνές καί τις παρακλήσεις της νά τὸν κάνει νά γυρίσει. Εἶχε ξαφανιστεῖ στό πλήθος μέσα. Τ' ὅτι συνέβηκε ἦτανε τὸ ἔξης:

Ἡ σκαλωσιά κάποιου σπιτιοῦ πού ἐργαζότανε ὁ κύρ-Μιχάλης, ὁ φτωχὸς χτίστης καί γείτονας τους καί πατέρας τοῦ πιά καλοῦ φίλου τοῦ Τάσου, ὑποχώρησε καί τὸν καταπλάκωσε. Ὅταν τὸν φέρανε σπίτι του δὲν ἦτανε παρὰ μιὰ ἄμορφη μάζα ἀπὸ σάρκα, βουτηγμένη στό αἷμα. Ἡ γυναίκα του σ' ἀντίκρουσμα τῆς μεγάλης της δυστυχίας λιποθύμησε καί ξαπλώθηκε χάμου στό καλδερίμι ἀπάνω. Τὰ παιδιὰ του ἐκλαίγαν σκληρίζοντας ὄχι τόσο γιὰ τὴν κακὴ τύχη τοῦ πατέρα τους ὅσο γιὰ τὴν κρίσιμη κατάσταση τῆς φτωχῆς μητέρας τους. Ὁ Τάσος πού κατῶρθωσε νά φτάσει καί νά σταθεῖ δίπλα ἀπὸ τὴν λιποθυμημένη μητέρα τοῦ φίλου του, γονάτισε δίπλα της καί προσπαθοῦσε νά βοηθήσει ὅσους πολεμούσανε μ' ὅλα τους τὰ δυνατὰ νά τὸν κάνουν νά συνφέρει. Μποροῦσε νά τὸν δεῖ κανεὶς νά βγάξει τὸ μαντηλάκι του ἀπὸ τὴν τσέπη του καί νά τὸ δίνει σὲ κάποια γυναίκα ἐκεῖ γιὰ νά σφογγίσει τὸ πρόσωπο τῆς δυστυχισμένης μάνας τοῦ πιά καλοῦ τοῦ φίλου.

Ἡ Δεσποσύνη Λένια, πού τόσο πιστὰ κι ἀνησυχαστικὰ τὸν πήρε στό κατόπι καί πού κατῶρθωσε, ὕστερα ἀπὸ μεγάλη δυσκολία, νά τὸν ξαναβρεῖ, τὸν πλησίασε καί πέρνοντάς τον ἀπὸ τὸ μανίκι τοῦ σάκκου τὸν τράβηξε πίσω. «Ἐλα δῶ», εἶπε, «αὐτὰ δὲν εἶναι γιὰ σένα.» Πύρωσε ἀπὸ θυμὸ γιὰ τὴν ἀπότομη κι ἄσπλαχνη της συμπεριφορὰ καί βιαστικὸς στριφογύρισε σὰ νά ζητοῦσε κάτι πού νά τὸ ρίξει κατὰμουτρά της. Δὲ τόλμησε βέβαια νά φωνάξει καθαρὰ τὸ τί ζητοῦσε νά κάνει, μὰ τῶδειξε στὰ φλογισμένα του μάτια, γιομάτα ἀποστροφή καί περιφρόνηση.

«Εἶσαι μιὰ κακὴ γυναίκα, ναι εἶσαι...» Δὲ θέλω νά βγῶ στό πάρκο γιὰ περίπατο σήμερα. Θάταν προτιμότερο ἂν γυρίζαμε πίσω στό σπίτι. Ὁ κῆπος μας εἶναι τόσο καλὸς γιὰ περίπατο ὅσο καί τὸ πάρκο.

Ἐπέμεινε νά μὴ ἀκούσει σὲ καμμιά ἀπὸ τις συμβουλευτικὲς ἐκκλήσεις καί στερεότυπες ὑποδείξεις τῆς γκουβερνάν-

ντας του κι ετσι ξεκίνησαν επιστρέφοντας σπίτι. Μπαίνοντας στο σαλονάκι, στο πίσω μέρος του σπιτιού, έριξε το καπέλλο του άπάνω σε μιά πολυθρόνα και βιαστικός βγήκε στον κήπο μονάχος, βυθισμένος σε μιά σοβαρή φροντίδα κι άπογοήτευση άπό ντροπή. Ή σκέψη γιατί οι άνθρωποι ήτανε τόσο σκληροί γυρνούσε ξανά και ξανά στο κεφάλι του. Κόλλησε σ' αυτή και δέν μπορούσε νά σκεφτεί πιό πέρα. "Ένα θλιβερό αίσθημα δενότανε κόμπος στό λαιμό του κι ή καρδιά του γιόμιζε άπ' ανθρώπινη και σπλαχνική καλωσύνη που έφερνε δάκρυα στό μάτια του. Είχε συμπεριφερθεί όπως έπρεπε και δέν ύπήρχε τίποτε που νά φοβηθεί ή νά ντραπει. Κι ούτε τόν έμελλε για τήν καταγγελία που θά του έκαμνε ή Δεσποσύνη Λένια στη μαμά του που τήν φανταζότανε νά της διηγείται τώρα τό έπεισόδιο με μιά ζωηρήν ύπερβολή και νά χρωματίζει τή στάση του και τή στάση της. Λίγο έλειψε νά της λυώσουνε τ' άγκυλωτό μικρό δάχτυλο του δεξιού της ποδιού! Τι άνδρεία!" Ήτανε βέβαια πώς ή μητέρα του θά κατέβαινε σε λίγο στον κήπο για νά τόν βρει και νά τόν μαλώσει και νά του δώσει τις συνηθισμένες και πιό θερμές της συμβουλές. Ήτανε κάτω άπό μιά βερυκοκκιά όταν τήν είδε νάρχεται. Στάθηκε εκεί άκίνητος.

«Μά τι είναι αυτό πάλι παιδι μου;» φώναξε άπό μακρυά. "Έχασες τόν ώραίο άπογευματινό σου περίπατο για τό τίποτα. Μά τι επιτέλους είχες; νά κάνεις έσύ με τό δυστύχημα. Πάντα σου δέθες νά κάνεις ό,τι σου λέω»

Ή τελευταία αυτή φράση ειπώθηκε με βεβαιότητα και κύρος κι ήτανε σύμφωνη προς τό προαποφασμένο σχέδιο.

«Στ' αλήθεια καλή μαμά, αισθάνθηκα κάπιο πραγματικό ένδιαφέρο για τό δυστύχημα» άπάντησε μ' ένα παραπονετικό τρόπο. Είναι κάπια αισθήματα που δέ μπορώ νά τ' άποφύγω. Πονώ στον πόνο και τή δυστυχία των άλλων. Ό Κύρ - Μιχάλης ήτανε ένας πολύ καλός άνθρωπος. Τόν είχα γνωρίσει πηγαίνοντας σπίτι του μαζί με τό γιό του, τόν πιό καλό μου φίλο. Παρακαλώ μαμά δόσε μου ένα κομμάτι μαύρο ρούχο γιατί θέλω νά πενήθσω. Πρέπει...

«Μήν είσαι άνόητος Τάσο παιδι μου! Έλα δώ, πρέπει νά σου μιλήσω.»

Υπάκουσε και πήγε μαζί της με σκυμμένη τήν κεφαλή. Περιπατούσε μ' ένα πένθιμο βήμα, ένα με κάπιο αιθέριο πένθιμο έμβατήριο. Σταμάτησε για μιά στιγμή και με τό δάχτυλο στό χείλη κοίταζε τή μητέρα του και είπε: «Μαμά δέ θάμαι στό σαλόني άπόψε για τήν έσπερίδα σας. Νομίζω πώς πρέπει νά αναβληθεί γιατί ή τρελλή μουσική των φόξ και των βάλς θά λυπήσει τή μητέρα του φίλου μου. Λίγη καλωσύνη μαμά μου για τους φτωχούς μας γείτονες και τό πρόσωπο του έλαμψε ξαφνικά, τά μάτια του σπινθηροβόλησαν και τό στόμα του τρέμισε σ' ένα παθητικό κυματισμό. "Εδειξε κάτι με τό τρεμάμενο του χέρι στη μητέρα του και ψιθύρισε:

«Γιά κοίταξε, μαμά, αυτό τό φτωχό κρίνο που τό πνίγουν οι τσουκνίδες!»

ΘΥΜΟΣ ΟΡΑΤΗΣ

ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΝΟΗΜΑ ΣΕ ΚΥΠΡΙΑΚΕΣ ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

Είναι παρατηρημένο πώς στις περιόδους κάθε απότομης πνευματικής εξέλιξης τους οί άνθρωποι, για διάφορους ψυχολογικούς λόγους, έχουν μία τάση να θεωρούν τις παλιές τους ιδέες απόλυτα λαθασμένες και να θέλουν αν είχαν δυνατό να τις ξεγράψουν όλοτελα από το μυαλό τους. Έτσι κ' οί «διανοούμενοι» μας, έδω στην Κύπρο, μόλις ανσβούν τό σκαλοπάτι πού τούς χωρίζει από τό «λαό» γίνονται άρνητές γενικά όλων τών παλιών ιδεών στις όποτες δέν άναγνωρίζουν άπολύτως καμμιάν άξία. Τis θεωρούν όλες βασισμένες πάνω σέ προλήψεις και δεισιδαιμονίες και δέν τις έκτιμούν καθόλου.

Και όμως. Οί λαϊκές ιδέες και γνώσεις παρ' όλο πού, αλήθεια είναι γεμάτες προλήψεις κρύβουν μέσα τους πολλές φορές κι ένα σωρό σωστές παρατηρήσεις και σοφά νοήματα, πού δέν φτάσαμε ακόμα στο σημείο να μη ζημιωνόμαστε άγνωώντας τα. Ο λαός συνηθίζει να λέει: «ό πρωτινός ένήστευκεσ σαράντα μέρες για να πει ένα λόν» κι έχει μεγάλο δίκιο, γιατί ότι μας μεταδόθηκε από τά παλιά χρόνια δέν είναι τυχαίο. Είναι ή λαμπικαρισμένη από εκατοντάδες γενιές πείρα τών προγόνων μας και γι' αυτό μπορούμε να πούμε πώς μέσα σ' αυτές τις ιδέες κρύβεται ή άγραφη πνευματική ιστορία της ράτσας μας.

Μιά τέτοια πνευματική κληρονομία είναι κι' οί παροιμίες. Σφιχτοδεμένες, έπιγραμματικές προτάσεις περικλείουν πολλές φορές νοήματα τόσο σωστά πού άμα τά καλοεξετάσει ένας θα βρει πώς συχνά συμφωνούν με νεώτερα έπιστημονικά συμπεράσματα. Και δέν πρέπει να θεωρηθεί παράξενο, γιατί τά έπιστημονικά συμπεράσματα για να ναι σωστά πρέπει να

συμφωνούν με την πραγματικότητα και κατά συνέπεια και με τις παροιμίες εκείνες πού άποδίνουν σωστά την πραγματικότητα.

Σ' αυτό τό σημείωμα θα προσπαθήσω να συγκρίνω τό νόημα μερικών Κυπριακών παροιμιών με τά συμπεράσματα της ψυχανάλυσης, πού ναι — κατά την αντίληψή μας — ή μόνη έπιστημονική θεωρία πού μπόρεσε τελευταίως να εξηγήσει ίκανοποιητικά τη συμπεριφορά του ανθρώπου σ όλες της τις λεπτομέρειες.

«Η νύμφη άντάγ γεννηχεί της πετερās της μοιάζει». (Η νύμφη από τόν καιρό πού θα γεννηθεί μοιάζει της πεθεράς της.) Νά μιá παροιμία πού οί πιό πολλοί θα την παίρνουν πώς είναι κάποια «πελλάρικη»* ιδέα κανενός χωριάτη πού έτυχε ή γυναίκα του να μοιάζει της μάνας του και φαντάστηκε πώς τό ίδιο θα συμβαίνει και μ' όλο τόν κόσμο. Κι όμως δέν είν' έτσι. Δέν είναι καθόλου «πελλάρικη» ιδέα ούτε γενίκεψη καμιάς «μεμονωμένης» περίπτωσης. Είναι μιá διορατικότατη παρατήρηση πού μόνο ό άνθρωπος τουό λαουό μπορούσε να την κάνει πρωτότερα από κάθε άλλο. Γιατί ό λαός καταγράφει τά γεγονότα ακριβώς όπως τά βλέπει δίχως να ενδιαφερτεί να μάθει πρώτα την αίτία πού έφερε τό γεγονός αυτό, κ' ύστερα να τό παραδεχτεί. Ένω όσοι βρίσκονται κάπως «ψηλότερα» από τό λαό, είνε συνήθως «σκεπτικιστές». Δέν παραδέχονται τίποτε πού ή αίτία του τούς είναι άγνωστη, γιατί νομίζουν πώς ό,τι δέν καταλαβαίνουν, θάναι «τυχαίο» και άσφαλώς καμιά «πρόληψη τουό λαουό».

Η παροιμία αυτή συμφωνεί τελείως με την περίφημη ψυχαναλυτική θεωρία

* τρελλή

του Οιδιποδικού Συμπλέγματος, πού σέ γενικές γραμμές είναι αυτή:

Ὁ ἄνθρωπος μόλις γεννηθεῖ φέρνει μαζί του καί μιὰ ψυχική ὄρμη πού ὀνομάστηκε ἀπό τὸ Φρόυντ— τὸν ἰδρυτὴ τῆς ψυχανάλυσης— libido (ζωϊκὴ ὄρμη). Ἡ ὄρμη αὐτὴ ζητᾷ πάντα νὰ διοχετευτεῖ κάπου, καί μὲ τὴ διοχέτευση τῆς κάθε φορᾶ ὁ ἄνθρωπος ἀπολαβαίνει κάποια εὐχαρίστηση. Αὐτὴ ἡ ζωϊκὴ ὄρμη (libido) εἶναι πού τροφοδοτεῖ καί τις ἐρωτικές ἐνέργειες τοῦ ἀνθρώπου ὅταν αὐτὸς μεγαλώσει καί γι' αὐτὸ συνταυτίστηκε σχεδὸν μὲ τὴν ἔννοια «ἐρωτικὸ ἔνστιχτο».

Τὸ παιδί στὰ πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς του διοχετεύει τὴ ζωϊκὴ του ὄρμη πάνω στοὺς γονιοὺς του καί ἔτσι δημιουργεῖται ἡ γνωστὴ στενὴ ψυχικὴ σχέση του μ' αὐτοὺς. Ἀπὸ ἡλικία τριῶν χρονῶν ὁμως τὸ παιδί ἀρχίζει νὰ ξεχωρίζει στις ψυχικὲς του αὐτὲς σχέσεις, τὸν πατέρα ἀπὸ τὴν μητέρα του, καί συνήθως τὸ μὲν ἀγόρι δείχνει παραπάνω προτίμηση πρὸς τὴν μητέρα τὸ δὲ κορίτσι στὸν πατέρα. Σὺγχρονα μὲ τὴν προτίμηση αὐτὴ ἀρχίζει νὰ γεννᾶται στὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ καί ἓνα αἶσθημα μίσους ἐναντίον τοῦ ἄλλο γονιοῦ τοῦ πού τὸν καταλαβαίνει πιά πῶς εἶναι ἀντίζηλος του, γιατί θέλει κι' αὐτὸς νὰ ἔχει δικαιώματα πάνω στὸ πρόσωπο πού τὸ παιδί διοχέτευε τὴ ζωϊκὴ του ὄρμη. Τὸ ἀγόρι π.χ. θεωρεῖ τὸν πατέρα του ὡς ἀντίζηλο του καί ἀρχίζει νὰ τὸν μισᾷ, μολονότι δὲν ἀποκλείεται συγχρόνως καί νὰ τὸν ἀγαπᾷ— γιατί μέσα στὸ παιδί μποροῦν καί συνυπάρχουν καί τὰ δυὸ ἀντίθετα συναισθήματα εὐλοκολώτερα πρὸς μὲσα σ' ἓνα ἡλικιωμένο. Ἐννοεῖται πῶς τὸ αἶσθημα αὐτὸ τοῦ μίσους δὲν φανερώνεται πάντα, γιατί καταπιέζεται κάτω στὸ ὑποσυνείδητο ὅταν τὸ παιδί ἀρχίζει νὰ μαθαίνει πῶς δὲν εἶναι «καλὸ» νὰ μισᾷ ἓνας τὸν πατέρα του ἢ τὴν μητέρα του (ὅταν πρόκειται γιὰ κορίτσι).

Ἄμα μεγαλώσει ἀρκετὰ τὸ παιδί, μαθαίνει πῶς ἡ κοινωνία στὴν ὁποία ζεῖ τοῦ ἀπαγορεύει αὐστηρότατα νὰ ἀξοκολουθεῖ νὰ ἔχει ἀντικείμενο διέ-

ξόδου τῆς ζωϊκῆς του ὄρμης τὴν μητέρα του, (καί στὴν περίπτωση τοῦ κοριτσιοῦ τὸν πατέρα του) γιατί μὲ τὴ νέα διαμόρφωση τοῦ ὀργανισμοῦ του ἡ ζωϊκὴ ὄρμη παίρνει σεξουαλικὴ κατεύθυνση καί γιὰ τὸ συμφέρο τῆς κοινωνίας εἶνε ἀνάγκη ν' ἀφίσει τὴν μητέρα του καί νὰ βρεῖ ἓνα ἕξνο πρόσωπο γιὰ τὴ διοχέτευση τῆς ζωϊκῆς του ὄρμης. Αὐτὴ εἶναι ἡ πιὸ κρίσιμη περίοδο τοῦ παιδιοῦ. Ἀπὸ τὴν ψυχικὴ στάση πού θὰ κρατήσῃ ὑποσυνείδητα σ' αὐτὸ τὸ μεγάλο πρόβλημα πού ἀντικρῦζει,— νὰ ἀλλάξει ριζωμένες μέσα στὴν ψυχὴ του ἔξεις— ἐξαρτᾶται κι' ὅλο του τὸ ψυχικὸ μέλλο. Ὅτι κι' ἂν συμβεῖ ὁμως, τὸ παιδί εἶναι ὑποχρεωμένο νὰ καταπιέσει βαθειὰ στὸ ὑποσυνείδητό του τὸ αἶσθημα πού εἶχε γιὰ τὸ γονιοῦ του. Τὸ καταπιέζει. Μὰ αὐτὸ δὲ σημαίνει πῶς τὸ αἶσθημα παύει νὰ ἐπηρεάζει τις ἐνέργειες τοῦ παιδιοῦ. Τούναντιο. Ἀκριβῶς ἀπὸ τὴ στιγμή πού ἓνα ἀνικανοποίητο συναισθημα καταπιέζεται στὸ ὑποσυνείδητο, ἀπ' αὐτὴ τὴ στιγμή ἀρχίζει νὰ ἐπηρεάζει κάθε πράξη τοῦ ἐνσυνείδητου Ἐγῶ. Καί τὸ αἶσθημα πού ἀναφέραμε, πού εἶχε τὸ ἀγόρι γιὰ τὴν μητέρα του καί τὸ κορίτσι γιὰ τὸν πατέρα του, καί πού ἀναγκάστηκε νὰ τὸ καταπιέσει, δὲν ἀφήνει τὸ ἐγῶ του ἤσυχο. Προσπαθεῖ νὰ βρεῖ κάποιον τρόπο νὰ ἱκανοποιηθεῖ ἔστω καί φανταστικά. Ὑπάρχουν πολλοὶ τρόποι πού μπορεῖ ἓνα καταπιεσμένο συναισθημα νὰ ἱκανοποιηθεῖ.

Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς εἶναι καί μὲ τὴ «συνταύτιση». Π.χ. ὅταν δὲ μπορεῖ ἓνας νὰ ἀπολάσῃ κάτι πού ἐπιθυμεῖ, τότε τὸ ὑποσυνείδητό του συνταυτίζει τὸ ποθούμενο ἀντικείμενο μὲ ἓνα ἄλλο πού εἶναι εὐκολοπρόσιτο, ὅποτε ἀπολαβαίνοντας τὸ δεύτερο ἀντικείμενο, ὑποσυνείδητα ἱκανοποιεῖται ὡς ἂν νὰ ἀπόλαψε τὸ πρῶτο πού ποθοῦσε. Κάτι παρόμοιο συμβαίνει καί μὲ τὸ συναισθημα πού ἀναφέραμε. Ὁ νέος πού ἀρχίζει πιά νὰ ἀναζητᾷ καμμιά νέα γιὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴ ζωϊκὴ του ὄρ-

μή, σπρωγμένος από το υποσυνείδητο προσπαθεί να βρει (δίχως όμως να το ξαίρει ένσυνείδητα) μιὰ νέα πού να μοιάζει (έστω και στη συμπεριφορά) της μητέρας του. Συνήθως, όταν οι άλλοι όροι είναι οι ίδιοι, όσο ποιά όμοια με τή μητέρα του είναι μιὰ νέα, τόσο πιά «γοητευτική» τή βρίσκει. Και στο τέλος κάμνει τήν έκλογή του και παντρεύεται μιὰ, που—έκτός αν πρόκειται για καθαρά έμπορικό γάμο—άπαραίτητα θάχει κάποιαν όμοιότητα με τή μητέρα του δηλ. τήν πεθερά της, όπως μάς τό λέει κ' ή παροιμία πού αναφέραμε. Και στο υποσυνείδητο μιὰς νέας—πού όπως είδαμε αναγκάζεται κι αυτή να καταπιέσει τό αίστημα πού είχε για τόν πατέρα της—συμβαίνουν επίσης τά ίδια και της άρέσουν συνήθως οί νέοι πού έχουν κάποιαν όμοιότητα με τόν πατέρα της. Με τή διαφορά πώς έπειδή, στα χωριά μας πρό πάντων, οί νέες δέν έχουν καμιά πρωτοβουλία στην έκλογή του άντρός των, γι αυτό δέν υπάρχει φαίνεται καμμιά παροιμία πού να λέει πώς ό γαμπρός μοιάζει του πεθερού του.

Τό ψυχικό αυτό σύμπλεγμα ό Φρόντ υντ τό όνόμασε «Οιδιποδικό» από τό γνωστό μύθο του Οιδίποδα πού σκότωσε τόν πατέρα του και παντρεύτηκε τή μητέρα του, γιατί ό,τι συμβαίνει μέσα στο υποσυνείδητο του παιδιού δέ διαφέρει σχεδόν τίποτε από τήν τραγωδία του Οιδίποδα.

2. α) «*Ο άλουπός στον ύπνο του εδώρεμ πουλλαούες*» (ή άρσενικιά άλεπού στον ύπνο της όνειρευόταν κοτοπούλλες).

β) «*Η άλουπού στον ύπνο της εδώρεμ πετεινάρα*» (ή άλεπού στον ύπνο της όνειρευόταν πετεινάρια).

Ακόμα μιὰ Κυπριακή παροιμία πού περικλείνει άλλη θεωρία του Φρόντ, τή θεωρία της έξήγησης των όνειρων.

Σύμφωνα με τή θεωρία αυτή, τά όνειρα δέν είναι τίποτε άλλο παρά φανταστικές ίκανοποιήσεις έπιθυμιών πού καταπιεστήκανε στο υποσυνείδητο. Ο άνθρωπος ζώντας μέσα στην

κοινωνία δέν μπορεί βέβαια να ίκανοποιήσει όλες του τις έπιθυμίες, όλα του τά συναισθήματα πού γενιούνται αούθόρμητα και πηγάζουν από τή «ζωική όρμή» του. Οί έπιθυμίες όμως αυτές άμα δέν ίκανοποιηθούν, δέν χάνονται όπως νόμιζε ή παλιά ψυχολογία. Καταπιέζονται κάτω στο υποσυνείδητο και μένουν εκεί ξεχασμένες από τή συνείδηση, αλλά ζητώντας διαρκώς ευκαιρία να ίκανοποιηθούν έστω και με κάποιο έμμεσο τρόπο. Η πιά πρόχειρη ευκαιρία για να ίκανοποιηθούν είναι στον ύπνο, όποτε οί καταπιεστικές δυνάμεις του Έγώ είναι κάπως χαλαρωμένες. Οί άνικανοποίητες έπιθυμίες βρίσκουν τότε καιρό να ξεπροβάλουν στην συνείδηση και μή έχοντας όπως τήν ήμέρα, έμπόδιο τους τήν πραγματικότητα, μέσον του όνειρου κάμνουν άκριβώς ό,τι δέν μόρεσαν να κάμουν τήν ήμέρα. Κ' έτσι σε τελευταία άνάλυση τά όνειρα είναι μιὰ φανταστική ίκανοποίηση έπιθυμιών πού δέν μόρεσαν να ίκανοποιηθούν στην πραγματικότητα.

Τό γεγονός πώς ένα μεγάλο μέρος των έπιθυμιών παρουσιάζεται στα όνειρα με συγκαλυμένη μορφή—κι αυτό συμβαίνει κυρίως όταν οί έπιθυμίες είναι πολύ άποκρουστικές για τις ήθικές μας αρχές—δέν άλλάζει καθόλου τή γενική αυτή αρχή.

Κ' ή παραπάνω παροιμία μάς λέει με τή συνηθισμένη ρεαλιστική γλώσσα του λαού κάτι παρόμοιο. Ο «άλουπός» μή μπορώντας στην πραγματικότητα να ίκανοποιήσει τήν έπιθυμία του, να φάγει όλες τις «πουλλαούες» της γειτονιάς, έξ αιτίας πού ή κοινωνία μας του τό άπαγορεύει, ίκανοποιεί φανταστικά τήν έπιθυμία του όνειρευόμενος πώς τις τρώγει. Τό ίδιο συμβαίνει, όπως μάς λέει ή δεύτερη έκδοχή της παροιμίας, και με τή θηλυκιά άλεπού πού όνειρεύεται πετεινάρια. Πρέπει έδω να προσέξουμε τή μεταφορική έννοια των λέξεων. «Άλουπός» σημαίνει και πανούργος άντρας, «άλουπού» πανούργα γυναίκα, «πουλλαούα» σημαί-

νει κορίτσι, και «πετεινάρι» σημαίνει νέος. "Ωστε όταν μάς λέει ή παροιμία πώς ό «άλουπος» όνειρεύεται «πουλλασοδες» και ή «άλουπού» όνειρεύεται «πετεινάρκα» έννοει πώς ό άντρας όνειρεύεται κορίτσια και ή γυναίκα όνειρεύεται νέους, πράμα που συμφωνά όλότελα με τή σεξουαλική σημασία που δίνει ό Φρόντ στα όνειρα.

Παρόμοια παροιμία που συμπίπτει με τήν ψυχαναλυτική έρμηνεία τών όνειρων είναι και τó «*Απόυ πεινά ψωμιά θωρεί τζ' άπου λιμάσει πηττες*» (όποιος πεινά όνειρεύεται ψωμιά κι όποιος λιμάζει—πεινά τρομερά—όνειρεύεται πηττες). Ό πεινασμένος μή μπορώντας να ίκανοποιήσει πραγματικά τήν έπιθυμία του για φαγι, αναγκάζεται να τήν ίκανοποιήσει φανταστικά όνειρευόμενος πώς τρώει ψωμιά (οί καυμένοι οί Κύπριοι χωρικοί ίκανοποιούνται έστω και με ξερό ψωμι! ή καμμιά φορά άμα πεινά πολύ, όνειρεύεται πώς τρώει πηττες, που έχουν τó πλεονέκτημα να κατασκευάζονται εύκολα και γρήγορα— «που τήμ μιάν να ψήννει τζαι που τήν άλλην να τρώει» όπως λένε κάποτε σε τέτοιες περιστάσεις.

3. «*Πού τόσ σιανόμ ποταμόν να φοάσαι* (άπό σιγανό ποτάμι να φοβόσαι)

Κ' ή παροιμία αυτή που είναι πανελληνία, έχει επίσης ψυχαναλυτικό νόημα.

Η ψυχανάλυση μάς λέει πώς ή ήρεμία στην έπιφάνεια του Έγώ δε δείχνει καθόλου πώς τó Έγώ είναι άπαλλαγμένο από ένστικτα κ' έπιθυμίες. Τό ύποσυνείδητο με τις καταπιεσμένες του έπιθυμίες και τά καταπιεσμένα συναισθήματα μοιάζει σαν ήφαιστειο που ζητά τήν κατάλληλη ευκαιρία να ξεσπάσει. "Ετσι όσο πιο άπαλλαγμένος από ένστικτα φαίνεται ένας, όσο πιο «σιγανός» παρουσιάζεται στον κόσμο, τόσο πιο γεμάτος από άνικανοποίητες έπιθυμίες είναι κατά βάθος και τόσο μεγαλύτερος κίντνος υπάρχει, αυτές οί έπιθυμίες να ξεσπάσουν σε δεδομένη στιγμή πιο βίαιες και να παρασύρουν με τήν όρμή τους όλες τις ήθικες αρχές του ύπερ-Έγώ που τις καταπιέζουν.

"Ωστε έχει δίκαιο αυτή ή παροιμία που συμβουλεύει τις γυναίκες να μη ξεγελιένται από τήν έπιφάνεια τής ψυχικής ζωής τών άντρών—γιατί αυτή είναι ή μεταφορική έννοια τής παροιμίας—όπως δέν πρέπει να ξεγελιέται ένας κι από τό σιγανό ποτάμι που τήν όρμή του δέν τή δείχνει αλλά τήν κρύβει κάτω στο «ύποσυνείδητο του.»

Δ. ΝΟΥΣΗΣ

ΝΕΟΙ ΠΟΙΗΤΕΣ

ΠΟΙΜΕΝΙΚΟ

Μέσα στους Ίσκιους τών δρυμόν σα σ' ήβρα, κοπελιά μου,
 που γύρω μας μάτι κακό δε θα μάς άγναντέψει
 γι' άσ' με τά μάτια σου να δω, να τά καλοκοιτάξω,
 άν έχει άλλα πιο έμορφα σ' όλης τής γής τά πλάτια·
 γι' άσ' με στις άπαλάμες μου να δώσω σου νεράκι
 να πιές κρυό, να δροισιστεί και να χαρεί ή καρδιά σου·
 Γι' άσε με ένα μου φίλημα στα χείλια σου ν' αφήσω
 τά γαιματένια, λιόκαλο, για να εύφρανθεί ή ψυχή σου.
 Δέν είναι έδω άλλος κανείς έξόν ό θεϊός ό Πάνας,
 που με τις Νύφες χαίρεται φυσώντας τó σουραύλι
 και μάς φυλάν γιατ' είν' καλοί και νιώθουνε απ' άγάπη
 τι μάχονται μερόνυχτα στού έρωτα τά παιγνίδια.
 Μη φοβηθείς να μου τό πεις ό,τι ποθει ή ψυχή σου—
 δέν είναι έδω άλλος κανείς να σε περιγελάσει,
 μήτε πουλιά λαλούμενα που θάν τó διαλαλήσουν·
 έφυγε να κι ό τζιτζικας που θάν τó τραγουδούσε.
 Γύρε, καλή μου, στο ριζό τών θάμνων που μάς κρύβουν,
 κι άσε με πά στα στήθεια σου να κοιμηθώ όσο θέλω,
 όσο που ό γήλιος θα βουτά στη θάλασσα και πέρα
 και θα γυρνούν κοπαδιαστά τά γίδια μας στις μάντρες.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ

ΣΑΛΩΜΩΝ ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ, ς' 6-11

(ΚΑΤΑ ΤΕΜΠΕΛΙΑΣ)

[Στὴν ἱερὴ κι' ἀγαπημένη θύμηση τοῦ πατέρα μου, πού, μέ τὴν ἐργασία στό στόμα καί στό εἶναι του, εἶχε πηδῆσει ἀπὸ τὴ ζωὴ στὸν τάφο, κάτω ἀπὸ μιὰν ἐλιάν, τὴν αὐγὴ τῆς 30. VI. 1924.]

Α

“Ὅσοι ἔχουν περάσει τὸ σκολεῖο, κ' ἴσως ὄλοι ὅσοι ξαίρουνε νὰ διαβάζουνε, θὰ θυμοῦνται τὸ «σοφὸ Σολομώντα». Θὰ θυμοῦνται πὼς εἶναι γιὸς τοῦ Δαβίδ, τοῦ μικροῦ βοσκοῦ πού εἶχε νικήσει τὸ γίγα τὸ Γολιάθ, καί γίνεῖ ὁ μεγάλος προφήτης καί βασιλιάς—ὁ «προφητᾶς»— τοῦ Ἰσραήλ, τοῦ «περιοῦσιου λαοῦ τοῦ Κυρίου» κι ἄς μὴ ξαίρουνε μέ ποιὸ τρόπο ἔγινε γιὸς του. Μπορεῖ νὰ θυμοῦνται ἀκόμα πὼς ἡ σοφία τοῦ Σολομώντα πρωτοφανερώθηκε ὅταν ἦταν παιδί, μέ τὸ διάλεγμα πού ἔκαμε, ὅταν τοῦ ἔγινε κάτι πού ἡ κυπριώτικη λαοσοφία τ' ὀνομάζει μέ τὴν ἔκφραση «ἀνοῦξαν τὰ ἐπουράνια»: τὸ σοφὸ παιδί ἀντὶ «σακκιὰ σακκιὰ χρυσάφι» ἢ δόξα παρακάλεσε νὰ τοῦ δοθεῖ σοφία: κ' ἡ σοφία τοῦ ἔφερε καί τίς ἀστέρευτες βρύσες τοῦ χρυσαφιοῦ καί τὴν κοσμοξάπλωτη δόξα. Καί χωρὶς ἄλλο θὰ θυμοῦνται καί τὴ δίκαιη κρίση πού εἶχε κάμει ὅταν δύο νεόγεννες πόρνες, φιλονικούσανε γιὰ παιδί τους τὸ ἴδιο βρέφος.

Ἀπὸ τὰ σκολεῖα ὁμως δὲ μπορεῖ νὰ ἔχει νιώσει κανένας καί τὸ λόγο πού ἔχει κάμει κ' αἰωνοξάπλωτη τὴ δόξα τοῦ «σοφοῦ Σολομώντα». Ἡ «ἱερὰ ἱστορία» τῆς ἐποχῆς πρὶν τοῦ Χριστοῦ διδάσκεται στό δημοτικὸ σκολεῖο, πού ἡ σημερινὴ πνευματικὴ δύναμη τοῦ παιδιοῦ εἶναι τέτοια πού δὲ μπορεῖ νὰ τοῦ μεταδοθεῖ τίποτε ἄλλο ἀπὸ κάποια ὀνόματα καί κάποια περιστατικά: κ' ἡ ἱστορία τῶν ἀνατολικῶν λαῶν κρατάει μιὰ παρακατινὴ θέση τοῦ Γυμνασίου, στὴν πρώτη τάξη μετὰ τὸ δημοτικὸ. Τὸ πρόγραμμα τοῦ

Γυμνασίου φαίνεται ν' ἀκολουθεῖ τὴ χρονολογικὴ σειρὰ στό μάθημα τῆς ἱστορίας, ἐνῶ γιὰ μᾶς τοὺς Ἀνατολίτες, ἢ μισοανατολίτες, ἡ ἱστορία τῶν κοντινῶν καί ἀνατολικῶν λαῶν θὰ ἔπρεπε νὰ ξαναδιδάσκεται σὲ κάθε τάξη παραλληλισμένη μέ τὴν ἱστορία τῆς ἐποχῆς καί τῶν λαῶν πού διδάσκειται στὴ σκετικὴ τάξη.

Ἄν διδασκόταν ἔτσι στὰ γυμνάσια μας ἡ ἱστορία, οἱ ἀπόφοιτοὶ τους θὰ ξαίραν πὼς ἡ ἐποχὴ τοῦ χρονολογικὰ τρίτου βασιλιᾶ τῶν Ἑβραίων, πὶο λαμπρὴ ἀπὸ τὴν τοπικὴ μας ἐποχὴ τοῦ Εὐαγόρα, βρίσκει τὴν ὁμοίαν τῆς μέ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀγούστου στὴ Ρωμαϊκὴν ἱστορία, κ' ἴσως πὶο πολὺ στὴν ἱστορία τῆς δικῆς μας τῆς φυλῆς μέ τὴ χρυσὴ ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ ἢ καθὼς τὴλένε στὰ σκολεῖα «τὸν χρυσοῦν αἰῶνα τοῦ Περικλέους».

Στὴν ἐποχὴ του ἡ ὕλικὴ εὐημερία κ' ἡ πνευματικὴ ζωὴ τῶν Ἑβραίων πῆραν τὴν πὶο μεγάλη τους ἀνάπτυξη: καί μαζί του τὸ Ἐθνικὸ μεγαλεῖο ἔφτασε στό πὶο ἀψηλό του σημεῖο καί στό ἐμπόριο καί στὰ ἐπαγγέλματα καί στίς τέχνες.

Ὁ περίφημος «ναὸς τοῦ Σολομώντα» κρατιέται γιὰ τὸ θρησκευτικὸ μνημεῖο πού κανένα ἄλλο δὲν τοῦ παραβγαίνει στὴ μεγαλοπρέπεια (1) πρὸ πάντων ἅμα συλλογιστεῖ κανεὶς πὼς τελείωσε τότες μέσα σ' ἑφτά ἢ ἑφτάμισυ χρόνια μοναχά (2).

Ἄλλο μεγάλο ἔργο τοῦ Σολομών-

1) μὴ τὸ ἀλάλιασμα «ενεκηκὰ σε Σολομών» τοῦ Γιουστινιανοῦ ἅμα τελείωσε ἡ Ἁγία Σοφία.

2) Εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὴ Γραφή (Α' Γ' Βασ. ζ' 13-14) πὼς ὁ ἀνώτερος σχεδιαστὴς καί διευθυντὴς τῆς μετὰλλοδιακοσμητικῆς ἐργασίας ἦταν ὁ Χιράμ ἀπὸ τὴν Τύρο. Χιράμ ἦταν κι ὁ βασιλεὺς τῆς Τύρου πού βοήθησε τὸ Σο-

τα ήταν τὸ παλάτι του, πού ἔσμιγε μέ τὸ ναὸ μ' ἓνα διάδρομο, σάν εἴσοδο χωριστὴ τοῦ βασιλείου καὶ τῆς αὐλῆς του· τὸ ἄρχισε στὰ 1029 π. Χ. (3) καὶ πῆρε δεκατρία χρόνια νὰ τελεῖται.

Κι ἀκόμα ὁ σοφὸς βασιλεὺς κατασκεύασε κήπους κι ἀμπέλια, βίλλες καὶ πάρκα, ἔκαμε τέλεια ὀχυρωματικὰ ἔργα, προόδεψε τὴ στρατιωτικὴ ὀργάνωση τοῦ λαοῦ του, τὰ δημόσια οἰκονομικά, κι ἄλλα δημόσια ἔργα. Καὶ καθὼς εἶχε ἀναπτύξει τὴ συγκοινωνία μέ ἄλλους λαούς κ' ἡ συγκοινωνία γινότανε μέ καραβάνια, σὲ κατάλληλους σταθμούς σύστησε πολιτείες μέ ἀποθήκες γιὰ τὰ ἐμπορεύματα καὶ σεράγια τῶν καραβανιῶν ἀπὸ τίς πολιτείες τοῦτες πιὸ σπουδαία ἦταν ἡ Ταδμῶρ, ἡ ἀργότερα πολυξάκουστη Παλμύρα.

Τὰ ἔργα τοῦ Σολομώντα θάμπωσαν τόσο τὸν κόσμον, πού ἔγινε πολὺ φαρδιά καὶ πολὺ μακράσῳνη παράδοση τοῦ πέρασε καὶ μέσα στὸ Κοράνι—εὐκολοξήγητη καὶ διδαχτικὴ παράδο-

ση— ἡ ἰδέα πὼς μέ τὴ σοφία του (4) ὑπόταξε ὅλα τὰ δαιμόνια τῆς γῆς καὶ τὰ τελῶνια τῆς θάλασσας καὶ τοῦ ἀγέρα, καὶ τὸν ὑπηρετούσανε σάν σκλάβοι σὲ ὅτι ξεπερνοῦσε τὴ γνώση καὶ τὴ δύναμη τοῦ ἀθρόπου. (5).

Κ' ἔτσι τοῦ Σολομώντα τ' ὄνομα, σενὰ ἐνωμένο μέ τὴν τεχτονικὴ καὶ τὸν Τεχτονισμό γίνεται θεμελιὸς καὶ στὴ Μαγικῇ. Σὲ τοῦτο μαζί μέ τὴν παράδοση πού εἴπαμε, ἢ τροφοδοτώντας τὴν παράδοση, μπορεῖ νὰ βοήθησε κ' ἡ πνευματικὴ του ἐργασία καὶ τὸ συγγραφικὸ του ἔργο.

Ὁ Σολομῶνας ἔγινε καὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ του ὁ ἡγέτης χρησιμοποιώντας τὴν παροιμιώδικη σοφία τῶν Αἰγυπτίων μαζί μέ τὸν πολιτισμὸ τῶν Φοινίκων κι ἀκόμα καὶ μέ κείνο τῆς Ἀραβίας, ἀπὸ τὴν ὁποία ἡ βασίλισσα τοῦ Σαββᾶ ἢ τοῦ Νότου «ἦλθεν ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς ἀκοῦσα τὴν σοφίαν Σολομῶντος» κατὰ τὸ Χριστό. (6).

Β'

Τὸ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ Σολομώντα δὲν ἦταν κατώτερο ἀπὸ τὰ βασιλικά του ἔργα. Ὁ ἀνώνυμος συγγραφέας τῶν Βασιλειῶν(1) γράφει(2): «Καὶ ἐλάλησε Σαλωμῶν τρισχιλίας παραβο-

4) κατὰ τὴν παράδοση, μέ τὴ βοήθεια ἑνὸς δαχτυλιδίου τοῦ τοῦ ἔστειλε ὁ Θεός.

5) στὴν παράδοση τοῦτη στηρίζεται καὶ μιά ἀπὸ τίς ἱστορίες τῶν «ἡλίων καὶ μῆς νυχτῶν». Ἐνα ἄλλο παιδικὸ μου διάβασμα στὶς τοιστένις λαϊκῆς ἐκδόσεως τῆς Χαλμίας: ἡ ἱστορία τοῦ Ψαρά καὶ τοῦ τελῶνιου (Α' τόμος τῆς ἐκδόσεως Τρικογλιῆ σελ. 64.)

6) Λουκά ια. 31 Ἡ βασίλισσα τοῦς εἶχε ὄνομα Βαλκὺς ἢ Βελκὺς, κατὰ τὴν ἀνατολικὴν παράδοση, κ' ἔγινε (κατὰ τοῦ Ἀράπηδες) παλλακίδα ἢ (κατὰ τοὺς Ἀβουσηνοὺς) γυναίκα τοῦ Σολομῶνα καὶ τοῦ γέννησε ἓνα γιό, τὸ Μενιλέχκ Ἰβν-χανκί (γιὸ τοῦ σοφοῦ).

Ἔναι βεβαιωμένο ἀπὸ τὴν ἱστορία πὼς ὁ Σολ. ἔπασε στὴ χαρμικὴ ζωῇ, τὸ Ἄσιν Ἀσμάτων (ς, 8) μιὰ γιὰ 60 βασιλίσσες, 80 παλλακίδες καὶ ἀμέτρα κορίτσια καὶ τὸ Α' (σ) βιβλ. τῶ Βασιλειῶν (ια', 3) γιὰ 700 γυναῖκες, βασιλοπούλες καὶ 300 παλλακίδες.

Ἄπο τέτοις ἱστορίες εἶναι γεμῆτο τὸ τούρκικο ἔργο Σουλεϊμάν—ναμὲ (βιβλίο τοῦ Σολ.) πού, κατὰ τὸν ἱστορικὸ Χάμμερ ἔχει 70 τόμους σὲ μεγάλο σχῆμα (φύλλο).

1) Μὲ τ' ὄνομα «βιβλίο Βασιλειῶν» χωρισμένα σὲ 4 μέρη οἱ Ο' εἶχαν περιλάβει τὸ βιβλίο τοῦ «Σαμουήλ» καὶ κείνο τῶν «Βασιλειῶν», καθὲν ἀπὸ τὰ ὁποία κατὰ τὸ 16ο αἰῶνα διαίρεθηκε σὲ δυὸ, γιὰ ν' ἀναποκρινόνται στὰ 4 βιβλία τῶν Ο'. Καὶ τοῦ Σαμουήλ καὶ τῶν Βασιλειῶν ὁ συγγραφέας δὲν εἶναι γνωστός. Τὸ Τελμοῦδ ἀναφέρει τὸ Σαμουήλ ὡς συγγραφέα τοῦ πρώτου καὶ τὸν προφήτη Γερεμία τοῦ δευτέρου· στὴν ἀραβικὴ ἐκδοσὶ τῶ Βασιλειῶν.

λομῶνα προπάντων μέ τὴν παραχώρηση τῶν κέδρων τοῦ Λιβάνου.

Τὸν τεχνιτὴ Χιράμ τὸν θυμοῦμαι ἀπὸ τὰ παιδικὰ μου χρόνια ὅταν διάβασα κ' ἔκαμα φυλαχτὰ μου ἔχοντας τὰ «κουκάτω πού τὸ μαουλοῦτζιμ μου»—δὲν ξαίρω γιὰ πόσο καιρὸ, ἴσως ὅσο πού καταστραφῆκαν—δυὸ φυλλάδια: «Ἐπιστολὴ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Θεοῦ Θεοῦ, θεῖον θαῦμα.» καὶ τὸ «Διηγήσις Σολομῶντος». Ἄπο τὴν τελευταία μείνανε σφηνάμενοι στὴ θόμησι μου οἱ ἐξῆς ἀνώμαλοι στίχοι.

«Χίρας ἦταν τὸ παιδί, γνώων γεμίτων ὄντως,
Χεираί μιστῶν τῶν στοῶν ναοῦ τοῦ Σολομῶντος»
Φαίνεται πὼς ὁ ποιητὴς θέλησε νὰ κρυφοφανερῶσει τὴν ἰδέα τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἐλευθεροτεχτονισμοῦ μέ τὸ ναὸ τοῦ Σολομῶνα. Σὲ μιά μελέτη (Freemasonry as it was and is p-22) διαβάζουμε πὼς ὁ ναὸς τοῦ Σολ. ἦταν ἡ κούνια τοῦ (τεχτονικοῦ) Θεομοῦ καὶ γιὰ τοῦτο δ, τι ἀναφέρεται στὸν Ἐμπραχτὸ-Τεχτονισμὸ (Operative masonry) πᾶνω στὴν κατασκευὴ τοῦ μεγαλόπρεπου κείνου χιριού, στὰ ὄλκα καὶ τὰ ἔργα αἰετὸ πού χρησιμοποιεῖτο καὶ στὸς τεχνίτες πού ἀσχολεῖτο καὶ μέ τὸ χιρίο, εἶναι ὅλα συστατικὰ κι οὐσιαστικὰ στοιχεῖα τοῦ Ἐλευθεροτεχτονισμοῦ. Κι ὁ Rt. W. Bro. Sir John Cockburn στὸ Freemasonry σελ. 38, γράφει πὼς «ὡς τὰ τότε στὶς ἔμπραχτες Στοιές (Operative Lodges) οἱ τρεῖς Πρωτομαστοροὶ (master Masons) κάθονταν στὰ δυτικὰ κρατάντες τὴν παράδοση τοῦ ναοῦ τοῦ Σολ. πού εἶχε τ' Ἅγια τῶν Ἁγίων στὰ δυτικὰ ἀντίκρου στὴν κρυσταλλοπύλῳ πού ἦταν στὰ Ἀνατολικὰ: ὁ ἴδιος συγγραφέας στὴ σελ. 41 ἀναφέρει καὶ τὸν τεχνιτὴ μας: «Μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸ τελετουργικὸ τοῦ τεχτονισμοῦ τὸ πῆρε ἀπὸ τὰ Collegia τῆς Ρώμης κ' ἀπὸ τὸ πρότυπο τοῦς τοῦς Ἐρανοῦς στὴν Ἑλλάδα. Στὶς κοινωνίες αὐτῆς μοτέλλο γιὰ μίμησι εἶχανε τὸ θεὸ τοῦ Ἥλιου μέ τὸ ὄνομα τοῦ Διόνουσου, τοῦ Ἡρακλῆ ἢ τοῦ Βάσκου, τῶν ὁποίων ὁ θάνατος κ' ἡ ἀνάστασις εἶναι τὸ κυριώτερον θέμα. Στὸν τεχτονισμὸ τῆ θέσι τοῦς τὴν πῆρε ὁ Χιράμ τ' ὄνομα τοῦ ὁποιοῦ βγαίνει ἀπὸ μιά λέξη πού σημαίνει φῶς».

3) μερικὸι ὄμως βάζουν τὴ ζωὴ τοῦ Σολ. ἀπὸ τὰ 972 ὡς τὰ 937 π.χ.

λάς και ἦσαν ὡδαὶ αὐτοῦ πεντακισχίλια (3). Καὶ ἐλάλησε περὶ(4) τῶν ξύλων ἀπὸ τῆς κέδρου τῆς ἐν τῷ Λιβάνῳ καὶ ἕως τῆς ὑσσώπου τῆς ἐκπορευομένης διὰ τοῦ τοίχου· καὶ ἐλάλησε περὶ τῶν κτηνῶν καὶ περὶ τῶν πετεινῶν καὶ περὶ τῶν ἐρπετῶν καὶ περὶ τῶν ἰχθύων». Ἡ γνωμικὴ δηλαδὴ καὶ γενικὰ ἢ λυρική ποίηση τὸν εἶχε ἀκούραστο δουλευτή, κ' ἢ Φυσικὴ ἱστορία (φυτολογία καὶ ζωολογία) τὸν εἶχε στὴ μακρυνὴ ἐκείνη ἐποχὴ τέλειο μελετητή. Ὅμοια γράφει κι ὁ μεγάλος Ἑβραῖος ἱστορικός στὸν πρῶτο αἰῶνα ἀπὸ τὸ Χριστό, ὁ Φλάβιος Ἰώσηπος (5): «οὐδεμίαν τούτων φύσιν ἠγνόησεν οὐδὲ παρῆλθεν ἀνεξέταστον, ἀλλ' ἐν πάσαις ἐφιλοσόφησεν».

Κατὰ κάποια παλιὰ Ἑβραϊκὴ παράδοση ὁ Σολ. ἔγραψε καὶ «Βίβλον ἰαμάτων πάθους παντός». Ἡ παράδοση τούτη πέρασε καὶ κοντὰ μας μὲ τὴ «Σολομωνική», μαγεία ἢ ἐπιστήμη, φυλλάδα ἢ βιβλίον—ἀληθινὸ ἢ φανταστικὸ—πού ὀδηγοῦσε γιὰ τὴ θεραπεία κάθε ἀρώστιας μὲ ξόρκια καὶ μάγια. Ὁ ἔξυπνος κάτοχος τῆς Σολομωνικῆς ἦταν ὁ καλύτερος γιατρός κ' ἔκανε χρυσὲς δουλιές. Μὲ τὸν καιρὸ ἡ Σολομωνικὴ φάρδυνε κ' ἔγινε ὀδηγὸς μαγείας γιὰ κάθε θέλημα καὶ περίσταση(6).

Μὲ τ' ὄνομα τοῦ συγγραφέα μας

δὴν ὑπάρχει τίτλος «τὸ βιβλίον τοῦ Σολομῶντα, τοῦ γιοῦ τοῦ Δαβὶδ, τοῦ Προφήτη» καὶ πολλοὶ θαρροῦν, πὼς τὸ σπουδαιότερο μέρος τῶν βιβλίων αὐτῶν ἔχει γραφῆ ἀπὸ τὸ Σαμουὴλ κ' ἀπὸ τὸ Σολομῶντα, ἄλλοι ὅμως μὲ δυνατὰ ἐπιχειρήματα ἀρνοῦνται τὴς ἰδέας αὐτῆς, ὅπως ἀρνοῦνται καὶ τὴ ραββινικὴ παράδοση πὼς ὁ Γερμανὸς ἔγραψε καὶ τὰ δύο βιβλία.

2) Βασιλειῶν τρίτη (Α' Βασιλιάδων) κεφ.δ' εἰσφ.32-33.

3) Κατὰ τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον μοναχὰ «χίλις καὶ πέντε».

4) Κατὰ τὸν ἀλεξανδρινὸν κώδικα τῶν Ο'. Ὁ βατικανὸς ἔχει «ἑπτε».

5) Ἰουδ. Ἀρχαιολογίας, η', 2, 5.

6) Κατὰ τὴν ἱστορικὴ κωμῶδιαν τοῦ μακαρ. τοῦ Βυζαντίου «Βαβυλωνία», στὸ δικὸ μας τὸν τόπο ἡ σολομωνικὴ εἶχε μεγάλη διάδοσιν κ' ἐχτίμησιν. Κατὰ τελευταῖα ὅμως ἕνας συνάδελφος μου μὲ βεβαίωσε πὼς κάποτες ἕνας πλάτης του μὲ πολὺ ἀδύνατον ὑπόθεσιν τοῦ ἐπίβαλε νὰ κρατήσει μὴ θέσθι πού τὸ εἰδείξει στὰ καθίσματα τῶν δικηγόρων· κ' ἐπειδὴ ἔτυχε νὰ κερδίσει τὴν ὑπόθεσιν του, τὸ ἀπόδωσε στὴ σολομωνικῇ. Τὸ περιστατικὸ τοῦτο μού φαίνεται πὼς δεῖχνει σύγχισιν τῆς σολομωνικῆς μὲ τοὺς καρβαλιστικοὺς ὑπολογισμοὺς, πᾶνω στοὺς ὁποίους θαρρῶ στήριξε ἕνα βιβλίον κάποιου ἀράπη τῆς ἐποχῆς μας, πού ὑπολογίζοντας τοὺς ἐσωτερικοὺς ἀριθμοὺς πού ἔχει τ' ὄνομα τῶν ἀλόγων μὲ τὴν ἡμέραν τῆς κούρσας καὶ τὴν ὥραν τῆς ἐκκίνησης ἰσχυρίζεται πὼς βρῖσκει ἀλάθευτα τ' ἀποτελέσματα τῶν ἵπποδρομιῶν (δυστυχῶς οὐτε τοῦ συγγραφέα οὐτε τοῦ βιβλίου τ' ὄνομα μού ἔρχεται στὸ νῦ).

φαίνεται καὶ τὸ βιβλίον «Σοφία Σαλωμών» ἕνα ἀπὸ τ' «ἀπόκρυφα» ἢ «δευτεροκανονικὰ» βιβλία(7) τῆς Παλιᾶς Διαθήκης. Εἶναι ὅμως τόσο καθαρὰ ἐπηρασμένο τὸ βιβλίον τοῦτο ἀπὸ τὴ Στωϊκὴ καὶ Πλατωνικὴ φιλοσοφίαν, πού γίνεται πιὸ πιθονὴ ἡ ἰδέα πὼς δὲν εἶναι πιὸ παλιὸ ἀπὸ τὸν 200 π.Χ.

Λίγα χρόνια πρὶν ἔχει ἀνακαλυφθεῖ τὸ βιβλίον «Ῥοδαὶ Σολομῶντος». Κι ἂν ὅμως δὲν ἔχουν πατρότητα χριστιανικὴ οἱ ὡδὲς αὐτῆς, ὁ συγγραφέας τοὺς δὲ θὰ ἦταν καὶ πιὸ παλιός ἀπὸ τὸ 100 π.Χ.

Ἀπὸ τὰ τόσα ἔργα τοῦ Σολομῶντα σ' ἐμᾶς δὲν ἔχουνε φτάσει παραμόνον δυὸ ψαλμοὶ (8) κ' ἢ τριλογία(9) πού κάθουν τὰ βιβλία «Προομιῆς», «Ἐκκλησιαστής», κ' «Ἄσμα Ἀσμάτων». (10) Κ' οἱ ψαλμοὶ καὶ τὰ βιβλία εἶναι «κανονικὰ» μέρη τῆς Παλιᾶς Διαθήκης(11).

Οἱ ψαλμοὶ εἶναι καθαρὰ λυρικά ποιήματα μὲ θρησκευτικο-διδασχτικό περιεχόμενο. Κι ὁ 127 ταιριάζει πολὺ μὲ τὴ σοφὴ μετριοφροσύνη τοῦ μεγάλου βασιλιά, πού εἶχε τὴν τιμὴ καὶ τὴν εὐθύνη γιὰ τὸ μεγαλόπρεπο ναὸ καὶ γιὰ τὸ παλάτι τῆς Γερουσαλήμ(12).

7) Τὰ «Ἱερά Βιβλία», ἀργότερα ἴσως ἢ «Ἱερά Βιβλος» καὶ «Βιβλος» ἢ «Ἁγία Γραφή» καὶ «Γραφή», χρίζονται στὴν Παλιὰ καὶ τὴ Νέα Διαθήκη κ' ἀποτελοῦνται ἀπὸ διάφορα βιβλία. Καὶ τὸ ἑβραϊκὸν μεγάλο Συνέδριον καὶ τὴς χριστιανικῆς συνόδου καὶ τοὺς σχετικοὺς συγγραφεῖς εἶχε ἀσχολήσει τὸ ζήτημα τῆς «θεοπνευστίας», καὶ τῆς ἀξίας τῶν διαφόρων βιβλίων κ' εἶται ἐξεχώρισαν ἀπὸ τὴ μίαν μερὶά τὰ γνήσια γραφικά βιβλία ἢ «κανονικά», ἀπὸ τὴν ἄλλη τ' «ἀκανόνιστα», πού πάλαι ὀνομάστηκαν, κατὰ τὴ σχετικὴ τοὺς ἀξία καὶ κατὰ τὴν ἐκκλήσια πού μιλεῖ γιὰ τούτα, «δευτεροκανονικὰ» «ἀγιογγραφα», «ἐκκλησιαστικά», «ἀναγινωσκόμενα», «ἀπόκρυφα», «ἀντιλεγόμενα», «ψευδεπιγγραφα» καὶ «νόθα».

8) Οἱ 72 κ' 127 (κατὰ τὸ κείμενον τῶν Ο' 71 κ' 126). Πολλοὶ θαρροῦν δικὸν τοῦ τὸν 132 (131) ψαλμὸν, κ' ὁ Ewald νομίζει πὼς μοναχὰ ὁ 2 ψαλμὸς εἶναι δικὸς του. Ἄλλοι πάλαι συζητοῦν καὶ τὴν πατρότητα τῶν 72 κ' 127, πού ἀναφέρουν τὸ Σολ. στὸ τίτλον τοὺς· νόστιμος εἶναι ὁ συβιβασμὸς τοῦ ἐπιλογοῦ τοῦ 72 μὲ τὸν τίτλον τοῦ ἀπὸ τὸ μεγάλο ἱεροκήρυκα, τὸ Spurgeon (Treasury of David, τόμος III, σελ. 226), πού λέει πὼς εἶναι προσευχὴ πού εἶπε πεθαίνοντας ὁ Δαβὶδ καὶ τὴ μετᾶτρεψε ὁ Σολ. σὲ ψαλμὸν.

9) Κατὰ τὸν Ὁριγένην (ἐκδ. Lommatzsch, 1842, τόμος XIV, σελ. 303-9) ὁ Σολ. ἐκόδωσε τὴν ἠθική, τὴ φυσική, καὶ τὴ θεωρικὴ ἢ ἐνοπτικὴ ἐπιστήμη μὲ τὰ τρία τούτα βιβλία (In Canticam Canticarum, Prologus; interprete Rupino) τὸ πρῶτον, δυστυχῶς, εἶναι χαμένο).

10) Κατὰ τὸν βιβλίον τούτων ἡ γνησιότητα δὲν ἔμεινε ἀφιλονίκητη βέβαια, ὅπως κάθε παλιὸ σύγραμμα σκεδὸ.

11) Ἀπ' ἔλα τούτα συζητήθη μεγάλῃ γιὰ τὴν «κανονικότητα» πὼς εἶχαν πάρει τὸ Ἄσμα Ἀσμάτων ἀπὸ μέρους τῶν μονόπλευρων ἐρμηνευτῶν του ὡς καθαρὰ ἐρωτικὸν τραγῳδίου, κ' ὁ Ἐκκλησιαστής γιὰ τὴς σκεπτικιστικῆς, μοιρόδοξες κ' ἐπικουριανῆς συγγενεῖς τῆς διδασκαλίας του.

12) Ἦν θμως ἀπὸ τὸν τίτλον τοῦ ψαλμοῦ τούτου τοῦ κείμενου τῶν Ο' λέπει τὸ «εἰς Σαλωμών», πού ὑπάρχει στὸν ψαλμὸν 72.

Τὸ Ἄσμα Ἀσμάτων, ἓνα εἰδύλλιο, δραματάκι, ποίημα ἐπιθαλάμιο (κατὰ τὸ μεγάλο ἀλληγοριστὴ τὸν Ὀριγένη), πού ζωγραφίζει ἢ πιό σωστά ζωντανεῦει σπαρταριστὸ τὸ ἀνατολίτικο πάθος, ἔχει μεταφραστεῖ στὴ γλώσσα μας στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν κ. Γ. Τσουκαλά (13) καὶ στὸν τόπο μας ἀπὸ τὸν κ. Ἀντή Περνάρη (14) στὰ 1932 (15). Ἡ μεγάλη συζήτηση γιὰ τὸ χαρακτήρα καὶ τὴν ἐρμηνεῖα τοῦ ἔργου τούτου (16) εἶναι καλὴ ἀπόδειξη γιὰ τὴ μεγάλη του ἀξία.

Ὁ Ἐκκλησιαστής (17) εἶναι ἓνα φιλοσοφικο-διδασκτικὸ βιβλίον, ἀλλοῦ πεζοῦ καὶ ἀλλοῦ μὲ στίχους, γύρω ἀπὸ τὴν ἰδέα «ματαιότης, ματαιότητων, τὰ πάντα ματαιότης», πού ἔχει γίνεῖ παροιμιώδης προπάντων ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πού τόσο ταιριαστὰ τὴ μεταχειρίστηκε ὁ Χρυσόστομος στὴν ὁμιλία του «εἰς Εὐτρόπιον εὐνοῦχον, πατρίκιον καὶ ὑπάτον» (18). Ἄν καὶ φιλονικήθηκε καὶ τοῦ βιβλίου τούτου ἡ συστηματικότητά, ἢ ὑπαρξὴ μιᾶς κεντρικῆς ἰδέας στὴ διδασκαλία του εἶναι τὸ ἐσωτερικὸ χαρακτηριστικὸ πού τὸ ξεχωρίζει ἀπὸ τὶς παροιμίες.

Οἱ ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ, ἀποφθέγματα, ρητὰ ἢ λόγια τοῦ Σολομώντα κρατοῦνε μιὰ ξεχωριστὴ θέση μέσα στὴν ἑβραϊκὴ λογοτεχνία καὶ στὸν κανόνα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Τὶς παροιμοίαντες μὲ τὴ συλλογὴ τῶν ἀράπικων παροιμιῶν πού ἔκαμε ὁ Αἰ Μειδανί, καὶ ἄλλοι πιό ὕστερα, μὰ εἶναι πιό σωστὸ πῶς στέκουνε πολὺ κοντὰ στὴν ἑλληνικὴ γνωμικὴ ποίηση. Κι ἂν εἶναι σωστὴ ἢ ἰδέα τοῦ Ὀριγένη πῶς μὲ τὸ βιβλίον τοῦτο θέλη-

σε ὁ Σολ. νὰ μεταδώσει στὸν κόσμον τὴν ἠθικὴ διδασκαλία (19), δὲν μπορούμε νὰ μὴ τὸ ἀναγνωρίσουμε πῶς χωρὶς ἄλλο ἔχει πετύχει τὸ σκοπὸ του ὁ μέγας βασιλικὸς συγγραφεὺς, ἀφοῦ καὶ μὲ τὸ μέρος πού ἔχουμε σήμερα μπροστὰ μας (20) οἱ παροιμίες δίνουν γύρω σκεδὸ σ' ὅλο τὸν κύκλον τῆς ἠθικῆς. Καὶ—καθὼς ἀποτελοῦνε συχνὰ στὸ «γιὸ του»—ἀποτελοῦνε χωρὶς ἄλλο ἓνα ἐξαιρετὸ «ἠθικὸ ἐγκόλπιον τῶν νέων»· καὶ θὰ μᾶς ἔκανε χαρὰ μεγάλη νὰ μάθουμε πῶς ἔπειτα ἀπὸ τὶς περιπλάγησες τοὺς σὲ χίλια-μύρια μονοπάτια, ἀρχίζουν κ' οἱ σημερινοὶ νέοι νὰ σκῦβουνε μὲ προσοχὴ ἀπάνω στὸ βιβλίον τοῦτο. Γιατὶ ἔχουμε τὴν πεποίθησιν πῶς τὸ προσεχτικὸ του κοίταγμα θὰ τοὺς γεννήσει τὴν ἀγάπη του, κ' ἡ ἀγάπη του θὰ τοὺς φέρει στὴ μετουσίωση τῆς διδασκαλίας του. Κι ἀληθινὰ μέσα στὸ σημερινὸ ἠθικὸ χάος οἱ νέοι οἱ ποτισμένοι μὲ τὴ διδασκαλίαν τοῦ βιβλίου τούτου θὰ σκορποῦνε ζηλευτὸ φῶς στὸν κόσμον.

Κατὰ τὸ διάκονο Stanley οἱ Παροιμίες εἶναι ἡ «φιλοσοφία τῆς πρακτικῆς ζωῆς». Κατὰ τὸν Coleridge «τὸ βιβλίον τῶν Παροιμιῶν εἶναι τὸ καλύτερον ἐγχειρίδιον τῶν πολιτειῶν πού ἔχει ποτὲ γράφτεῖ. Ἐνας ὁπαδὸς στὴν πολιτικὴ οἰκονομία καὶ τὸ πνεῦμα τῆς συλλογῆς αὐτῆς ρητῶν καὶ δοκιμιῶν, γιὰ τὸ ξερίζωμα τῶν αἰτίων τῆς σπατάλης τῆς ἐξαχρείωσης καὶ τῆς καταστροφῆς ἀπὸ ἓνα λαὸ, θὰ ἔκανε καλύτερη δουλίαν παρ' ὅλες μαζί οἱ ἐργασίαι τοῦ Say, τοῦ Σμίθ, τοῦ Μάλθου καὶ τοῦ Chalmers, γιὰ τὴν πολιτικὴ οἰκονομία». Κατὰ τὸν Wordsworth «τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἐμπνέοντας τὸ Σολομώντα νὰ γράφει τὸ βιβλίον τῶν Παροιμιῶν προμήθευε ἓνα ἀντιφάρμακον στὸ δηλητήριον τῶν μεγασμῶν πού παραστέκουνε στὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν εὐήμε-

13) κατὰ πληροφορίαν τοῦ φίλου μου κ. Α. Ἰντιάνου, καὶ ἀπὸ τὸν Κ. Φριλίγγο, τὸν Γεωσέφ' Ἐλιγιά καὶ τὸν Ἄλ. Φράγκο.

14) φιλολογικὸ ὄνομα (ψευδώνυμον) τοῦ δασκάλου καὶ λογοτέχνη κ. Ἀντρέα Μ. Παυλίδη.

15) Ἀπὸ τὴν παλιότερη ποιητικὴ γενεά, τῆς ἐποχῆς μου, ὁ κ. Ναπολ. Λαπαθιώτης θυμοῦμαι πῶς εἶχε ξαναχῶσει σὲ δικὸ του λυρισμὸ τὴν οὐσίαν τοῦ «Ἄσματος Ἀσμάτων».

16) Ἀνεβαίνουν σὲ 10 ὡς 12 οἱ ἔρροι οἱ «σχολεῖς» πού χωριστήκαν οἱ ἐρμηνευτὲς τοῦ Α.Α.

17) Ὁ τίτλος κατὰ γράμμα εἶναι «Ῥήματα ἐκκλησιαστοῦ υἱοῦ Δαυὶδ βασιλέως Ἰσραὴλ ἐν Ἱερουσαλὴμ», κ' ἡ λέξις πού μεταφράζουν «ἐκκλησιαστοῦ» οἱ Ὁ εἶναι «Kobeleth». Ἡ λέξις τούτη δὲ βρίσκει παραμόνον στὸ βιβλίον τοῦτο, καὶ κλεῖ τὴν ἔννοιαν «ἡ Σοφία πού διδάσκει στίς κοσμοσυνάθροισις («ἀγορά») τῶν παλιῶν κ' «ἐκκλησία»».

18) Τόμος III. σελ. 381 τῆς ἐκδόσεως De Montfaucon, 1734.

19) δεξ πρὸ πάντων, σμ. 9.

20) Ἀπὸ τὶς 3000 παροιμίες πού ἀναφέρει ἡ Γραφή σ' ἐμᾶς δὲν ἔχει φτάσει παραμόνον ἓνα μικρὸ μέρος, ἀφοῦ τὸ βιβλίον Παροιμίες, κ' ἂ λογαριαστῆ πῶς τὸ σῆσσε ὅλο ὁ Σ., ἔχει μοναχὰ 915 στίχους, καὶ τοῦτοι πάλε δὲν εἶναι ὅλοι παροιμίες.

ρία τῶν καιρῶν, κ' ἔδωσε στὸν κόσμον ἓνα ἠθικὸ καὶ πνευματικὸ ἐγχειρίδιο ποὺ ἔχει ξεχωριστὲς ὠφέλειες γιὰ κείνους ποὺ κατοικοῦνε σὲ πολυκόσμες πολιτείες καὶ τόπους, καὶ ποὺ εἶναι βαριά ἀπασχολημένοι μὲ τὰ κοσμικὰ ζητήματα, κ' εἶναι ὑποκείμενοι σὲ πειρασμοὺς τέτοιους ποὺ βρίσκονται μπόλικοι σὲ μιὰ ἐποχὴ κ' ἓνα τόπο σὰν τὰδικά μας, ποὺ ξεχωρίζουνε μὲ τὶς ἐμπορικὲς ἐπιχειρήσεις καὶ τὴν τεχνικὴν πιδεξιότητά καὶ μὲ τὴν παραγωγὴν μεγάλων ἔργων τῆς ἀνθρώπινης φιλο-

πονίας, στὴν Τέχνη, τὴ Φιλολογία καὶ τὴν Ἐπιστήμη, κι ἀκόμη μὲ τὴ θρησκευτικὴ δρᾶση, πρὸ πάντων τὸ εἶδος ἐκεῖνο ποὺ προσπαθᾷ νὰ δώσει στὴ Θρησκεία ἐξωτερικὴ ἀξιοπρέπεια καὶ ὁμορφιά, ποὺ ἔφτασε στὸ κατακόρυφο μὲ τὸ Ἰσὸν τοῦ Σολομώντα»⁽²¹⁾. Μὰ ἂν εἶχα νὰ δώσω ὅλα τὰ καλά λόγια ποὺ γραφτήκανε γιὰ τούτῃ τὴ «σοφὴ βίβλο»⁽²²⁾ χωρὶς ἄλλο θὰ γιόμιζα τόμο ποὺ πολλὲς φορές θὰ περνοῦσε στὸν ὄγκο τὸ βιβλίον «Παροιμίαις».

(Τὸ Γ' στὸ ἐπόμενο)

ΣΑΒΑΣ ΧΡΙΣΤΗΣ

ΜΕ ΤΟΝ ΜΑΡΙΤΙ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Β' (τέλος)

Εἶναι κοινῶς γνωστὸ ὅτι ἡ Κύπρος γνώρισε πρὸς τὸ τέλος τοῦ Μεσαίωνα πολὺ εὐτυχισμένες μέρες γιατί χρησίμευε ὡς μιὰ διακομιστικὴ ἀποθήκη μεταξὺ τῆς Δύσης καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Δυστυχῶς γι' αὐτὴν ἐκείνη ἡ περίοδος τῆς εὐτυχίας δὲν κράτησε πάρα πολὺ, ἐπειδὴ μὲ τὴν ἀνακάλυψη τοῦ δρόμου πρὸς τὶς Ἰνδίες ἀπὸ τ' Ἀκρωτήρι τῆς Καλῆς Ἐλπίδας καὶ τοῦ δρόμου πρὸς τὴν Ἀμερικὴν, τὸ παγκόσμιον ἐμπόριον γύρισε τὴν роή του σ' ἄλλες κατευθύνσεις. Ὑστερα ἀπὸ τὴ λαμπρὴν, μὰ λιγὸχρονη χρυσὴν ἐποχὴν, ὅταν ἡ Ἀμμόχωστος ἦταν ἀπὸ τὶς πλοῦσιες πόλεις ὀλάκερης τῆς Χριστιανωσύνης, ἦρθε καιρὸς ποὺ μονάχα ἀπὸ τὰ προϊόντα τῆς γῆς τῆς καὶ τὴν οἰκονομία τῶν παιδιῶν τῆς μπορούσε ἡ Κύπρος νὰ βγάλει ὅ,τι τῆς χρειαζόταν γιὰ νὰ ζήσει.

Κι ὅμως στὴν ἐποχὴ τοῦ Μαρίτι ὑπῆρχαν ἀκόμη ὀλίγα, πολὺ ὀλίγα ἀπομεινάρια τῆς συνήθειας νὰ συναθροίζονται στὴν Κύπρον προϊόντα ἀπὸ τὶς γειτονικὲς χώρες πρὶν νὰ ἐξαχθοῦ-

νε στὴν Εὐρώπην. Τὸ εἰκοστὸ πρῶτον κεφάλαιον τοῦ βιβλίου τοῦ Μαρίτι γιὰ τὴν Κύπρον τιτοφορεῖται: «Γιὰ τὸ ἐμπόριον τῆς νήσου Κύπρου» καὶ πραγματεύεται τὸ ἐξωτερικὸ ἐμπόριον ποὺ γινόταν τότε. Πρῶτα ἀπαριθμεῖ καὶ περιγράφει τὰ εἶδη ποὺ βγαίνουν ἀπὸ τὴν ἐντόπια βιομηχανία ἢ παραγωγὴν κ' ἔπειτα μερικὰ εἶδη, προϊόντα τῆς Καραμανίας ποὺ συνάζονταν πρῶτα ἐδῶ καὶ μεταφορτώνονταν κατόπι γιὰ τὸ ἐξωτερικόν.

Τὸ πρῶτον εἶδος ποὺ ἀναφέρει ὁ Μαρίτι εἶναι τὸ Μπαμπάκι. Στὴν ἐποχὴν τοῦ ὁ μέσος ὅρος τῆς καθεχρονικῆς ποσότητος ποὺ ἐξαγόταν ἦταν 5,000 μπάλες ἀπάνω κάτω. Μὰ προσθέτει ὅτι ἡ ποσότης τοῦ ἦταν 8,000 μπάλες περίπου μισὸν αἰῶνα πρὶν. Μερικοὶ πολὺ γηραλέοι ἀνθρωποζοῦσαν ἀκόμη ποὺ θυμόντουσαν πόσο ζωηρὸ ἦταν στὸν καιρὸ τῆς νεότητος τοῦς τὸ ἐμπόριον τοῦ μπαμπακίου. Κι ὅμως ὁ συγγραφέας μας προσθέτει ἀκόμη πῶς κ' ἐκεῖνες οἱ 8,000 μπάλες δὲν ἦσαν παρὰ ἓνα μικρὸν κλάσμα ἀπὸ τὴν ποσότητα ποὺ ἔβγαίνε στὸν καιρὸ τῶν Βε-

21) Dr. Otto Zückler, *Commentar zu den Spruechen Salomonis*, ἀμερικανικὴ ἐκδόσις Philip Schapp, σὲ μετάφραση καὶ προσθήκας τοῦ Robinson P. Dunn καὶ τοῦ Charles A. Aiken, σελ. 2, 3, καὶ 4.

22) Διονύσιος τῆς Ἀλεξάνδρειας, Ἐξηγητικά, II, εἰς Ἰσβ. ἐκδόσις Cambridge, 1904 (Διονύσιου Λειψανα), σ. 206, γρ. 11.

νιτσιάνων πού ἔφτανε ἴσαμε 30.000 μπάλες τὸ χρόνο. Τὸ μπαμπάκι τὸν τότε καιρὸ χωριζότανε σὲ πέντε τάξεις ἢ ποιότητες: τὸ πιὸ καλὸ ὀνομαζότανε «φιόρο», κατόπι ἔρχότανε τὸ «καλὸ ἐμπορεύσιμο», τὸ «ἔγριο» καὶ τὸ «ἐμπορεύσιμο» πού ἦτανε κ' οἱ μόνες ποιότητες πού στέλνονταν στὴν Εὐρώπη. Ἡ πέμπτη ποιότητα πού ἦτανε γνωστὴ ὡς «scovazze» δηλαδή «σκουπίδια» ποτὲ ἢ σχεδὸν ποτὲ δὲν ἐγκατέλειπε τὸ νησί, μὰ τὴν ἔκλωθαν καὶ τὴν ὕφαιναν στὸν τόπο γιὰ τὴν κατασκευὴ χοντρῶν καὶ φτηνῶν ὕφασμάτων. Στὴν τότε ἐποχὴ, ὅπως καὶ σήμερα, τὸ μπαμπάκι γνωρίζοιτο σύμφωνα μὲ τὸ ἔδαφος ὅπου καλλιεργόταν σὲ δυὸ κατηγορίες: τὸ «ἀνυδρο» καὶ τὸ «πότιμο». Ἡ ἐκτίμηση τῆς δευτέρας ποιότητος ἦτανε μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν ἐκτίμηση τοῦ πρώτου. Τὸ φύτεμα τοῦ μπαμπακιοῦ ἔμενε συνήθως ἀργὰ ἴσαμε τὸν Αὐγούστο. Ἡ συνήθεια αὐτὴ κρατοῦσε ἕνεκα τῆς ἀνάγκης νὰ προστατεύσουν τὰ φυτὰ ἀπὸ τὶς προσβολὰς τῶν ἀκρίδων, πού τὰ σμήνη των πλημμύριζαν τὸ νησί κάθε ἀνοιξη. Γι' αὐτὸ κ' οἱ φυτεῖες ἀργοποροῦσαν ὡστὸ τοῦ ἐξαφανιστεῖ ἡ πληγὴ αὐτὴ. Ἡ συγκομιδὴ γινόταν τοὺς μῆνες Ὀχτώβρη καὶ Νοέβρη. Μὰ στοὺς χρόνους ἐκείνους τὰ μηχανήματα, πού ναι σήμερα διαθέσιμα γιὰ τὸν γρήγορο καθαρισμὸ τῆς κλωστῆς ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ κάλυμμα καὶ τοὺς σπόρους ἀναμένονταν ἀκόμη νὰ φανοῦν. Τὸ κάθε τι ἔπρεπε νὰ γίνῃ μὲ τὸ χέρι. Κι αὐτὸ ἐκζητεῖται γιὰ τὸ ἐμπορεύσιμο αὐτὸ εἶδος ὡδὲν παρουσιαζόταν τελειωμένο στὴν ἀγορὰ τῆς Λάρνακος πρὶν τοῦ ἐπομῆσου Φλεβάρη ἢ Μάρτη.

Τὸ μετὰξὶ ἦτανε ἕνα ἄλλο εἶδος τοῦ παλινοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου. Ἦτανε τὸ δεύτερο σημαντικὸ εἶδος τῆς ἐξαγωγῆς κ' ἔρχοταν εὐθύς ἀμέσως μετὰ τὸ μπαμπάκι. Μὰ ἐνῶ τώρα (ἔτσι τουλάχιστο γινότανε ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια) τὸ κυπριακὸ μετὰξὶ ἐξάγεται σὲ μορφὴ κουσκουλῶν, τότε τὸ ἔκλωθαν στὸν τόπο· μάλιστα τὸ κλώσιμό του γινό-

τανε σὲ πάρα πολὺ σύντομο χρονικὸ διάστημα, γιὰ τὸ ὡς τὸ Μάτιο ὅλου τοῦ χρόνου ἢ παραγωγή μεταβαλόταν σὲ μετὰξὶ κ' ἦτανε ἔτοιμη γιὰ ἐξαγωγή. Φαίνεται παράξενο, μὰ τὸ μετὰξὶ πού φημιζότανε πιὸ πολὺ καὶ εἶχε ζήτησι στὴν Εὐρώπη ἦτανε τὸ ἄσπρο μετὰξὶ. Ἡ Ἀγγλία, ἢ Ὀλλανδία καὶ ἢ Γαλλία ζητοῦσανε μπάλες πού ἔπρεπε νὰ ἀποτελοῦνται σχεδὸν ὁλότελα ἀπὸ ἄσπρο μετὰξὶ· μόνον ἕνα πολὺ μικρὸ ποσοστὸ ἀπὸ μετὰξὶ κίτρινο σὰν τὸ θειάφι ἢ σὰν τὸ λεμόνι μποροῦσε νὰ γίνῃ δεκτό. Τὸ κίτρινο σὰν τὸ πορτοκάλλι ἢ σὰν τὸ χρυσάφι μετὰξὶ πῆγαινε πιὸ πολὺ στὸ Κάιρο, ὅπου εἶχε μεγάλη ἀξία ἴσως ὀχι τόσο γιὰ τὸ χρῶμα του ὅσο γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴ λεπτότητα τῆς κλωστῆς του. Ὁ μέσος ὅρος παραγωγῆς μεταξιοῦ κατὰ τὸ δεύτερο μισὸ διάστημα τοῦ 18ου αἰῶνα ἦταν 25,000 ὀκάδες τὸν χρόνο. Μὰ πολὺ παλιὰ κυπριατικὴ συνήθεια ἦτανε κι ὁ ὄρισμός τοῦ καθεχνονικοῦ πανηγύρι τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα, πού γίνεται κοντὰ στὴν Ἀμμόχωστο, τῆς τιμῆς τοῦ μεταξιοῦ πού θὰ ἐπικρατοῦσε στὴν ἀγορὰ σ' ὅλον ἐκεῖνο τὸ χρόνο. Μὰ τὸν καιρὸ τοῦ Μαρίτι, ἂν καὶ γινόντουσαν ἀκόμη μερικὲς ἀγοραπωλησιες στὸ πανηγύρι τοῦτο ἢ συνήθεια ἐκείνη σταμάτησε καὶ ἀντικαταστήθηκε ἀπὸ τὶς πιὸ νέες μεθόδους μιᾶς ἀγορᾶς πού πάντα κυμαίνεται.

Ἐν' ἄλλο καλὸ εἶδος τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου ἦτανε τὰ μαλλιά. Τὰ πρόβατα τὰ κούρευαν στὶς 20 τοῦ Μάρτη κάθε χρόνο, κι ἀπὸ τὸν Ἀπρίλη τὰ μαλλιά ἔκαναν τὴν ἐμφάνισή τους στὴν ἀγορὰ. Ἡ συνολικὴ παραγωγή ἦτανε 500 μπάλες τὸν κάθε χρόνο. Κάθε μπάλα ζύγιζε ἕνα καντάρι. Τὰ πιὸ πολλὰ ἀπὸ τὰ κυπριατικὰ μαλλιά τὰ φόρτωναν κατόπι γιὰ τὴ Λίλλη τῆς Γαλλίας.

Γιὰ τὰ κρασιά τῆς Κύπρου ὑπῆρχε μεγάλη ζήτησι στὸ ἐξωτερικὸ. Ἡ Βενετία ἦτανε ἕνας καλὸς πελάτης τοῦ

νησιού γι' αυτό το έμπορεύμα. Το κυπριώτικο κρασί πουλιόταν συνήθως σ' όλα τα καφενεία της πόλης εκείνης. Επίσης η Γαλλία, η Ολλαντία κ' η Τοσκάνη τραβούσανε σημαντικές ποσότητες κρασιού, μα ο Μαρίτι παρατηρεί πώς αυτές οι χώρες γνοιαζόντουσαν πιά πολύ από τη Βενετία για την ποιότητα του κρασιού.

Δέ θάταν κάτι χωρίς ενδιαφέρο αν έδω αναφέραμε μερικά πράματα που ίσως ήτανε πιά γνωστά στον καιρό του Μαρίτι παρά σήμερα. Καί πρώτα-πρώτα, η λέξη «Κουμανταρία», που για μās σήμερα δέ σημαίνει παρά ένα είδος γλυκού κρασιού, τότε σήμαινε, κατά τα ίδια λόγια του συγγραφέα μας, «έκείνο τὸ μέρος τοῦ νησιοῦ ποῦ εὐρίσκειται ἀνάμεσα Λεμεσοῦ, Πάφου καί τοῦ βουνοῦ τοῦ Ὀλύμπου, καί ποῦ «περ λαβαίνει πολλὰ διαμερίσματα. Τὸ ὄνομα τοῦτο τὸ πήρε ἀπὸ τὴν Κουμανταρία (Ἀρχηγείο) τῶν ἵπποτῶν τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου καί ἀπὸ κείνη τῶν Ναϊτῶν, ποῦ ἀγκάλιαζε ὅλην αὐτὴ τὴν ἔκταση. Καί καθὼς τὸ πιά τέλειο κρασί, καί τὸ πιά καλὸ μοσχάτο κρασί παράγονται σ' αὐτὰ τὰ χωριά, γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὀνομάζονται κοινῶς «κρασιά τῆς Κουμανταρίας, σὰν νὰ θέλει νὰ ἐκφραστεῖ με τοῦτο πὼς αὐτὰ εἶναι ἀπὸ τὰ πιά καλῆς ποιότητος «κρασιά ποῦ παράγει τὸ Βασίλειο.»

Ἡ σημερινή μας ιδέα για τὴν κουμανταρία δέν εἶναι καθαυτὸ ἡ ἴδια σὰν κ' ἐκείνη ποῦ κρατοῦσε ἐδῶ καί δυὸ αἰῶνες. Ὡς γεγονός, σύμφωνα με τὴ μαρτυρία τοῦ Μαρίτι, ἡ κουμανταρία κατασκευαζόταν ἀπὸ κόκκινα σταφύλια. Ὅταν ἦτανε μουστάρι τὸ κρασί ἐκεῖνο εἶχε τὸ βαθὺ χρῶμα τοῦ Ἰταλικοῦ «Chianti». Κατόπιν τῶβαζαν μέσα σὲ πιθάκια ποῦ τὸ ἐσωτερικὸ τους ἦτανε ἀλειμμένο με πίσσα, καί τὰ θάβανε στὸ χῶμα. Ἡ μέθοδος αὐτὴ τῆς διατηρήσεως κρασιοῦ ἐξηγεῖ γιατί πάντα τὰ κυπριώτικα κρασιά εἶχανε μιὰ δυνατὴ μυρωδιά καί γεύση πίσσας. Ὑστερα ἀπὸ μιὰ παραμονὴ ἐνός χρόνου μέσα στα πιθάκια, τὸ κρασί ἄρχιζε σιγά

σιγά νὰ χάνει τὸ ἀρχικὸ του χρῶμα καί νὰ κιτρινίζει. Ὅσο πάλιωνε τόσο καί πιά κίτρινο γινότανε. Τοῦτα δέν εἶναι καθόλου τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ εἴδους τοῦ κρασιοῦ ποῦ ἐμεῖς σήμερα λέμε «κουμανταρία». Ἡ σημερινὴ κουμανταρία ἦτανε γνωστὴ στὸ Μαρίτι, ποῦ τὴν ἔλεγε «τὸ μοσχάτο κρασί τῆς Κύπρου». Ἡ παρακάτω περικοπὴ ἀπὸ τὸ βιβλίο του ἀναφέρεται σὲ τοῦτο :

«Τὸ μοσχάτο κρασί τῆς Κύπρου πο- «τὲ δὲ φτάνει σὲ ποσότητα μεγαλύτερη ἀπὸ 5,000 κοῦζες. Ἡ τιμὴ του εἶναι ἡ ἴδια με τὴν τιμὴ τῆς κουμανταρίας, καθὼς καί τὰ δασμολογικὰ ἔξοδα. Ἡ «διαφορὰ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴ «ποῦ ὑφίστανται σὰν παλιώσουν, ἀντί- «θετα με τ' ἄλλα κρασιά· γιατί, ἐνῶ τὸ «μοσχάτο, ὅταν εἶναι ἐνός χρόνου, ἔχει «πιά ἀνοιχτὸ χρῶμα ἀπὸ τὸ δικὸ μας «(τὸ Ἰταλικὸ δηλαδὴ) μοσχάτο, σὰν πα- «λιώσει ἀποκτᾶ πιά βαθὺ χρῶμα ὡσό- «του γίνετ' σχεδὸν κόκκινο· κατὰ τὸν «ἴδιο χρόνο γίνετ' αὖτε πολλοὶ τὸ προτι- «μοῦν σὰ γίνετ' ἐνός ἢ δυὸ χρόνων.»

Ἡ ὅλη χρονικὴ παραγωγὴ κρασιοῦ στὴν Κύπρο σ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴ ἦτανε πάνω κάτω 40,000 κοῦζες. (Ἡ χωριτικότητα μιᾶς κοῦζας ἦτανε πάνω κάτω δέκα μετρικὲς λίτρες). Ἀπὸ ὅλην αὐτὴ τὴν ποσότητα μόλις 10,000 κοῦζες παραγόντουσαν στὴν ἐπαρχία τὴ γνωστὴ, ὡς «Κουμανταρία».

Ἄφοῦ ὁ λόγος εἶναι για κρασί, δέ θάτανε ἐκτός τόπου ἂν προσθέταμε ἐδῶ πὼς ὁ Μαρίτι ἐχτιμοῦσε πολὺ τὸ ποτὸ τοῦτο τοῦ Διόνυσου, ὄχι μονάχα ὡς ἕνα γνήσιο καί φαιδρυντικὸ ποτὸ μα ἐπίσης καί ὡς φάρμακο. Κάπου, στὴν ἀρχὴ τοῦ βιβλίου του, μιᾶ ἐκτεταμένα για τοὺς διαλείποντες (τριταίους ἢ τεταρταίους) πυρετοὺς ποῦ βασάνιζαν τὸν πληθυσμὸ, ἰδιαίτερα τὴ θερινὴν ἐποχὴ, κι ἀνάμεσα σ' ἄλλα ἀναφέρει.

«Οἱ ντόπιοι, ποῦ συμβαίνει νὰ πά- «ρουν αὐτοὺς τοὺς πυρετοὺς κ' οἱ ἐξ- «νοι ἀκόμα βασανίζονται συχνὰ ἀπ' «αὐτοὺς, πρὸ πάντων τὸ καλοκαίρι. Μὰ

«τούτοι ἀφοῦ ὑποβληθῶν σὲ φλεβοτό-
 «μηση, ἀφίνουν κατόπι τῆ φύση νά
 «κάνει τὴν δουλιὰ της χωρὶς νά πάρουν
 «καμμιὰν ἄλλη προφύλαξη, καὶ για-
 «τρεύονται χωρὶς καμμιὰν ἄλλη ἄλ-
 «λαγή στῆ συνηθισμένη τους διαίτα
 «ἐκτός ἀπὸ τὸ ὅτι ἀπέχουν ἀπὸ τοῦ
 «νά τρῶνε φρούτα. Τοῦτο δὲν εἶναι
 «ἄρκετὸ γιὰ τοὺς Εὐρωπαίους· τοῦτοι
 «πρέπει νά προσέχουν πιὸ πολὺ γιὰ
 «νά ἐμποδίσουν τὸ κακὸ ἀπὸ τοῦ νά
 «χειροτερεύσει. Ἡ ὑποτροπὴ ἀποφεύ-
 «γεται μὲ τὴν πολὺ λίγη καὶ κανονι-
 «κὴ τροφή. Σὰν ἀποδειχθεῖ πῶς τοῦτο
 «δὲν εἶναι ἄρκετό, δοκιμάζεται ἡ καβάλ-
 «λα, γιὰτὶ ἡ πείρα ἀπόδειξε πῶς αὐ-
 «τὴ εἶναι μιὰ ἔκτακτη θεραπεία, του-
 «λάχιστο γιὰ νά προληφθῶν ἐκεῖνα τὰ
 «κακὰ πού συχνά εἶναι τὰ ἀποτελέσμα-
 «τα τῶν τέτοιων πυρετῶν. Καὶ οἱ Τοῦρ-
 «κοὶ καὶ οἱ Ἕλληνες κάνουν τὸ ἴδιο.
 «Μὰ σὰν οἱ Ἕλληνες βαρεθοῦν τὴν
 «ἐνοχλητικὴ ἐπιμονὴ τῆς ἀρρώστειας
 «προσφεύγουν, κατὰ τὴν τρίτη ἢ τετάρ-
 «τη προσβολὴ τῆς, σ' ἕνα μεγάλο
 «ποτήρι ἀπὸ τὸ τέλειο καὶ γενναῖο κρα-
 «σί τοῦ νησιοῦ. Καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο
 «οἱ πιὸ πολλοὶ ἀπὸ τούτους γιαιτρεύον-
 «ται· γιὰ νά γιαιτρευτοῦν ὁμως πρέ-
 «πει νά πιοῦν τὸ κρασί τὴν ὥρα πού
 «τὰ ρίγη δείχνουν πῶς ὁ πυρετὸς ἄρ-
 «χισε νά πέφτει».

Ὁ Κύπριος τοῦ καιροῦ ἐκεῖνου
 καὶ φρόνιμος ἦτανε καὶ καλὰ πληρο-
 φορημένος. Ἐμεῖς οἱ νεώτεροι ξαίρου-
 με μονάχα τὰ διάφορα ἄλατα τῆς
 κινήσης· ἕνα μὰ τὴν ἀλήθεια πικρὸ καὶ
 πεζὸ γιαιτρικὸ στῆ θέση τοῦ πιὸ τέ-
 λειου καὶ πιὸ γενναίου κρασιοῦ τῆς
 λαμπρῆς καὶ μεγαλόψυχης τούτης χώρας.

Τὸν καιρὸ τοῦ Μαρίτι γινόταν ἐ-
 πίσης ἐξαγωγή «πετραγγουριῶν» σὲ
 ποσότητα πάνω κάτω 500 κανταριῶν
 σὲ διάφορες καὶ πολλὰς χώρας ὡς
 τὸ Ἄμστερνταμ, τὸ Ἀμβούργο, τὴ
 Λίλλη, τὴ Μασσαλία, τὴ Βενετία,
 καὶ τὴν Ἀγγλία. Ἡ παλιὰ φαρμακο-
 λογία ἔκαμνε σχετικῶς μεγάλη χρή-
 ση αὐτοῦ τοῦ προϊόντος, γιὰ τὸ ὅ-
 ποῖο τώρα δὲν ὑπάρχει πιά ζήτηση.

Ἐν' ἄλλο παράξενο εἶδος, ἀντι-
 κείμενο ἐξαγωγῆς, κατὰ τὴν ἐποχὴ
 τοῦ Μαρίτι, ἦτανε καὶ τὸ λάδανο.
 Ἦτανε ἕνα εἶδος μαλακτικῆς ρετσί-
 νας πού ἔμπαινε στῆ σύνθεση πολλῶν
 παλιῶν φαρμάκων. Ἐνα ἄρκετὰ πα-
 ράξενο πρᾶμα, ὁ Μαρίτι πιστεύει ὅτι
 εἶναι ἕνα εἶδος δροσιᾶς πού ἔπεφτε
 τὴν νύχτα ἀπάνω σὲ ὀρισμένα φυ-
 τὰ πολὺ ὅμοια μὲ τὴ βραχύκορμη φα-
 σκομηλιά. Ἡ μέθοδο μὲ τὴν ὁποία
 σύναζαν τὸ λάδανο ἦτανε ἡ ἐξῆς:

«Πολὺ ἐνωρὶς τὸ πρωτὶ, προτοῦ ὁ
 ἥλιος κάνει τὴν ὑγρασία αὐτὴ νά ἐ-
 ξατμιστεῖ ἀπὸ τὰ φυτὰ, οἱ βοσκοὶ
 ὀδηγοῦν τὶς αἴγες νά βοσκῆσουν σὲ
 κείνες τὶς περιοχὰς κ' ἐπειδὴ ὁ λά-
 δανος εἶναι μαλακὸς καὶ πολτώδης,
 πιάνει στὰ γένια τῶν ζώων ἀπ' ὅ-
 που κι ἀφαιρεῖται. Αὐτὸς ὁ τρόπος
 ἀποδίδει τὸν πιὸ καθαρὸ λάδανο. Ἐνῶ
 βόσκουν τὰ ζῶα των, οἱ βοσκοὶ ἀσχο-
 λοῦνται ἐπίσης στὸ νά συνάζουν αὐτὸ
 τὸ προϊόν· καὶ τὸ κατορθώνουν μ' ἕνα
 δέσμα αἴγας πού τὸ περιτυλίγουν καὶ
 τὸ μαζεύουν γύρω ἀπὸ τὴν ἄκρα ἐνὸς
 μικροῦ κουβριοῦ. Κ' ἔτσι συνάζουν τὸ
 λάδανο ἀπὸ φυτὸ σὲ φυτὸ. Κ' ἐπειδὴ
 ὁ ἄνεμος τὴ μέρα μεταφέρει σκόνη
 στὰ φυτὰ ὁ λάδανος εἶνε σχεδὸν
 πάντα ἀνακατεμένος μὲ χῶμα. Γι αὐ-
 τὸ τὸ λόγο καθαρίζεται στῆ Λευκο-
 σία μὲ φωτιά καὶ λάδι καὶ τότε εἶναι
 κολλώδης, μαλακὸς κ' ἡ εὐωδιά του αὐ-
 ξάνει».

Ἄλλο εἶδος παραγωγῆς κ' ἐξαγω-
 γῆς, πού τώρα ἔχει ἐγκαταλειφθεῖ τε-
 λείως, εἶναι τὸ Ἐρυθρόδανο πού οἱ
 ντόπιοι στὴν Κύπρο τὸ λένε «λιζᾶρι»
 ἢ «μπογιά». Αὐτὸ τὸ φυτὸ τὸ καλλι-
 εργοῦσαν σὲ μεγάλη ἔχταση τὸν καιρὸ
 τοῦ Μαρίτι. Οἱ ρίζες του πού εἶχανε
 μέσα τους κάποια βαφικὴ οὐσία, στέλ-
 νονταν σινήθως στὴν Περσία μέσον
 τοῦ Χαλεπιοῦ καὶ τῆς Βαγδάτης. Ἀλ-
 λά στὸν καιρὸ ἀπάνω κάτω πού ἔ-
 μεινε ὁ Μαρίτι στὴν Κύπρο, οἱ ἀνήσυ-
 χες ἐσωτερικὲς συνθήκες τῆς χώρας
 ἐκείνης εἶχανε ὡς ἀποτέλεσμα γιὰ τὴν
 Κύπρο τὴν μεγάλην ὀλιγόστευση τῆς

ζήτησης. "Έπρεπε να βρεθούν νέες διεξόδους που με τον καιρό βρέθηκαν και «τώρα (δηλ. μεταξύ του 1760 και του 1770) σχεδόν όλο το ριζάρι που έβγαине σ' αυτή τη Νήσο τό άπορροφάει ή Γαλλία». Τό ριζάρι τό χρησιμοποιούσανε πάρα πολύ επίσης οί βαφιάδες. "Έδινε στά μπαμπακερά ένα καλό κόκκινο χρώμα. 'Ο τρόπος που χρησιμοποιούσανε στην Κύπρο καθώς και σ' όλη τήν 'Ανατολή για να βάψουνε με ριζάρι, ήτανε ή ανάμιξη με άρνησιο αίμα. 'Η ανακάλυψη τών νεώτερων συνθετικών βαφών τέλεψε για πάντα κάθε έλπίδα για τήν αναβίωση τής βιομηχανίας του ριζαριού.

Λιγότερο από δυό αιώνες πριν γινόταν ακόμη έξαγωγή από κιννάβαρι, σέ μικρές ποσότητες όμως, στη Βενετία. 'Η τερεβενθίνη ήταν επίσης αντικείμενο καλού έμπορίου έξαγωγής. 'Η Κυπριακή τερεβενθίνη είχε μεγάλη υπόληψη και ζήτηση πρό πάντων στη Βενετία. 'Η μεγαλύτερη ποσότητα έρχότανε από τήν Πάφο.

Στόν καιρό του Μαρίτι ή Κύπρος συνήθιζε ακόμη να έξάγει στο έξωτερικό ύφασματα έγχώριας κατασκευής, κυρίως δυό είδη. Τό ένα γινότανε άποκλειστικώς από μπαμπάκι, τό άλλο από μπαμπάκι και μετάξι. Δυστυχώς γι' αυτή τή βιομηχανία μιá κ' ή τιμή του μπαμπακιού ύψώθηκε ύπερβολικά, ή ζήτηση για τά Κυπριακά μπαμπακερά είχε ξεπέσει πάρα πολύ κ' ή έξαγωγή τότε περιορίστηκε σχεδόν τελείως στο είδος εκείνο τών ρουχικών που ήτανε γνωστό ως "Ρασεττί".

'Υπήρχε επίσης τήν εποχή εκείνη μεγάλη ζήτηση για πρασινόχωμα και φαιόχωμα. Στέλνονταν πιό πολύ στην 'Ολλαντία.

"Έχουμε μιλήσει πιό άπάνω για τήν άπαγόρευση τής έξαγωγής σέ ξένες χώρες. 'Η άπαγόρευση αυτή έπηρέαζε πρό πάντων τά τρόφιμα. 'Η Κύπρος έβγαζε δημητριακά σέ μεγαλύτερες ποσότητες άπ' ό,τι χρειαζότανε ό πληθυσμός της. Μ' όλους τούς κινδύνους τής άρπαγής και κατάσχεσης, πολλές φορτώσεις γινότανε κάθε χρόνο. "Έ-

πρεπε πρώτα να παρθεί άδεια από τις τοπικές άρχές, γιατί θάτανε άλλωσπως άδύνατο να γίνει ή φόρτωση τών δημητριακών στα πλοία. "Έπαιρναν αυτή τήν άδεια κατόπιν από ψεύτικες δηλώσεις πώς τά έμπορεύματα αυτά θά μεταφέρονταν σέ λιμάνι που άνήκε στις κτήσεις του Μεγάλου 'Αφέντη. Κανείς δέν άπατιόταν άπ' αυτές τις ψεύτικες δηλώσεις, έπειδή οί άρχές έδω ήξαιραν καλά πώς αυτά τά έμπορεύματα θά πήγαιναν στις Χριστιανικές χώρες. 'Αλλά όπως έκθέτει τά πράματα ό Μαρίτι «ήτανε εύχαριστημένοι να παίρνουνε τούς φόρους των κι άφήναν τά πράματα να πάρουν τήν πορεία τους». Τό σιτάρι τών νότιων μερών τής Νήσου ήταν πολύ καλό μά όλη ή ποσότητα του ξεοδεύταν στόντόπο· όσο έβγαине στη Πάφο και τή Fontana Amorosa, που τόχαν κι αυτό σέ μεγάλη έχτίμηση, στέλνονταν στην Εύρώπη. Τό Κυπριακό κριθάρι επίσης λείει ό Μαρίτι ήτανε «άριστης ποιότητας». 'Η Συρία τραβοδσε όλη τή ποσότητα για έξαγωγή. "Ας αναφέρουμε επίσης έδω τήν περίφημη Κυπριώτικη ντελικατέντσα, τά ξυδάτα άμπελοπούλια που, στέλνονταν στο έξωτερικό, 400 περίπου μικρά βαρέλια τό χρόνο.

Τό πολύ καλό άλάτι, που έδιναν οί 'Αλυκές τής Κύπρου και ιδιαίτερα εκείνη τής Λάρνακος, είχε μεγάλη ζήτηση στη Συρία κι ακόμα στην Κωνσταντινούπολη. Τό έμπόριο τών χαρουπιών ήτανε τόν καιρό εκείνο στά χέρια τών Τούρκων και τών 'Ελλήνων έμπόρων που τά έκαναν έξαγωγή κυρίως στην 'Αλεξάνδρεια στην Αίγυπτο. Πολλά πλοία, και μ' Εύρωπαϊκή σημαία ακόμα, ναυλώνονταν για τή μεταφορά αυτού του είδους.

'Ο προαναφερμένος κατάλογος περιλαμβάνει σχεδόν όλα τά είδη που καλλιεργούσε ή έβγαζε σέ άξιοπρόσεχτες ποσότητες ή Κύπρος και που στέλνονταν στο έξωτερικό. Και μου φαίνεται πώς πρέπει τώρα ν' αναφέρουμε μερικά προϊόντα τής Καραμανιάς που συνήθιζαν να διαμετακομίζονται από τήν Κύπρο

πρὶν περάσουν στὴν Εὐρώπη. Ἐνα ἀπὸ τὰ εἰδηαυτὰ ἦτανε πίσσα ἀπὸ στερακιά. Ἐφτανε συχνά στὴν Κύπρο ἀκαθάριστη καὶ καθαριζόταν ἐδῶ. Μαλιὰ ἀπὸ καμῆλες, κερὶ ἀπὸ μέλισσες, gall-nuts* ἐπίσης ἔφταναν πρῶτα στὴν Κύπρο ἀπὸ τὴν Κοραμανιά κι ἀπὸ κεῖ ξαναφορτώνονταν γιὰ τὸν τελικὸ τους προορισμὸ. Ἡ σύντομη ἐπισκόπηση ποὺ μᾶς δίνει ὁ Μαρίτι γιὰ τὸ εἰσαγωγικὸ ἐμπόριο στὸν καιρὸ του εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρουσα ἔνεκα τῆς ἐμβρωδικοῦς του κατάστασης. Ὁ μέσος ὄρος τῆς καθεχρονικῆς εἰσαγωγῆς λεπτῶν ὑφασμάτων δὲν ξεπερνοῦσε τὶς 25 μπάλες καὶ τὰ 7 κιβώτια. Ἰδοὺ τὶ ἀπομένει ἀπὸ τὸν ἐχπληχτικὸ σύντομο κατάλογο τῆς εἰσαγωγῆς στὴν Κύπρο τὸ τρίτο τέταρτο τοῦ 18ου αἰῶνα: 20 βαρέλια ἀπὸ καλάϊ τὸ χρόνο· 20 μπάλες πιπέρι, 200 ὀκάδες Ἀμερικάνικο λουλάκι, 100 ὀκάδες κοκκινέλη καὶ...αὐτὰ ἦτανε ὄλο! Ἀλλ' ὁ συγγραφέας μᾶς ἐξηγεῖ: -Ἐπειδὴ ἡ Κύπρος δὲν ἔχει καμμιάν ἄλλη κατανάλωση ἐχτός ἀπὸ κείνη ποὺ γίνεται ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς, ποὺ ὁ ἀριθμὸς τους εἶναι ἐλάχιστος, τὸ εἰσαγωγικὸ ἐμπόριο δὲν ἔχει παρά πολὺ μικρὴ σημασία».

Τὸ ποσοστημόριο τοῦ τόκου ποὺ συνήθιζαν τότε ἦτανε 12ο)ο τὸ χρόνο. Ὁ Μαρίτι, ὡς ἦτανε φυσικὸ, τὸ βρῖσκει ὑπερβολικὰ ψηλὸ μὰ δὲν ἀποφεύγει νὰ πεῖ πῶς δὲν ἦτανε ἀδικαιολόγητο, «ἐνεκα τοῦ μεγάλου κινδύνου ποὺ ἔχει κανεὶς δανερίζοντας χρήματα στοὺς ἀγρότες τοῦ τόπου».

Ὁ μέσος ὄρος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πλοίων ποὺ μὲ Εὐρωπαϊκὴ σημαία ἐρχόντουσαν στὴν Κύπρο καθεχρονικὰ ἦτανε περίπου 600. Ὁ Μαρίτι προσθέτει πῶς μεγαλύτερος ἀριθμὸς πλοίων μὲ Τούρκικη σημαία συνήθιζαν νὰ μπαίνουν καὶ ν' ἀράζουν στὰ λιμάνια τῆς. Βέβαια τὰ πιὸ πολλὰ ἀπ' αὐτὰ ἦτανε μικρὰ πλοιάρια ποὺ κρατοῦσαν τὸ ἐμπόριο καὶ τὴ συγκοινωνία μεταξὺ τῶν ἀχτῶν τοῦ νησιοῦ καὶ τῶν γειτονικῶν χωρῶν.

Προτοῦ τελέσουμε τὶς σύντομες αὐτὲς σημειώσεις νομίζω πῶς ἐνδιαφέρει νὰ εἰπωθοῦν λίγα λόγια γιὰ τὰ εἶδη ποὺ ἡ Κύπρος ἔπαψε νὰ παράγει καὶ στὸν καιρὸ τοῦ Μαρίτι ἀκόμη.

Τὸ νησί αὐτὸ ἦτανε κάποτε περίφημο γιὰ τὸ μεταλλευτικὸ του πλοῦτο. Εἶχε μεταλλεῖα ἀπὸ χρυσάφι, ἀσημι, χαλκὸ, σίδερο, χαλκοπυρίτη, βιτριόλιο, «κρυσταλλώδη στυπτηρία», ὄρεινὴ κρύσταλλο (ποὺ τὴν ἔλεγαν Παφίτικο διαμάντι) κι ἀπὸ σμάραγδους ἀκόμη. Κάτω ἀπὸ τὸν Τούρκικο ζυγὸ ἡ ἐξερεύνηση γιὰ μεταλλεῖα κ' ἡ ἐκμετάλευση τους ἀπαγορευόνταν αὐστηρά.

Λάδι καὶ ζάχαρι παραγόντουσαν ἐπίσης σὲ μεγάλες ποσότητες τὸν παλιὸ καιρὸ. Ἡ καλλιέργεια τους ὁμως ἄρχισε σιγὰ σιγὰ νὰ ἐγκαταλείπεται ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν Βενετσιάνων, γιὰτὶ ὁ λαὸς εὗρισκε ὅτι ἡ μπαμπακοκαλλιέργεια ἔφερνε μεγαλύτερη πρόοδο ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα. Κάποτε καλλιεργόντουσαν σὲ μικρὸ βαθμὸ ἡ ζαφορά καὶ τὸ ραβέντι, μὰ ἀπὸ τὸν 18ον αἰῶνα ἡ καλλιέργεια τους σταμάτησε. Ὁ Μαρίτι μιλά γιὰ τὴν ἐξαφάνιση τῶν ἐλαφιδῶν, ζαρκαδιῶν, ἀγριοχαιρών, ἀγριογαϊδαρῶν, ἀγριοαλόγων καὶ τῶν φασιανῶν ποὺ, καθὼς μᾶς βεβαιώνει, ὑπῆρχαν στὸν καιρὸ τῆς Τούρκικης κατάκτησης.

Θᾶτανε μιὰ ἀτέλειωτη προσπάθεια ἂν ἔπρεπε νὰ μεταφέρουμε δωπέρα τὸ κάθε τι ποὺ παρατήρησε καὶ σημείωσε ὁ Μαρίτι. Ὅτι εἰπώθηκε στὰ δυὸ ἄρθρα μᾶς εἶναι ἀρκετὸ νὰ δείξει πόσο πλούσιο μεταλλεῖο πληροφοριῶν εἶναι τὸ βιβλίο του. Ἀφήνει στὸ νοῦ τοῦ ἀναγνώστη πραγματικὰ μιὰ ζωηρὴν ἐντύπωση τοῦ τί ἦτανε αὐτὸ τὸ νησί πρὶν δυὸ αἰῶνες περίπου. Κι αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος τῆς μεγάλης ἐπιτυχίας ποὺ βρῆκε ἀπὸ μέρος τοῦ κοινοῦ τὸ βιβλίο του γιὰ τὰ ταξίδια του στὴν Ἀνατολή γενικὰ. Διαβάστηκε πλατιά καὶ μεταφράστηκε ἀκόμη, πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰῶνα, στὰ Γαλλικὰ καὶ τὰ Ἑγγλεζικὰ.

*Φύλλα δέντρων μὲ περριτώματα ἐντόμων ποὺ χρησιμοποιοῦσαν γιὰ νὰ βγάλουν μελάνι καὶ τανίνη.

ΕΡΩΤΙΚΑ

Ἀγάπησα μιὰν ὄμορφημ ποῦτουν στὰ κάλλη κρίνος
τζιαὶ πῆρεμ μού την ἄντζιελος⁽¹⁾ τζιαὶ σιαίρεται⁽²⁾ την τζιεῖνος.

Ἐδκιάλεξα τζι' ἀγάπησα καρκιάσ σάν τῆγ καρκιάμ μου
τζιαὶ γνώμησ σάν τῆγ γνώμημ μου τζι' ἔχω τῆσ συντροφκιάμ μου.

Ἡ ὄμορκιά της καταντᾶ τὸ πλάσμαμ τζιαὶ χαντεύκει
νᾶν Τοῦρκος γίνεται Ρωμιός τζιαὶ νᾶν Ρωμιός τουρτζιέφκει.

Τοῦ κόσμου τὰ γλυτζιστικά, κόμα τζιαὶ τὰ μυριστικά
τζι' ἄθθους τοῦ γλυκανίσσου
Ἄντζιέλοι τὰ ἐνώσσασιμ μιὰμ πούλλαν⁽³⁾ τὰ ζυμώσσασιμ
τζι' ἐκάμαν τὸ κορμίσ σου.

Ἐμαθα πού τὴν Ἐκκλησιὰν ἐν νὰ τῆμ παορέψουν⁽⁴⁾,
γιατὶ ἐν νὰ καταντηθοῦν
πολλοὶ τῆμ πίστην ν' ἀρνηθοῦν
νὰ εἰδωλολατρέψουν—
πάνω της νὰ πιστέψουν.

Κάποτε πού νομίζετε στράφτει τζιαὶ πουμπουρίζει
ἐνὶ τὸ δεῖν τῆσ ἀγαπῶ ἅμα νὰ σιρκιανίξει⁽⁵⁾.

Οἱ ὄμορκιές σου κάμνουμ με τζι' ἅμα σέ δῶ μωρίζω,
θάλασσαλ λάκκον ἢ κρεμμὸν νᾶσειε ἐν πούριζω.

Καμμιὰγ γιορτῆσ στὴν ἐκκλησιὰθ θέλω νὰ τῆσ κλουθῆσω
πού πάμεν νᾶψουμεν τζιερίν⁽⁶⁾, τότες ν' ἀποφασίσω
νὰ κάμω πῶς ἐξήχασα τζιαὶ νὰ τῆμ προσιυνήσω⁽⁷⁾.

Καρκιά πού ἐν ἀγάπησεμ, ποττέ της ἐν ἐχάρην
ἐνὶ μιὰ μέρα σιονερῆ⁽⁸⁾, νύχτα χωρὶς φεγγάριν.

Καρκιά πού ἐν ἀγάπησεν τζιαὶ δὲν ἐρωτοσφάχτην
ἐνὶ σὰδ δέντρον ἄκαρπον, σὰγ γῆ πού δὲν ἐσπάρτην.

Καρκιά πού δὲν ἐγνώρισεν ἐρώτασ στὸν τζιαίρον της
ἐνὶ μιὰ βρύση πὸν ἤπκιεμ πλάσμαμ πού τὸ νερόν της.

ΧΡ. Θ. ΠΑΛΑΙΣΗΣ⁽⁹⁾

1) ἄγγελος 2) χαιρεται 3) μάζα με μακρουλλωτό σῆμα 4) ἀπαγορέψουν 5) σεργιανίξει 6) ν' ἀψοψοῦμε κερὶ 7) προσκυνήσω 8) χιονερῆ 9) Ὁ πρωτοποιητῆρς τῆσ Κύπρου σῆμερα.

H. G. Wells

Ο ΚΛΕΜΜΕΝΟΣ ΒΑΚΙΛΛΟΣ

«Αυτό πάλι», εἶπε ὁ Βαχτηριολόγος ἀφήνοντας νὰ γλυστρήσει μιὰ γιάλενη πλάκα κάτω ἀπὸ τὸ μικροσκόπιο, «εἶναι τὸ παρασκεύασμα τοῦ περιήμου Βάκιλλου τῆς χόλερας—τὸ χολερικό σπέρμα».

Ὁ χλωμὸς ἄνθρωπος κοίταξε στὸ μικροσκόπιο. Φαινόταν καθαρὰ πῶς δὲν ἦτανε συνηθισμένος σ' αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς δουλειᾶς, γιατί ἔκλεισε μὲ τὸ λεπτὸ μαλακὸ του χέρι τὸ ἄλλο του μάτι. «Πολὺ λίγο βλέπω», εἶπε.

«Ἄγγισε αὐτὴ τῆ βίδα», εἶπε ὁ Βαχτηριολόγος, ἴσως τὸ μικροσκόπιο δὲν εἶναι προσαρμοσμένο στὸ μάτι σου. Ὑπάρχει τόση διαφορὰ ἀπὸ μάτι σὲ μάτι. Κούνησέ το λιγάκι ἀπ' ἐδῶ ἢ ἀπ' ἐκεῖ.»

«Ἄ τώρα βλέπω» εἶπε ὁ ἐπισκέπτης. «Ὅχι ὁμως καὶ μεγάλα πράματα στὸ κάτω-κάτω. Μικρὰ ραβδιά καὶ κλωστὲς τριανταφυλιές. Καὶ ὁμως αὐτὰ τὰ τόσο μικρὰ μόρια, αὐτὰ τὰ ἀπλὰ ἄτομα μποροῦν νὰ πολλαπλασιαστοῦν καὶ νὰ καταστρέψουν μιὰ πόλη. Εἶναι ἐκπληκτικό!»

Σηκώθηκε κι ἀφήνοντας τὸ γυαλὶ νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὸ μικροσκόπιο, τὸ κράτησε στὰ χέρια του πρὸς τὸ παράθυρο. «Μόλις ὄρατά», εἶπε ἐξετάζοντας τὸ παρασκεύασμα. Κοντοστάθηκε. «Εἶναι ζωντανὰ αὐτά ; Εἶναι ἐπὶ κίνδυνα τώρα ;»

«Αὐτὰ ἔχουνε χρωματιστεῖ καὶ σκοτωθεῖ» εἶπε ὁ Βαχτηριολόγος. «Ἀπὸ μέρους μου θάθελα, ἂν μπορούσαμε, νὰ σκοτώσουμε καὶ νὰ χρωματίσουμε κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ πού ὑπάρχουν στὸ σύμπαν». «Ὑποθέτω», εἶπε ὁ χλωμὸς ἄνθρωπος, μὲ ἑλαφρὸ μειδίαμα, «ὅτι σὺ πολὺ λίγο θὰ ἐνδιαφερόσουν νὰ εἶχες τέτοια πράματα ζωντανὰ κοντὰ σου—σ' ἐνεργὸ κατάσταση».

«Ἀπεναντίας εἵμαστε ὑποχρεωμένοι» εἶπε ὁ Βαχτηριολόγος. «Ἐδῶ ἐπὶ παραδείγματι»—περπάτησε στὸ δωμάτιο καὶ πάρε ἓνα ἀπὸ τὰ πολλὰ σφραγισμένα σωληνάρια.—«Ἐδῶ εἶναι τὸ ζωντανὸ πρᾶμα. Αὐτὸ εἶναι καλλιέργεια τῆς πραγματικῶς ζωντανῆς ἀρρώστιας τῆς χόλερας». Κοντοστάθηκε. «Σφραγισμένη χολέρα νὰ ποῦμε».

Ἐλαφρὴ λάμψη ἱκανοποίησης φάνηκε γιὰ μιὰ στιγμή στὸ πρόσωπο τοῦ χλωμοῦ ἀνθρώπου. «Εἶναι θανάσιμο πρᾶμα νὰ τῶχεις δικό σου» εἶπε, κατατρώγοντας τὸ μικρὸ σωληνάριο μὲ τὰ μάτια του. Ὁ Βαχτηριολόγος κοίταξε τὴν ἀρρωστημένη εὐχαρίστηση στὴν ἔκφραση τοῦ ἐπισκέπτη του. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος πού τὸν ἐπισκέφθηκε αὐτὸ τὸ ἀπόγευμα μὲ ἓνα συστατικὸ σημεῖωμα ἀπὸ ἓνα παλιὸ του φίλο, τοῦ κινούσε τὸ ἐνδιαφέρο ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀντίφαση τῶν διαθέσεων τους. Τὰ λεπτὰ μαῦρα μαλιά καὶ τὰ βαθειὰ γκριζὰ μάτια, ἡ κουρασμένη ἔκφραση καὶ ὁ νευρικός τρόπος, τὸ σταθερὸ καὶ βαθὺ ἐνδιαφέρο τοῦ ἐπισκέπτη του ἦτανε κάποια ἀλλαγὴ ἀπὸ τοὺς φλεγματικούς ὑπολογισμούς τῆς καθημερινῆς ἐπιστημονικῆς δουλειᾶς μὲ τὴν ὁποία ὁ Βαχτηριολόγος εἶχε νὰ κάνει. Ἦτανε ἴσως φυσικὸ μὲ ἓνα ἀκροατὴ στὸν ὁποῖο ἔκανε τόση αἴσθηση ἢ θανατηφόρα φύση τοῦ θέματος του, νὰ πάρει τὴν πιὸ ἐντυπωσιακὴ πλευρὰ τοῦ ζητήματος.

Πῆρε τὸ σωληνάριο στὸ χέρι του σκεφτικά. «Ναὶ ἐδῶ εἶναι ἡ πανούκλα φυλακισμένη. Σπάσε μονάχα ἓνα ἐπίσης μικρὸ σωληνάριο, ὅπως αὐτὸ, σ' ἓνα τεπόζιτο νερό, πὲς σ' αὐτὰ τὰ μικρότατα μόρια τῆς ζωῆς, πού ἓνας πρέπει νὰ χρωματίσει καὶ νὰ ξετάσει μὲ τὸ δυ-

νατότερο μικροσκόπιο για να τὰ δει, και πού ένας δέν μπορεί ούτε να τὰ μυριστεί ούτε να τὰ γευτεί— πές τους «Πηγαίνετε, σύξθητε και πολλαπλασιαστήτε και γεμίστε τις στέρνες, και θάνατος— μυστηριώδης άνεξιχνίαστος θάνατος, θάνατος γρήγορος και φρικτός θάνατος, γεμάτος από πόνο και άναξιοπρέπεια— θά σκορπιζόταν στη πόλη και τρέχοντας έδω και κει θα γύρευε θύματα. Έδω θ' άρπαζε τον άντρα από τη γυναίκα του, έδω το παιδι από την μάνα του, έδω τον πολιτικό από το καθήκο του κ' έδω τον εργάτη από τη δουλειά του. θ' άκολουθοϋσε τις νεροσωλήνες συρόμενος στους δρόμους, διαλέγοντας και τιμωρώντας ένα σπίτι έδω κ' ένα σπίτι εκεί που δέν έβραζαν το πόσιμο νερό τους, τρυπώνοντας στας πηγάδια των μεταλλικών νερών, μπαίνοντας στη σαλάτα και μένοντας ναρκωμένος στα παγωτά. Θάταν έτοιμος να πιωθει στις στέρνες των άλόγων και από άξενοιαστα παιδιά στις δημόσιες βρύσες. Θά άπορροφότανε στη γη για να φανεϊ στις βρύσες και τα πηγάδια σε χιλιάδες μέρη που δέν τó περιμένες. Ξεκίνησε τον μιá φορά και ώσότου τον συνάζεις και τον ξαναπιάσεις, θα άποδεκάτιζε τη μητρόπολη».

Σταμάτησε απότομα. Λέγανε πώς ή ρητορεία ήτανε ή άδυναμία του.

«Μά έδω είναι τελείως άσφαλισμένος ξαίρεις— τελείως άσφαλισμένος».

Ό χλωμός άνθρωπος κούνησε το κεφάλι του. Τά μάτια του λάμπανε. Καθάρισε το λαιμό του.

«Αύτοι οι Άναρχικοί— οι παλιανθρώποι» ειπε, «είναι τρελλοί, θεότρελλοι— να χρησιμοποιοϋν βόμβες, όταν μποροϋν να έχουν αυτό τα πράμα. Νομίζω—».

Ένα έλαφρό κτύπημα, σχεδόν ένα άγγιγμα με τα νύχια των χειρών άκούστηκε στην πόρτα. Ό Βαχτηριολόγος την άνοιξε. «Μια στιγμή— αγάπη μου» ψιθύρισε ή γυναίκα του.

Σάν ξαναμπήκε στο εργαστήριο, ό

ξένος του κοίταζε τó ρολόι του. «Δέν είχα ιδέα πώς σας σπατάλησα μιá ώρα». ειπε. «Τέσσερις παρά δώδεκα λεπτά. Θα έπρεπε να φευγα στις τρεις και μισή. Μά ύπήρχε πράγματι τόσο ενδιαφέρο. Άλήθεια δέν μπορω ούτε ένα λεπτό να σταματήσω περισσότερο. Έχω μιá συνέντευξη στις τέσσερις».

Βγήκε από τó δωμάτιο έπαναλαμβάνοντας τις εύχαριστίες του. Ό Βαχτηριολόγος τον συνόδεψε ως την πόρτα και στρεφότανε σκεφτικά από τó διάδρομο στο εργαστήριο του. Σκεφτότανε την έθνικότητα τού έπισκέπτη του. Ό άνθρωπος σίγουρα δέν ήτανε ούτε Τευτονικός ούτε συνηθισμένος Λατινικός τύπος. Πάντως ένας άρρωστημένος τύπος. Τι εύχαρίστηση έδειχνε γι' αυτή «την καλλιέργεια των σπερμάτων των άσθενειών». Μιá άνήσυχη σκέψη τού κατέβηκε. Γύρισε στον πάγκο ποϋταν κοντά στον κλίβανο και κατόπι άμέσως στο γραφείο του. Κατόπι κοίταξε βιαστικά στις τσέπες του κ' έτρεξε προς την πόρτα. «Μπορεί να τóβαλα στο τραπέζι τού χώλ» ειπε,

«Μίννη» φώναξε βραχνά στο χώλ.

«Ναι αγάπη μου» άκούστηκε μιá φωνή από μακρυσ.

«Είχα τίποτε στο χέρι μου όταν σοϋ μιλήσα άκριβώς τώρα, αγάπη μου;»

Πάυση.

«Τίποτε αγάπη μου, γιατί θυμοϋμαι—»

«Κατάρα» φώναξε ό Βαχτηριολόγος και άσυγκράτητα έτρεξε στο ξεπόρτι και από τα σκαλιά τού σπιτιού του στο δρόμο.

Ό Μίννη άκούοντας την πόρτα να κλείνει απότομα έτρεξε τρομαγμένη στο παράθυρο. Κάτω στο δρόμο ένας λιγνός άνθρωπος άνέβαινε ένα άμάξι. Ό Βαχτηριολόγος χωρίς κατέλλο και με τις παντοϋφλες του έτρεχε και χειρονομοϋσε σ' αυτούς. Ό μιá παντοϋφλα τόφυγε, μά δέν στάθηκε. «Τρελλάθηκε» ειπε ή Μίννη «είναι αυτή ή καταραμένη ή έπιστήμη του» και άνοιγοντας τó παράθυρο ήταν έτοιμη να τού φωνάξει. Ό λιγνός άνθρωπος γυρ-

νώντας ἔξαφνα γύρω του φαίνεται νά ἀντιλήφθηκε καί αὐτός ὅτι ἐπρόκειτο περί διανοητικῆς διαταράξεως. Ἔδειξε βιαστικά τὸν Βαχτηριολόγο, εἶπε κάτι στον ἄμαξά, τὸ σκέπασμα κατεβάστηκε, τὸ μαστίγιο κρότησε, τὰ πόδια τῶν ἀλόγων κτύπησαν τὸ ἔδαφος καί σὲ μιὰ στιγμή τὸ ἄμαξι καί ὁ Βαχτηριολόγος τρέχοντας ὅσο μπορούσε πρὸ πολὺ ἀπὸ πίσω τους, πέρασαν τὸ δρόμο κ' ἐμφανιστήκανε στὸ στρίψιμο.

Ἡ Μίννη ἔμεινε γιὰ μιὰ στιγμή μὲ τὸ κεφάλι τεντωμένο στὸ παράθυρο καί κατόπι τὸ τράβηξε πίσω στὸ δωμάτιο πάλι. Ἦτανε ἀμίλητη σὰ βουβή! Βέβαια εἶναι ἐκκεντρικός, σκεφτόταν, μὰ νὰ τρέχει στὸ Λονδῖνο—στὴν καρδιά τῆς ἐποχῆς—μὲ τίς κάλτσες! Τῆς κατέβηκε μιὰ καλὴ σκέψη. Βιαστικά φόρεσε τὸ καπελλάκι τῆς, ἄρπαξε τὰ παπούτσια του, πῆγε στὸ χῶλ καί πήρε τὸ καπέλλο του καί τὸ ἐλαφρὸ του παλτὸ ἀπὸ τὴ κρεμμάστρα, βγήκε στα σκαλιά καί φώναξε ἕνα ἄμαξι πού ἔτυχε νὰ περνᾷ ἀπ' ἐκεῖ.

«Τράβα ἴσια καί πήγαινε γύρω στὸ Χάβελοκ Κρέσεντ καί κοίταξε ἂν μπορέσουμε νὰ βροῦμε ἕνα κύριο πού τρέχει μὲ ἕνα βελουδένιο σακκάκι καί χωρὶς καπέλλο».

«Βελουδένιο σακκάκι, κυρία, χωρὶς καπέλλο: Πολὺ καλὰ, κυρία». Καί ὁ ἄμαξᾶς γύρισε ἀμέσως τὸ μαστίγιο κατὰ τὸν πλέον συνηθισμένο τρόπο σὰ νὰ συνήθιζε νὰ πηγαίνει σ' αὐτὴ τὴ διεύθυνση κάθε μέρα.

Μερικὰ λεπτὰ ἀργότερα ἡ μικρὴ ὀμάδα τῶν ἄμαξᾶδων καί τῶν χασομέρηδων πού συναζόταν γύρω στὸ ὑπόστεγο τῶν ἄμαξᾶδων στὸ Χάβερστοκ Χίλλ, ξαφνιάστηκαν μὲ τὸ πέρασμα μιᾶς ἄμαξας πού ἔτρεχε τόσο ἄγρια. Σταθήκανε σιωπηλοὶ καθὼς πέρασε τὸ ἄμαξι.

«Αὐτὸς εἶναι ὁ Χάρρυ Χίκς. Τὶ τοῦ κατέβη;» εἶπε ὁ παχὺς κύριος, ἀγνωστός ὡς γέρο Τούτλς.

«Σὰν πολὺ νὰ χρησιμοποιεῖ τὸ μαστίγιο του;» εἶπε τὸ παιδί τοῦ ἵπποκόμου.

«Ἄλλοῦ» εἶπε ὁ φτωχὸς γέρο Τόμμου Μπαίλς «ἀκόμα ἕνας θεοτρελλός. Βάζω στοίχημα ἂν δὲν εἶναι».

«Εἶναι ὁ γέρο Τζώρτζ» εἶπε ὁ γέρο Τούτλς «καί ἔχει μέσα στ' ἄμαξι του ἕνα τρελλό καθὼς λές. Σὰ διάβολος τρέχει. Ἄραγε τρέχει κατόπιν ἀπὸ τὸ Χάρρυ Χίκς;»

Ἡ ὀμάδα γύρω ἀπὸ τὸ ὑπόστεγο τῶν ἄμαξᾶδων ζωντάνεψε. «Ὅλοι μαζί ἄρχισαν νὰ φωνάζουν. «Ἐλα Τζώρτζ» «Εἶναι κοῦρσες». «Θὰ τοὺς πιάσεις» «Δὸς του!» «Θάρθει πρῶτος» εἶπε τὸ παιδί τοῦ ἵπποκόμου. «Ἄλτ!» φώναξε ὁ γέρο Τούτλς «Ἄλλος ἔρχεται Ὅλα τ' ἄμαξια τοῦ Χάμστετ τρελλαθήκανε σήμερα». «Εἶναι ἕνα θηλυκὸ αὐτὴ τὴ φορά» εἶπε τὸ παιδί τοῦ ἵπποκόμου.

«Τὸν ἀκολουθαί» εἶπε ὁ γέρο Τούτλς «ξαίρεις, μὲ τρόπο»

«Τὶ κρατᾷει στὸ χέρι τῆς»

«Φαίνεται σὰν ψηλὸ καπέλλο».

«Τὶ γούστο!» εἶπε τὸ παιδί τοῦ ἵπποκόμου. «Περάστε!»

Ἡ Μίννη πέρασε ἀνάμεσα ἀπὸ φριχτὸ θόρυβο ἐπευφημιῶν. Δὲν τῆς ἄρεσε αὐτὸ μὰ ἦταν ἡσυχία, γιατί αἰσθανόταν πῶς ἔκανε τὸ καθῆκο τῆς καί πέρασε στὸ Χάβερστοκ Χίλλ καί τὴν ὁδὸ Καμτεν Τάουν μὲ τὰ μάτια τῆς στὴ ράχη τοῦ ἀνήσυχου γέρο Τζώρτζ πού ὀδηγοῦσε τὸν περιπλανώμενο ἄντρα τῆς τόσο ἀκατανόητα μακριὰ τῆς.

Ὁ ἄνθρωπος στὸ πρῶτο ἄμαξι καθότανε ζαρωμένος στὴ γωνιά, μὲ τὰ χέρια του σφιχτὰ δεμένα καί μὲ τὸ μικρὸ σωληνάριο, πού περιεῖχε τόσες μεγάλες πιθανότητες καταστροφῆς, σφιγμένο στὸ χέρι του. Ἀποτελοῦσε ἕνα περίεργο μίγμα φόβου καί χαρᾶς. Πρὸ παντὸς φοβότανε μήπως τὸν πιάσουνε πρὶν τελειώσει τὸ σκοπὸ του. Πίσω ὅμως ἀπ' αὐτὸ ἦταν ἕνας ἀσαφῆς μὰ μεγαλύτερος φόβος τῆς φρίκης τοῦ ἐγκλήματός του. Ἡ χαρὰ του ὅμως ἦτανε πολὺ πρὸ μεγαλύτερη ἀπὸ τὸ φόβο του. Κανένας ἀναρχικός πρὶν ἀπ' αὐτόνε

δὲν εἶχε ποτὲ συλλάβει ἓνα τέτοιο πρᾶμα. Ὁ Ράβαχολ, ὁ Βεϊλιάντ, ὅλα αὐτὰ τὰ διακεκριμένα πρόσωπα ποὺ ζήλευε τῆ φήμῃ τους, ἦτανε τίποτε κοντὰ του. Ἄς ἔφθανε μονάχα κοντὰ στὸ νερὸ καὶ ἄς ἔσπαζε τὸ μικρὸ σωληνᾶριο μέσα. Πόσο θαυμάσια τὸ σχεδίασε, πλαστογράφησε τὸ συστατικὸ γράμμα καὶ μπῆκε στὸ ἐργαστήριο. Πόσο θαυμάσια ἐξεμεταλλεύθηκε τὴν εὐκαιρία. Ὅλοι ὅσοι τὸν κοροϊδέψανε, τὸν παραμελήσανε, προτίμησαν ἄλλους ἀπ' αὐτόνε, βρῆκανε τὴ συντροφιά του ἀνεπιθύμητη, θὰ τὸν λάβουνε ὑπ' ὄψη τους ἐπὶ τέλους. Θάνατος, θάνατος, θάνατος! Πάντοτε τὸν μεταχειριστήκανε σὰν ἄνθρωπο χωρὶς σημασία. Ὁλος ὁ κόσμος εἶχε συνωμώτησε νὰ τὸν κρατᾶει κάτω. Θὰ τοὺς δείξει λοιπὸν τί θὰ πεῖ ν' ἀπομονώσῃ ἓνα ἄνθρωπο. Ποιὸς ἦτανε αὐτὸς ὁ γνωστὸς του δρόμος; Ἡ ὁδὸς Ἀγίου Ἀνδρέου. Φυσικά! Πόσα στοίχισε αὐτὸ τὸ κυνήγι; Κρεμάστηκε ἔξω ἀπὸ τὸ ἀμάξι. Ὁ Βαχτηριολόγος ἦτανε μόλις πενήντα γιάρδες μακρῶς. Αὐτὸ ἦτανε ἄσχημο. Μποροῦσαν νὰ τὸν συλλάβουνε καὶ νὰ τὸν σταματήσουν. Κοίταξε τὴν τσέπη του γιὰ λεφτὰ καὶ βρῆκε δύομισυ σελίνια. Ἐσπρωξε τὸ σκέπασμα τοῦ ἀμαξιοῦ καὶ τᾶβαλε μπροστὰ στὸ πρόσωπο τοῦ ἀμαξᾶ.

«Γρηγορώτερα» φώναξε -μονάχα ἄς μπορέσουμε νὰ τοὺς ξεφύγουμε».

Ὁ ἀμαξᾶς ἄρπαξε τὰ λεφτὰ «Πολὺ καλά» εἶπε· τὸ σκέπασμα ἔκλεισε καὶ τὸ μαστίγιό χάιδεψε τὰ γυαλιστερά πλευρὰ τῶν ἀλόγων. Τὸ ἀμάξι κουνήθηκε καὶ ὁ Ἀναρχικὸς ποὺ μισοστεκόταν κάτω ἀπὸ τὸ σκέπασμα στήριξε τὸ χέρι του ποὺ κρατοῦσε τὸ μικρὸ σωληνᾶριο γιὰ νὰ κρατήσῃ τὴν ἰσορροπία του. Ἀντιλήφθηκε τὸ εὐθραυστο μικρὸ σωληνᾶριο νὰ σπάζει καὶ τὸ μισὸ νὰ πέφτει κάτω μέσα στ' ἀμάξι. Ἐπεσε πίσω στὸ κάθισμα μὲ μιά κατάρρα καὶ κοίταξε μελαγχολικά τίς δύοτρεῖς σταγόνες τοῦ ὑγροῦ πάνω στὴν ἀμαξᾶ.

Φρίκισσε.

«Καλὰ! Ὑποθέτω πὼς θάμαι ὁ πρῶτος. Πφ! Λοιπὸν θὰ γίνω Μάρτυρας. Αὐτὸ εἶναι κάτι. Τιποτένιος θάνατος ὅμως. Ἄραγε νὰ βλάφτει τόσο ὅσο λένε;»

Σὲ λίγο μιά σκέψη τοῦ κατέβηκε — ἔψαξε ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ πόδια του. Μιά μικρὴ σταγόνα βρισκόταν ἀκόμα στὸ σπασμένο ἄκρο τοῦ σωληναριοῦ καὶ τὴ ρούφηξε γιὰ νὰναὶ βέβαιος. Καλύτερα νὰ βεβαιωνόταν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲ θ' ἀποτύγχανε.

Σκέφτηκε τότε πὼς δὲν ὑπῆρχε κατένας λόγος νὰ ἀποφύγει τὸν Βαχτηριολόγο. Στὴν ὁδὸ Οὐέλλιγκτων εἶπε στὸν ἀμαξᾶ νὰ σταματήσῃ καὶ βγήκε ἔξω. Γλύστρησε ἀπάνω στὸ σκαλί. Αἰσθανόταν ζαλισμένο τὸ κεφάλι του. Γρήγορο πρᾶμα ἦτανε αὐτὸ τὸ δηλητήριο τῆς χόλερας. Εἶπε στὸν ἀμαξᾶ νὰ φύγει ἀμέσως καὶ στάθηκε στὸ πεζοδρόμιο μὲ τὰ χέρια του σταυρωμένα στὸ στήθος του ἀναμένοντας τὸν ἐρχομὸ τοῦ Βαχτηριολόγου. Ἦτανε κάτι τὸ τραγικὸ στὴ στάση του. Τὸ αἶσθημα τοῦ ἐρχομένου θανάτου τοῦ ἔδινε κάποια ἀξιοπρέπεια. Χαιρέτισε τὸν διώκτη του μὲ περιφρονητικὸ γέλιο.

«Ζήτω ἡ ἀναρχία! Πολὺ ἀργά, φίλε μου. Τόπια. Ἡ χόλερα βγήκε ἔξω!»

Ὁ Βαχτηριολόγος τὸν κοίταξε ἀπὸ τὸ ἀμάξι του, περιέργω μέσα ἀπ' τὰ γυαλιά του.

«Τόπιες! Ἐνας Ἀναρχικὸς! Καταλαβαίνω τώρα».

Ἐτοιμαζόταν νὰ πεῖ κάτι, καὶ πάλι συγκρατήθηκε. Ἐνα μειδίαμα φάνηκε στὴν ἄκρη τῶν χειλιῶν του. Ἄνοιξε τὸ ἀμάξι σὰν νᾶθελε νὰ κατέβῃ μὰ ὁ Ἀναρχικὸς σὰν τὸν εἶδε σήκωσε τὰ χέρια του καὶ τὸν ἀποχαιρέτισε δραματικά καὶ τράβηξε πρὸς τὴ γέφυρα τοῦ Οὐώτερλου τρίβοντας προσεκτικὰ τὸ μολυσμένο του σῶμα σὲ ὅσο κόσμο μποροῦσε περισσότερο. Ὁ Βαχτηριολόγος ἦτανε τόσο ἀπορροφημένος βλέποντάς τον ποὺ δὲν ἔδειξε καμιά ἐκπληξη σὰν εἶδε τὴ Μίννη στὸ

πεζοδρόμιο με τὸ καπέλλο του, τὰ παπούτσια του καὶ τὸ παλτό του.

«Μεγάλη σου ἡ καλωσύνη νὰ μοῦ φέρεις τὰ πράματά μου» εἶπε καὶ ἔμεινε τελείως ἀφηρημένος κοιτάζοντας τὴ σιλουέττα τοῦ Ἀναρχικοῦ ποῦ ἔφευγε.

«Μπὲς μέσα καλύτερα» εἶπε ἔξακολουθώντας νὰ κοιτάζει.

Ἡ Μίννη βεβαιώθηκε τώρα τελείως πὼς ἦτανε τρελλός καὶ διέταξε τὸν ἀμαξά νὰ τραβήξει σπίτι.

«Νὰ φορέσω τὰ παπούτσια; Βέβαια ἀγάπη μου» εἶπε μόλις τὸ ἀμᾶξι ἄρχισε νὰ στρίβει κρύβοντας τὴν ὀρθὴ μαύρη σιλουέττα ποῦ γινότανε τώρα μικρότερη καθὼς ἀπομακρυνόταν. Κάποια γελοία ἰδέα τοῦ κατέβηκε καὶ γέλασε.

Παρατήρησε.

«Καὶ ὅμως εἶναι πολὺ σοβαρὸ. Ξαίρεις αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἦρθε σπίτι νὰ μὲ δεῖ· εἶναι ἓνας Ἀναρχικός.» Ἐλα, μὴ λιποθυμήσεις, ἄλλως ἴσως δὲν θὰ μπορέσω νὰ σοῦ πῶ τὰ ὑπόλοιπα. Λοιπὸν

ἤθελα νὰ τοῦ κάνω ἔκπληξη χωρὶς νὰ ξαίρω πὼς ἦτανε Ἀναρχικός καὶ πῆρα ἓνα παρασκεύασμα αὐτοῦ τοῦ εἰδους τοῦ Βακτηρίου ποῦ σοῦ μιλοῦσα, τὰ ὁποῖα μολύνουν καὶ νομίζω κάνουν τὰ μπλέσημάδια σὲ διάφορα εἶδη πεθήκων καὶ σὰν βλάκας εἶπα ὅτι ἦτανε Ἀσιατικὴ χόλερα καὶ τᾶπιασε κ' ἔφυγε γιὰ νὰ δηλητηριάσει τὸ νερό τοῦ Λονδίνου. Στ' ἀλήθεια θὰ μπορούσε νὰ κάνει πένθιμο αὐτό τὸ πολιτισμένο ἄστυ. Τώρα λοιπὸν τὸ κατάπιε. Φυσικὰ δὲν μπορῶ νὰ πῶ τι μπορεῖ νὰ συμβεῖ, μὰ ξαίρεις ἔκανε ἐκεῖνο τὸ γατάκι μπλέ καὶ τὰ τρία σκυλλάκια μὲ σημάδια καὶ τὸ σπουργίτη ἀνοιχτὸ μπλέ. Ἡ φασαρία εἶναι πὼς θᾶχω ὅλη τὴν ἐνόχληση καὶ τὰ ἔξοδα νὰ κάνω νέο παρασκεύασμα... Νὰ φορέσω τὸ παλτό μου σὲ τὴν ζέστη σήμερα! Γιατί; Γιατί μπορεῖ νὰ δοῦμε τὴ κυρία Τζάμπερ. Μὰ ἀγαπητή μου, ἡ κυρία Τζάμπερ δὲν εἶναι ρεῦμα ἀέρος. Μὰ γιατί νὰ φορέσω τὸ παλτό μου σὲ τέτοια ζεστὴ μέρα ἔπειδὴ ἡ Κυρία—; "Ε! πολὺ καλὰ.»

(Μεταφρ.) ΚΩΣΤΑΣ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΚΑΤΙ ΠΑΡΕΞΗΓΗΜΕΝΟ

Όταν διάβασα τελευταία το έργο του Κώστα Ουράνη «Sol y Sombra»—μιά μεγάλη σειρά έντυπώσεων από την Ισπανία—βάλληκα να ξεκαθαρίσω μέσα μου το σκοπό των τέτοιων βιβλίων. Ίσως τα τελευταία χρόνια το γράψιμο ταξιδιωτικών έντυπώσεων ήταν ένα είδος άριστοκρατικής δημοσιογραφίας. Ο κ. Ουράνης—όπως έγραψε κ'ή «Νέα Έστια»—με το έργο του μεταφέρει τα βιβλία των ταξιδιωτικών έντυπώσεων στις λογοτεχνικές σφαίρες παίρνοντάς τα από τη δικαιοδοσία της δημοσιογραφίας. Το «Sol y Sombra» όμως όσο κι αν είναι καλογραμμένο, όσο κι αν διαβάζεται ευχάριστα, και όσο ακόμα κι αν σου φέρνει ζωντανά μπροστά σου τα πράγματα που περιγράφει, έχει ένα ψεγάδι σημαντικό. Περιφρονεί πολύ τις σημερινές συνθήκες της χώρας που περιγράφει, αποφεύγει να δώσει το σημερινό νόημα και την ψυχή της, είναι ένα έργο που έχει μέσα του πολύ παρελθό, κι ό συγγραφέας του, λές, και ζητάει σε κάθε βήμα του άφορμη να σταθεί, να κλείσει τα μάτια του στο σημερινό θέαμα, στη σύγχρονη πραγματικότητα, και ν' αναλογιστεί χαμένες δόξες, παλιούς κατακτητές και τυργοδέποινες, παλάτια πούσβυσαν πιά και θρυλικές κυρές κι αγίες. Ός ένα σημείο δεν πρέπει βέβαια να παραγνωρισθεί το παρελθό ενός τόπου γιατί για να γνωρίσουμε καλύτερα ένα λαό, τα ελαττώματα και προτερήματά του, τα καλλιτεχνικά και πνευματικά δημιουργήματά του, πρέπει να ξαιρούμε και τα περασμένα της χώρας του που το είναι στο γαίμα σαν μία κληρονομιά φερμένη από ένα φυσικό νόμο της ανθρώπινης ζωής. Μά το να φοβόμαστε ν' ανοίξουμε φτιά και μία μάτια μπροστά στο τωρινό και να οραματιζόμαστε με τα περασμένα, όσο κι αν άφησαν σε κάθε βήμα μας αγνάρια—παλάτια, μοναστήρια, ναούς κάστρα—είναι ένα λάθος αναμφίβολα.

Οι ταξιδιωτικές έντυπώσεις όταν γράφονται σ' έφημερίδες ή περιοδικά, και προπαντός σ' αβγαίνουνε σε βιβλία, πρέπει ν'άχουνε μεγάλη αντικειμενικότητα. Πίσω από τις γραμμές τους ό συγγραφέας πρέπει να κρατάει την ψυχή του τόπου που περιγράφει, τα ιδανικά και τις τάσεις του, πρέπει ν'άγει ένας ρεαλιστής που τό ρεαλισμό του τόν τυλίγει μέσα σε μία μορφή λογοτεχνικής έκφρασης. Ταξιδιωτική έντύπωση δε σημαίνει περιγραφή ωραιόλογη κ' επιφανειακή. Ίσα—Ίσα κι αυτό τό άρι-

στοτεχνικό σκισάρισμα των τοπειών, των ακρογιαλιών και των πόλεων, τούρανο, του βουνού και του κάμπου πρέπει να έξυπηρετεί τό μεγάλο σκοπό: Να έρμηνέψει καλύτερα την ψυχή του λαού που περιγράφει. Οί γιορτές και τά πανηγύρια, τά τραγούδια και τά μοιρολόγια, τά έθιμα, οί σκέψεις, τά πεπρωμένα κ' οί αντίληψεις, τό μέλλον ενός λαού νά, τί πρέπει να παίρνει ένας συγγραφέας ταξιδιωτικών έντυπώσεων. Δέν πρόκειται περί φωτογραφίας της φύσης μίας χώρας, αλλά περί αποδόσεως της ψυχής της.

Ο Νίκος Καζαντζάκης έγραψε έντυπώσεις από την Ισπανία, Ιταλία, Αίγυπτο και Σινά, και τις έβγαλε σε βιβλίο έδω κι όχτώ χρόνια με τόν τίτλο «Ταξιδεύοντας». Πιό ύστερα σε δυό τόμους έγραψε τό «Τί είδα στη Ρουσία». Ο Καζαντζάκης περιγράφει αλλά και βλέπει με ρεαλιστικό μάτι τη σύγχρονη πραγματικότητα των χωρών που επισκέπτεται. Στο «Ταξιδεύοντας» βλέπεις ζωντανούς μπροστά σου τους Ιταλούς, τους Ισπανούς, τους Φελλάχους και του Καλογήρους του Σινά. Στο «Τί είδα στη Ρουσία» βλέπεις τους Ρώσους. Στο «Sol y Sombra» τό μονοπλάνο της παρατήρησης δεν προσγειώνεται. Βλέπεις μιαν Ισπανία. Και μάλιστα πεθαμένη. Όταν στά τελευταία χρόνια οί επαναστάσεις διαδεχτήκανε ή μία την άλλη στην Ισπανία, όταν ή βασιλεία έπεσε, κι όταν άκόμη οί τελευταίες στάσεις παρ' όλιγο ν'άφερναν στη χώρα τη μολοσεβικική Δημοκρατία, θυμήθηκα τό έργο του Καζαντζάκη. Τό έργο του γραφτηκε από χρόνια. Τότες που ή Ισπανία ήταν ήρεμη και μπορούσε να ξεγελάσει με την επιφανειακή της ζωή τόν καθένα. Κι όμως ό συγγραφέας είδε πίσω από τό φαινόμενο την κρυφή αλήθεια, την ψυχή. Γι αυτό κ' έγραψε: «Υπάρχει σήμερα τάξη κι ασφάλεια στην Ισπανία. Άλλά ή τάξη άφτη είναι άποτέλεσμα έξωτερικής έπιβολής. Δέν είναι άποτέλεσμα κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής ίσορροπίας του λαού. Δηλ. δέν είναι ψυχική, μά στρατιωτική πειθαρχία. Άρα δε μπορεί να βαστάξει».

Και παρακάτω: «Σαλεύει κάποιο άλλο φώς στην Ισπανία. Μερικοί άνθρωποι μάχονται να σώσουν την πατρίδα τους...»

Τό σημερινό μου όμως σημείωμα με τη σύντομη σύγκριση του Ουράνη και Καζαντζάκη, ως συγγραφέων ταξιδιωτικών έντυπώσεων, έχει κάποιο άλλο σκοπό. Να δώσει στον τόπο μας τό μέτρο, τόν κανόνα που πρέπει να χουν στο γού τους όσοι καταπιάνονται με

τό λογοτεχνικό του είδος. Γιατί στην Κύπρο ταξιδιώτικη έντυπωση σημαίνει περιγραφή μιάς εκδρομής, τών καμπών του δρόμου καί του ξεκίνητος τ' αυτοκινήτου, τής άνατολής, τής δύσης κτλ. Οί Κυπριακές έφημερίδες φιλοξενούν—ξέχωρα τό καλοκαίρι—πολλές τέτοιες έντυπώσεις διαφόρων προσώπων πού μέ δυό-τρεις καλογραμμένες φράσεις νομίζουν πώς προσφέρουν τίποτα τό άξιο. Είναι μιά φοβερή παρεξήγηση. Κ' είναι άκόμη άπό τήν παρεξήγηση τούτη πού ό καθένας νομίζει ότι του είναι εύκολο νά γράψει και νά δημοσιέψει τις έντυπώσεις! του.

Θάμαστε άληθινά εύτυχεις άν βρισκόταν ένας Κύπριος μορφωμένος, πού νά μπορούσε νά γράψει έντυπώσεις άπό τήν Κύπρο μέ άληθινή άντίληψη, νόημα και σκοπό. Τό νησί μας είναι γιομάτο ένδιαφέρο κ' έχει ένα υλικό πλούσιο, παλιό και νέο. Θάταν τό βιβλίο πού θά έξυπηρετούσε τόσο τήν πατρίδα μας.

ΠΑΝΟΣ ΤΑΛΙΑΔΩΡΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ

A Water Cistern with Byzantine Paintings, Salamis, Cyprus, by Joan du Plat Taylor, University Press, Oxford, price 4½ cp.

Η μελέτη αυτή γραμμένη άπό τή Βοηθόν Έφορο του Κυπριακού Μουσείου, είχε δημοσιευτεί στην Έφημερίδα τών Αρχαιοφίλων τόν Άπρίλιο του 1933 (vol. XIII No 2) στην Άγγλία κ' άναφέρεται στην άνακάλυψη άπό βοσκούς στό δάσος τής Σαλαμίνας κάποιου Βυζαντινού μνημείου πού τόχε ή ίδια ξεσκάσει, μελετήσει και περιγράψει. Τό μνημείο αυτό πού θεωρείται νάταν μιά στέρνα νερού δείχτει επίσης, άν κρίνουμε κ' άπό τις σωζόμενες έπιγραφές, πώς χρησιμοποιήθηκε κάποτε κ' ως βαπτιστήριο. Αυτή είναι άλλωστε κ' ή γνώμη του Βυζαντινολόγου κ. Σωτηρίου κ' αυτό παραδέχεται επίσης ή Δίδα Τέυλορ σέ μιά σημειωσούλα στό τέλος τής μελέτης της. Η μελέτη δίνει μίαν προσεχτική και λεπτομερειακή περιγραφή του μνημείου, συνοδεύεται άπό σχεδιαγράμματα και φωτογραφίες του και τών εύρημάτων και περιλαμβάνει τις έπιγραφές πού διάβασε, άντιγράψε και συμπλήρωσε ό άρχαιολόγος κ. W. H. Buckler. Έχτός άπό τή μεγάλη σημασία πού πρέπει νάχει τό μνημείο γιά τή ζωγραφική, τήν αρχιτεκτονική και τήν ιστορία τό τύπου γενικά, οί έπιγραφές πού φρονώ πώς ένδιαφέρουν πολύ τό γλωσσολόγο και τόν Ιστορικό τής πνευματικής κατάστασης του λαού τήν εποχήν εκείνη. Η Δίδα Τέυλορ ύπολογίζει, κ' όχι χωρίς κάποια βάση βέβαια, πώς τό μνημείο πρέπει

νάχε πρωτοχτιστεί τόν πρώτον άπό τή γέννηση του Χριστού αιώνα. Ότι πρέπει νά είχε καταστραφεί είτε άπό τήν επανάσταση τών Έβραίων, τό δεύτερο αιώνα, πού καταρτήμασε τή Σαλαμίνα, είτε άπό τους σεισμούς στό 345 κ' ότι ξαναχτίστηκε τόν πέμπτο ή στις άρχές του έχτου αιώνα, φτάνοντας σ' αυτό τό συμπέρασμα άπό τήν άναφορά τών όνομάτων στην τρίτη έπιγραφή του Βαρνάβα και του Έπιφάνιου. Η πρώτη έπιγραφή έχει διαβαστεί ως εξής :

† Β(οήθη)σον Ὁ Κασταν ΑΝ τίνε κ(έ) τό σίγνο(ν) σου †

† Έλησεού φωνή: «τάδε λέγει Κ(ύριος)

† ήαμε τά ύδατα ταυτα.» ††

† Η δεύτερη και τρίτη :

† φωνή Κυρίου επί τών ύδάτων... † Κύριος επ' Ιδάτων πολλών. Βαρνάβας ό άπόστολος, στήρημα ήμόν. Έπιφάνιος ό μέγας [επαρχος ήμόν.

† Η τέταρτη και πέμπτη :

Θ(εός)...(φ)ύλαξον ήμάς... [η|σοδς] μνη|σθη ήμω|ν)...μη|νύετε ό Θ(εός, μη|νύετε]?

† Η πέμπτη κ' έχτι :

Χριστιέ, ό Θ(εός) ό σωτήρ, σκέπασον κέ διπλατήρησον τόν δοϋλό|νι σιου| Νικόδημον κίε| πάντας τους υπό τιν χλα....

Κύριε † Βοι(ε)ήθε

ό στ(α)υρο(ς) νικα.

Στή μελέτη δημοσιεύονται επίσης φωτοτυπίες τών πρώτων πέντε έπιγραφών πού μας βοηθούν νά συγκρίνουμε μαζί τους τις διαβασμένες, άντιγραμμένες και συμπληρωμένες άπό τόν κ. Buckler έπιγραφές στό φυλλάδιο. Σχετικά μέ τήν 1η και 2η πρέπει άμέσως νά παρατηρήσει κανείς, και τό ίδιο συμβαίνει μέ τις ύπολοιπες, ότι έπρεπε νά είχαν άντιγραφεί όπως είναι στό πρωτότυπο μέ κεφαλαία και όχι μέ μικρά γράμματα πού μάλιστα αούθαίρετα τονίζονται και χωρίζονται μέ τά σημερινά σημεία τής στίξεως. Έτσι ή έντύπωση πού μας δίνουν δέν είναι όρθή κ' άληθινή, άφου οί σταυροί τότε, πού παρουσιάζονται κιάλας στό πρωτότυπο, ήσαν τά Βυζαντινά σημεία γιά τόν τέτοιο σκοπό. Μά ό,τι σπουδαιότερο παρουσιάζεται στην πρώτη καθώς και στην πέμπτη έπιγραφή είναι οί άκόλουθες φράσεις: ΤΟCΙΓΝΟCΟ πού άντιγράφηκε τό σίγνο(ν) σου και ΤΟΝΔΥΛΟC ΝΙCΟΔΗΜΟΝ πού άντιγράφηκε τόν δοϋλό(ν) σ(ο)υ Νι κ ό δ η μ ο ν, κ' αυτό γιά τήν ιστορία τής εξέλιξης τής Κυπριακής ντοπιολαλιάς και τής φωνητικής της. Ό κ. Χρ. Παντελίδης στη μελέτη του «Περί τής Μεσαιωνικής Κυπριακής Διαλέκτου» πού δημοσιεύτηκε στό *Byzantinische Zeitschrift* τόμ. 31. σ. 324-8 άναφέρει πώς ή ντοπιολαλιά μας άρχισε νά ξεχωρίζει άπό τή νεοελληνική πολλούς αιώνες πριν του καιρού πού έγραψε ό Μαχαιράς κ'

* 2. Βασιλέων ii, 21.

ὁ Βουστρώνιος κι ὅτι βρῖσκει στοιχεῖα ποῦ εὐνοοῦν τὴν τέτοια ἀποψη στὸν 7ο καὶ 9ο αἰώνα. Κ' ἐννοεῖ βέβαια τὶς ἐπιγραφές ἐκεῖνες ποῦ βρεθῆκανε στὴ Σαλαμίνα κι ἀναφέρονται στὴν ἐποχὴ τοῦ αὐτοκράτορα Ἡράκλειου καὶ ποῦ τὶς ἀναδημοσιεῖει παίρνοντάς τεσὰπὸ τὸ Σακελλάριο (βλ. Σακελλάριου, Κυπριακά, τομ. 1, σ. 170—180). Οἱ φράσεις ΤΟCΙΓΝΟCΟ καὶ ΤΟΝ ΔΟΥΛΟC ΝΙΚΟΔΗΜΟΝ παρουσιάζουν τὴ μεταβολὴ τοῦ τελικοῦ ν σὲ σ μπροστὰ ἀπὸ λέξη ποῦ ἀρχίζει ἀπὸ σ' ἀπαράλλαχτα ὅπως συμβαίνει νάχουμε τὴν ἴδια πάθηση τοῦ συμφώνου ν μπροστὰ ἀπὸ τὸ σ κι ὠρισμένα ἄλλα σύμφωνα καὶ σήμερα. Αὐτὸ τὸ φαινόμενο δὲν μπορεῖ νὰ ζηγηθεῖ μὲ τὴ βραχυγραφία, γιατί δὲ θὰ ὑπῆρχε καμμιά δυσκολία γιὰ τὸ ζωγράφου νὰ βάλει καὶ τὸ δεύτερο C, μὰ δὲν τόκανε γιατί αὐτὸ γλυποῦσε στὸ γλυσσικὸ τοῦ αἵσθημα. Κ' ἔνα ἄλλο ἀκόμα μποροῦσε νὰ παρατηρηθεῖ καὶνὰκαλοζυγιαστὴ ἀπὸ τοὺς εἰδικούς: τὸ CΟΚαὶ C ποῦ μπαίνουν ἀντὶ τοῦ CΟΥ καὶ ζητοῦν ν' ἀποδώσουν ἴσως τὸ φθόγγο ποῦ ὑπάρχει καὶ τώρα στὴ ντοπιολαλιά μας μεταξὺ ΟΥ καὶ Ο ὅταν λέμε λόγου χάρη: «ἐσο μπλάσκειται ἢ ἐσοῦ μπλάσκειται τζιαὶ σέναν ἔναν κουτσίφ φαῖν» γιατί θάταν εὐκόλο πολὺ νὰ μπεῖ τὸ ΟΥ ὡς ὚ (βλ. ΕΛΗCΕῚ ΦΩΝΗ κ.τ.λ.)

Οἱ ἐπιγραφές γενικά μὲ τὴν ἀνορθογραφία τοὺς μποροῦν ν' ἀποτελέσουν μαζί μὲ τὶς προαναφερμένες ἐπιγραφές ποῦ δημοσίεψε ὁ Σακελλάριος καὶ τὶς χρησιμοποίησαν γιὰ τὸν ἴδιο σκοπὸ ἐπίσης ὁ Παντελίδης, ὁ Ζαννέττος (*) καὶ ὁ Φιλίππου(**) μαρτυρία ποῦ δείχεται τὸ χαμηλὸ ἐπίπεδο τῆς πνευματικῆς ἀνάπτυξης τοῦ λαοῦ ὅταν τὸ νησί ἀποτελοῦσε μέρος τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Εἶναι ἀνάγκη ἀκόμη νὰ ὑποδειχθοῦνε καὶ μερικὰ λάθη ποῦ φαίνεται νὰ κάνει ὁ κ. Buckler στὴν ἀντιγραφή καὶ τὶς προτεινόμενες συμπληρώσεις του. Λόγου χάρη γιατί Ἐλησεοῦκαὶ ὄχι Ἐλησεου. Στὴ 2η ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν καὶ ὄχι ἐπὶ ἰδάτων πολλῶν. Ὅχι ὄρθα συμπληρῶνεται ἢ φράση Ἐπιφανῖος ὁ μέγας Ἐπαρχος ὕμν. Τὸ ἔπαρχος ἦταν τότε τίτλος πολιτικοῦ ἀξιωματοῦ ὅταν αωσώτερο νὰ ποῦμε [ἔξαρ]χος ἢ [ὑπέρ]μαχος ἢ [πρόμα]χος ἢ λαβόμε ὅπ' ὄψει μας τοὺς ἀγῶνες τοῦ ἐναντία τοῦ Ὁριγένη καὶ τῶν ὀπαδῶν του. Ἐπίσης ἢ ἀρχὴ τῆς 5ης:

ΧCΘCOCOCOTHP

πρέπει νὰ διαβαστεῖ Χριστῆ ὁ Θεός ὁ σ ωτήρ καὶ ὄχι ὁ σ ωτήρ καὶ νὰ συμπληρωθεῖ ὑπὸ τὴν χλαμύδα..... Καὶ τὸ Βο(ε)ῆθε στὴν 6η πρέπει νὰ γίνεῖ ἢ Βο(ε)ῆθῆ ἢ Βο(ε)ῆθ[ε]. Καὶ μὴ τελευταία ἀπορία γιατί ἡ Δίδα Τέυλορ χρησιμοποιεῖ ὅταν ἀναφέρεται στὴν

Ἐκκλησία τῆς Κύπρου τὸ ἐπίθετο **Autocephalic** ποῦ δὲν τὸ βρῆκα σ' ὄσα κοίταξα λεξικά κι οὔτε σ' αὐτὸ τὸ δίτομο **Shorter Oxford Dictionary**, 1933, ἀντὶ τοῦ γνωστοῦ **Autocephalous** καὶ τὶ ἐννοεῖ λέγοντας πὼς τὰ πρὸνῶμα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου βασίζονται ἀπάνω σὲ **legend**; Μήπως θέλει νὰ πεῖ **tradition**;
N. ΣΚΟΥΡΟΣ

The Swedish Cyprus Expedition, Finds and Results of the excavations in Cyprus 1927—1931 by Eines Gjerstad, John Lindros, Erik Sjöqvist, Alfred Westholm: Vol. I text I-L and 1-577 pages and I vol of plates I-CLV. The Swedish Cyprus Expedition, Stockholm, 1934. (£21-0-0 7 Volumes)

Τὸ σημαντικό ἔργο ποῦ πέτυχε νὰ κάνει ἡ Σουηδικὴ Ἀρχαιολογικὴ ἀποστολὴ στὴν Κύπρο μὲ τὴ διεύθυνση τοῦ Δρ. E. Gjerstad εἶναι ἀρκετὰ γνωστὸ πὼς θεωρῶ περὶτὸ νὰ μιλῶ γι' αὐτὸ σὲ τοῦτο τὸ σύντομο σημείωμά μου. Ἡ ἀποστολὴ ἔμεινε σχεδὸν τέσσερα κατὰ συνέχεια χρόνια, ἀπὸ τὸ 1927 ἴσαμε τὶς ἀρχές τοῦ 1932 στὴ νῆσο, καὶ διενέργησε ἀνασκαφές, παντοῦ τῆς Κύπρου μὲ σκοπὸ νὰ βάλει ἀπάνω σὲ νέες βάσεις καὶ ἀρχαιολογικὲς ἀποδείξεις, στηριζόμενες σ' ὄρθες παρατηρήσεις, ὀλόκληρη τὴν προϊστορία καὶ τὴν ἱστορία τῆς Κύπρου ἀπὸ τοὺς ἀρχαιότατους ἴσαμε τοὺς Ρωμαϊκοὺς χρόνους. Τὸ ἔργο τοῦ καθηγητῆ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὁξφόρδης κ. John L. Myres ποῦ ὀλοκληρῶνεται στὸ γνωστὸ ἔργο του «*Handbook of the Cesnola collection of Antiquities from Cyprus*» εἶχε βάλει τὸ θεμέλιο λίθο στὸ οἰκοδόμημα τῆς Κυπριακῆς ἀρχαιολογίας. Κι ὅμως ὄλοι γνῶριζαν ὅτι ἡ περίφημη συλλογὴ τοῦ Cesnola σχηματίστηκε ἀπὸ ἄνθρωπο ποῦ δὲν εἶχε κανένα δεσμό μὲ τὴν ἀρχαιολογία. Ἐπιστημονικὲς πληροφορίες ἔλειπαν κι ὅσες ὑπῆρχαν δὲν ἦταν ἀκριβεῖς. Γι' αὐτὸ τὸ ἔργο τοῦ καθηγητῆ Myres μοδιόστηκε ἀπὸ σοβαρὲς ἐλλείψεις ποῦ μποροῦσαν μονάχα νὰ συμπληρωθοῦν ἀπὸ νέες πλήρεις ἐπιστημονικὲς καὶ ἀκριβεῖς ἀνασκαφές. Ἀκριβῶς αὐτὸ εἶναι ὅτι ζήτησε νὰ κάνει ἡ ἀποστολὴ μὲ τὴ διεύθυνση τοῦ Δρ. E. Gjerstad καὶ δὲν θάταν καθόλου ὑπερβολικὸ νὰ πεῖ κανεὶς πὼς τὸ ἔργο τῆς εἶχε μιά μεγάλη ἐπιτυχία. Κανεὶς ἐξ ἄλλου δὲν μπορεῖ νὰ ἰσχυρισθεῖ πὼς τὸ ἔργο τῆς Σουηδικῆς ἀποστολῆς εἶναι τελειωτικὸ, γιατί νεώτερες ἐρευνες θὰ συμπληρῶσουν τὶς παρατηρήσεις τῆς. Τὸ ἔργο ὅμως αὐτὸ εἶναι σπουδαιότητος σημασίας ἔργο γιὰ ὄσους θὰ θελήσουν νὰ ἐργασθοῦν στὸ πεδίο τῆς Κυπριακῆς ἀρχαιολογίας.

*Φ. Ζαννέτου Ἱστορ. τόμ. Α' σ. 500—501.

** Λ. Φιλίππου. Τὰ Ἑλλ. Γράμματα κτλ. Τόμ. Α σ. 22—23

Ὅπως ἔχει ἀναγγελθεῖ ἀπὸ τὴν ἐπιτροπεία τῆς ἀποστολῆς, ἡ δημοσίευση τῶν ἀποτελεσμάτων τῶν ἀνασκαφῶν θὰ συμπεριλάβει 4 τόμους κείμενο καὶ τρεῖς τόμους εἰκόνες. Οἱ τρεῖς ἀπὸ τοὺς τόμους τοῦ κειμένου θ' ἀφιερῶθουν στὴ δημοσίευση τῶν ἐκθέσεων ἀπάνω στὶς ἀνασκαφές κι ὁ τέταρτος στὰ ἱστορικά συμπεράσματα πού προκύπτουν ἀπὸ τὶς ἀνασκαφές αὐτές. Πρὶν λίγες βδομάδες κυκλοφόρησε κιόλας ὁ πρῶτος τόμος τοῦ κειμένου κι ὁ πρῶτος τῶν εἰκόνων. Οἱ ἀνασκαφές πού δημοσιεύονται σ' αὐτὸν τὸν τόμονεῖναι οἱ ἐπόμενες:

- (1) Πέτρα τοῦ Λιμνίτη: λείψανα κατοικιῶν τῆς λιθίνης ἐποχῆς.
- (2) Λάπηθος: νεολιθικές κατοικίες καὶ προϊστορικές νεκροπόλεις.
- (3) Κυθραία: νεολιθικές κατοικίες.
- (4) Ἅγιος Ἰάκωβος: προϊστορικές νεκροπόλεις καὶ ἱερά.
- (5) Νιτοβίκλα (Καρπασία): προϊστορικό φρούριο καὶ νεκροπόλεις.
- (6) Παλιοσκουτέλον (Καρπασία): προϊστορικοί τάφοι.
- (7) Κοννάρκα-Τραχώνια (Καρπασία):
- (8) Τράχωνας (Καρπασία): ἀρχαῖκός κτιστός τάφος.
- (9) Ἐγκωμη (Ἀμμόχωστος): Μυκηναϊκό νεκροτρεφείο.

Ἔτσι ὁ πρῶτος τόμος πραγματεύεται γιὰ τὶς ἀνασκαφές πού γίνηκαν μέσα σὲ προϊστορικές πόλεις ἢ προϊστορικά νεκροταφεία πού φτάνουν στὴ Λιθινὴ ἐποχὴ κ' ἴσασμε τὴν ἐποχὴ τοῦ χαλκοῦ. Ὅσες τοποθεσίες ἀνήκουν στὴ Λιθινὴ ἐποχὴ ἔχουνε ἰδιαίτερη σημασία ἀπὸ τὸ γεγονός πῶς γιὰ πρώτη φορά ἀνακαλύπτονται τέτοιες στὸν τόπο. Μὲ τὶς ἀνακαλύψεις αὐτές τὸ πρόβλημα τοῦ πολιτισμοῦ πού ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὸν πολιτισμὸ τῶν μεταλλῶν μπαίνει σὲ μιὰ πολὺ ἐνδιαφέρουσαν φάση κι ἀρχίζει νὰ φωτίζεται. Οἱ νεώτερες ἀνακαλύψεις πού ἔγιναν τελευταίως ἀπὸ μὲνα γιὰ τὸ Κυπριακὸ Μουσεῖο, θὰ συμπληρώσουν σὲ τρόπο τελείως ἱκανοποιητικὸ τὶς ἔρευνες τῆς Σουηδικῆς ἀποστολῆς γιὰ τὴν ἀνακάλυψη καὶ διαφώτιση τοῦ νεολιθικοῦ καὶ προ-νεολιθικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Κύπρου.

Δὲ φρονῶ ὅτι ἔκθεσε μεγαλυτέρων λεπτομερειῶν τοῦ ἐπιθεωρουμένου πρώτου τόμου τοῦ συγγράμματος εἶναι ἀναγκαῖα, ἐπιπεῖθι, ὅπως εἶπα καὶ στὴν ἀρχή, οἱ τρεῖς πρῶτοι τόμοι πραγματεύονται ἀπλῶς γιὰ τὶς παρατηρήσεις πού ἔγιναν κατὰ τὴ διάρκειαν τῶν ἀνασκαφῶν. Ἐν τούτοις θὰ μπορούσα νὰ πῶ ὅτι ὁ τόμος αὐτός δίνει μιὰν ἀνεξέλιαν ἰδέαν τῆς μεγάλης ἀκρίβειας καὶ τῆς ἀπιστηνικῆς εὐσυνειδησίας πού διακρίνει τὶς ἔρευνες τῆς Σουηδικῆς Ἀποστολῆς. Περιγραφές, εἰκόνες, σχέδια κι ὅλα ἔγιναν μὲ τὴν εὐμεγάλῃ προσοχῇ καὶ ἀκρίβειαν κι ὁ ἀναγνώστης δὲν ἔχει παρὰ νὰ ἐχτιμήσῃ τὸ σημαντικό αὐτὸ ἔργο. Μπορεῖ ἀκόμη νὰ πεῖ κανεὶς

πῶς οἱ τρεῖς πρῶτοι τόμοι θὰ χρησιμεύουν ὡς Κώδικες τῶν ἀρχαιολογικῶν «δεδομένων» τῆς Κύπρου, πού χρονολογούνται ἀπὸ τοὺς προϊστορικούς ἴσασμε τοὺς Ρωμαίκοις χρόνους. Εἶναι λοιπὸν φανερὸ πῶσο πολῦτιμοι εἶναι οἱ τόμοι αὐτοὶ καὶ πῶσο πολυτιμώτερος θάναὶ ὁ τέταρτος πού θὰ περιλαβαίνει καὶ ἐκθέτει τὰ συμπεράσματα τῶν ἐρευνῶν. Ἡ ὅλη ἐμφάνιση τῆς δημοσιεύσεως εἶναι ἀρτιωτάτη καὶ ἀποτελεῖ τὴν κατακλειδὰ ἔργου ἐπιστημονικῆς εὐσυνειδησίας καὶ ἀκρίβειας.

Π. ΔΙΚΑΙΟΣ

Ἐφορος Κυπριακοῦ Μουσείου.

ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ὁ Ἀρχιταμίας τῆς Κύπρου Χέρμυ Τζῶν Πίγκ, πού πέθανε πρὶν δυὸ μὲν περίπου, ἦταν κι ὁ πρόεδρος τῆς «Ἐταιρείας Φυσικῆς Ἱστορίας τῆς Κύπρου». Εἶναι ἀλήθῃ πῶς δὲν ὑπῆρχε ἀκόμα στερεωμένη μιὰ τέτῃ Ἐταιρεία καὶ πῶς ὁ μακαρίτης Πίγκ πρῶτον ἐν ἀναβίωσει τὴν παλιά πού ἐπρωτοῖδρουθεῖ τις 29 τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1 ἀπὸ τὸν Δικηγόρο τοῦ Στέμματος κ. Μικνίλ, πού ἀσχολήθηκε εἰδικὰ μὲ τὴν πινολογία τοῦ νησιοῦ κ' ἔβγαλε σὲ βιβλὴ μιὰν ἀρκετὰ διεξοδικὴ μελέτη τοῦ ἀπάν στο θέμα αὐτό. Καὶ προτοῦ ἀκόμα συστῆθῃ ἡ πρώτη αὐτῆ ἔταιρεία, γίνανε συζητήσεις καὶ παραστάσεις, τὸν καιρὸ πῶ κτιζότανε τὸ Κυπριακὸ Μουσεῖο, νὰ ληφῇ πρόνοια καὶ γιὰ μιὰ αἴθουσα Φυσικῆς Ἱστορίας πού νὰ περιλάβει δειγμάτων τῶν πλιῶν καὶ τῆς χλωρίδας τοῦ τόπου. Ἡ ζήτησις αὐτῆ βρῖσκεται στὴν ἐφημερίδα «Anglo-Cypriot» πού ἔβγαλε στὴν Ἰεμεσὸ (1901). Ὁ μακαρίτης Λουκῆς Ζ. Πιερῆδης, ὁ βέλῃ φίλος καὶ φιλότεχνος αὐτός ἄνθρωπος γράφοντας τότε μὲ τὸ ψευδώνυμο «Συρια» ἔλεγε πῶς ἦταν ντροπὴ τὸ Μουσεῖο Φυσικῆς Ἱστορίας τῆς Βουδαπέστης κατέχει μιὰ θαυμασιὰ συλλογὴ ἀπὸ Κυπριακά πουλιά, καὶ ἡ Σουηδία μιὰ μεγάλη συλλογὴ φυτῶν πού εἶχε καταρτίσει ὁ ἄνθρωπος τὸ νησιὸν ὁ **Hombroe** κ' ἔκανε εἰσήγησιν στὴν Κυβέρνησιν νὰ μὴ ἀνανεώσῃ τὴν ἀδείαν νησιοῦ ἀγρίων πτηνῶν, πού εἶχε χορηγήσει στὸν ἀντιπροσωπὸ τῆς Οὐγγρικῆς Ἐταιρείας, τὸ μακαρίτη κ. Γκλάζνερ, παρὰ μὲ τὸν ὄρο νὰ προμηθεύῃ αὐτὸς τὴν Κυβέρνησιν μὲ διπλὸ δεῖγμα τῶν πουλιῶν πού θῆρευε.

Ἐλπίζουμε πῶς ὁ θάνατος τοῦ κ. Πίγκ δὲν θὰ ἐμποδίσῃ τὰ ἄλλα μέλη τῆς Ἐταιρείας νὰ προχωρήσουν στὸ ἔργο τους καὶ πῶς μάλιστα θὰ θελήσουν νὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπὸ τὶς γενεές καὶ βαθεῖες γνώσεις τοῦ κ. Γιώργου Μαυρομουστάκη, μιᾶς ἀγνωμνῆς στὸν τόπο τῆς μὰ πολὺ γνωστῆς στοὺς κορυφαίους τῆς ἐπιστήμης τῶν ξένων Ἰνστιτούτων, ἐντομολογικῆς ἰδιοφυίας, πού διαμένει στὴν Ἰεμεσὸ.

16

ΤΥΠΟΣ

δ Ε Στήν «Πρωϊνή» (4 Νοε.) ό κ. Ήντης Περνά-
 εϋ ρης συνεχιζοντας τις «συννευεις και συνο-
 α μιλιες» του γραφει για τδ Στράτη Μυριβήλη.
 πς —Στήν ίδια εφημεριδα ό κ. Τ. Άνθιας γρά-
 σπ ρει για «τδ έργο του Μανώλη Καλομοίρη»
 Σς 7 και 8 Νοε.)
 ο —Στήν «Έλευθερία» (3 Νοε.) άρχισε να
 το δημοσιευεται ή μελέτη του κ. Κώστα Αύγερη
 ζσ Το πολίτευμα της Κύπρου επί της εποχής
 ζσ των Πολεμειώνων.
 μι —Στήν «Έλευθερία» επίσης ό Ήφορος
 πς ου Κυπριακού Μουσείου κ. Πορφύριος Δι-
 πδ αιος, άπ' άφορητδ τδ τελευταίο του άρχαιο-
 πδ κό ταξίδι στην Εϋρώπη, γράφει τη «ση-
 ημερία των Μουσείων» (3 και 10 Νοε.) και θά
 ηγηθδ ολουθηθεί σε σειρά άρθρα του κατοπί να
 πηρχδ επιτύξει ευρύτερα τδ σπουδαίο αυτό θέμα.
 βάλει Σ τδ «Νέο Κυπριακό Φύλλακ» έξα-
 αυτό υθει ή έρευνα του κ. Α. Χ. Οικονόμου
 Κ' έντδ τούς «μεγάλους ευεργέτες της Λάρνακος
 θεί κ των χωριών της».
 ΣΟΚα Βγήκε έβδομοδιαία άθλητική εφημεριδα
 ζητος «Άθλητικά Νέα», με Διευθυντδ τόν
 ύπδρ άνο Ίωαννίδη και άρχισυντάκτη τόν κ.
 ταξδ ύτέρη Ίωαννίδη.
 «σ —Η «Έλληνική Βιβλιογραφική και
 τζι βλιοφιλική Έπιθεώρησις» [15 'Οκτ'
 θάτινδρου 2α, 'Αθηнай] στη σελιδα της «Τδ Χρο-
 (Βλ όν του βιβλίου) γράφει: «Κατά τούς τελευταί-
 Οί, τούς ένδιαφέροντα τέσσερα νέα περιοδικά»,
 τούς άναφέρει με σχόλια: 'Η Βιομηχανία
 προσ ή Έπιθεώρησις, ή Τελωνειαία
 όσα Έπιθεώρησις, τδ Κυπριακά
 τόν ματα και ή Παιδική Έγκυ-
 Ζαννέ παιδεία. Για τδ περιοδικό μας ειδι-
 δειχτε ράφει τδ έπόμενα.
 νάπτδ «Κυπριακά Γράμματα, δεκαπενθή-
 σε με φιλολογικόν περιοδικόν έκ 36 σελιδών
 Είναι λων σχήματος 25X17. 5 έκδιδόμενα έν-
 ρικδ κοσία της Κύπρου. Άν κρινωμεν από
 στη τυπογραφικήν άρτιότητα των πρώτων
 ρώσ τευχών και την ποιότητα της ύλης και
 όχι κριτικών σημειωμάτων, πρέπει να ύπο-
 λωνεμε, ότι ή διάδοσις των ταχέως θά ύ-
 όρθβθ θά όρια της μακρυνής Κύπρου.»
 φά Η Near East δέ αρθρίδιό της με τίτλο
 Το «Ζαντινή Τέχνη» γράφει τδ έπόμενα:
 λιτδ «να σπουδαίο έργο για τδ Βυζαντινά Μνημεία της
 ποδρου πρόκειται να δημοσιευτεί στην 'Αθηνα από τόν
 χο ηγητή Γεώργιο Σωτηρίου, Διευθυντδ του Βυζαντινού
 χο μσειου εκεί. Είναι τδ πρώτο συμπληρωμένο κ' έξαν-
 Τοτικό έργο που πραγματεύεται αυτή την τάξη των άρ-
 Τιοτήτων της ηθου. Ό κ. Σωτηρίου πρέπει να θεωρηθεί
 η ως ό πρώτος savant που έκανε να προσεχτεί ή σπου-
 ποιότητα της Βυζαντινής τέχνης της ηθου και να άνακα-
 πει την άξια των άγορικών ναών που ός τδ τώρα νο-
 ζτδνατε ως κάτι τδ άσημαντο. Ός τδ σημερα ό άρχαιο-
 ριες της Κύπρου χρεωστούσαν πολλά στέρες Γάλλους. Ό
 «νάρ περιέγραφε και φωτότυπησε ώραιά τδ Γοθικά της
 'Ανημεία, ένδ ό de Mas Latrie Έγραψεν την Ιστορία της Λου-
 'Ανιανής Έποχής της Νησου...»
 —Πήραμε άκόμη τδ περιοδικό Libre και
 ρς εφημεριδες «Πάφος», «'Αλήθεια», «Παρα-
 ρητής» και «Φωνή της Κύπρου».

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Γ. Π. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ: «Η ελληνική όρθογρα-
 φία. ήτοι: σύντομος επισκόπησις αυτής από τδ άρχαιον
 χρόνον μέχρι της σημεριν. 'Αθηναί, Τυπ. «Πυρσού», 1924.
 Πουλιέται 2 σελ. στο γραφείο μας.
 RUPERT GUNNIS: «Famagusta. A short guide for the use of
 tourists». Printed and published by the Government Printing Of-
 fice, Nicosia, 1934. 4 D2 cp.
 JOAN DU PLAT TAYLOR: «A Water Cistern with Byzantine
 Paintings, Salamis, Cyprus». University Press, Oxford 4 1/2 cp.
 Cyprus Museum Annual Report 1933 Nicosia 1933.
 P. DIKAIOS: «Early Bronze Age cults in Cyprus as revealed by
 the Excavations at 'Vounous, Bellapais... University Press
 Oxford 1932.»

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Τδ βραβείο Νόμπελ στη Λογοτεχνια δόθηκε φέτος στον
 'Ιταλό Θεατρικό συγγραφέα, ποιητή και διηγηματογράφο
 Λουίτζι Πιραντέλλο. Ένα από τδ τελευταία διηγηματα
 του Πιραντέλλο, τδ «Δυό Διπλα Κρεββάτια», δημοσιέσθη
 στο πρώτο και δεύτερο τεύχος των «Κυπριακών Γραμμάτων».
 —Ό καθηγητής Dawkins—που έβγαλε περίστδ χρονικό
 του Μαχαίρα—θά έπισκεφτεί την Κύπρο στις άρχές του έ-
 πόμενου καλοκαιριού, όπως γράφει ό ίδιος στον κ. Κ.
 Χατζηγιάννου.
 —Σε λίγες μέρες θα ρθει στην Κύπρο ό Άγγλος
 ποιητής Osbert Sitwell—της γνωστής οικογενείας τών δια-
 νουομένων Sitwell. Θα έμειν στην Κύπρο ένα μήνα περί-
 που για να τελειώσει ένα έργο του.
 —Ό Σέρ Ρονάλτ Στόρρς, πρώην Κυβερνήτης της Νή-
 σου, θα κάνει διαλέξεις για την Κύπρο στη Σκωτική Βασι-
 λική Γεωγραφική Έταιρεία στο 'Εδιμβούργο την 29η του
 Δεκέβρη και στη Γκλασκώβη την 21η του Δεκέβρη.
 —Έκδιδεται και κυκλοφορεί σε λίγες μέρες τόπος διηγη-
 μάτων και ποιημάτων με τίτλο «Νέοι Κύπριοι Λογοτέ-
 χνες». Συνεργάζονται οι κ.κ. Πάνος Ίωαννίδης, Λουίτζι
 Ευστάθιος, Τώνης Μελάς, Μιχαλάκης Λοιζίδης και ή Δνις
 Χρυσταλλίνη 'Αλεξάνδρη. Τιμή 4 1/2 γρ.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Καθηγητδ Μιχ. Δένδια. Θεσσαλονική. Εύχα-
 ριστούμε για τδ καλά σας λόγια και τδ ένδιαφέρο σας
 για τδ «Κυπρ. Γρ.»—κ. Ι. Συκουτρη, 'Αθηνα. Οίσιλη
 ηφεις σας μες βρισκον άφωφονος. Θά τις βάλουμε σ'
 έφηρμογή σιγά—σιγά.—Κ άθηγητδ Γ. Άναγνωστό-
 παυλο, 'Αθηνα. Σας εύχαριστούμε για τδ συγχρη-
 ήτρια και την ένδάρθρωση. Θα περιμένουμε τη συνεργασία
 σας που μάς γράφει.—κ. Τ. Φραγκοούδης, 'Αθηνα. Εύ-
 χαριστούμε για όσα καλά γράφατε για τδ περιοδικό μας
 στο φίλο κ. Ι.—κ. Αλ. Παλλητδ, Liverpool Πήραμε τδ
 δελτίο έγγραφής.—κ. Ξ. Φαρμακίδης, Λεμεσό. Μάς
 τδ στείλατε πολύ άργά κ' έτσι μείνι για τδ έπόμενο. Τα
 τεύχη που ζητάτε θά σας σταλούν.—κ. Κ. Χατζηγιάννου
 Κερύνια. Είναι βθεια κάπως άργά ως τδ Χριστούγεννα,
 άλλα ός είναι. Τδ έτι σας έγραφε ό κ. Dawkins. Ίσως
 να τδ χρησιμοποιήσουμε ύστερωτερα.—κ. Α. Μηλιώτδ η,
 Δύμες. Έλπίζουμε να είναι πολύ ένδιαφέρο τδ ύλικό που
 θά στείλατε. Πρέπει όμως να φροντίσετε πολύ για τη σω-
 στη άπόδοση της φωνητικής και για την ακριβολογημένη
 έρμηνεία.—κ. Α. Κύρρη, Σκαρίνου. Τδ διηγηματάκι σας
 θά μπει στο έπόμενο.—κ. Τέμπλαρ, Λεμεσό. Σας στείλα-
 με τδ δεύτερο.—κ. Χ. Παπαστεφάνου, Άμίαντο. Πήρα-
 με τη συνδρομή σας. Ευχαριστούμε.—κ. Π. Ο. Π. Έν-
 ταυθα. Το «έξον άρατα» είναι κακόθεμα και μαυροδιστι-
 κό. Τδ άλλο δέν λέει βθεια τίποτε μά έχει ύποφεροτδ στίχο
 —αυτόν όμως τδ στίχο που όλοι τώρα γνωστοί κ' ά-
 γνωστοί τόν γράφοντε έδω, και που κατάνησε μιá όληρη
 κ' ένκευριστική μιμηση.—κ. Γ. Χειμαρρίδης, Στρόβολο.
 Τα νέα σας είναι καλύτερα, έξασκολουθόν όμως να
 είναι φλύαρα. Για την τεχνική του στίχου των τραγουδιών
 σας αυτών, διαβαστε έτι γράφουμε πιο πάνω στον κ.
 Π. Ο. Π. Άς άλλαζον έπιτέλους ό νέοι τδ μονότονο
 αυτό χαβα.—κ. Γ. Τσιακκας, Ένταυθα. Καί τδ νέο σας
 ποιημα είναι τελείως άτεχνο και χωρίς έλμψ. Χρειάζεται
 να δουλέψετε πολύ άκόμα για να παρουσιαστήτε εύπρό-
 σωπα. Μη βιάζεστε.—κ. Άντ. Φαρμακίδης, Λεμεσό.
 Πολλά σας παρακαλούμε να μάς πληροφορήσετε τι έκά-
 νατε σγεται με τδ ζήτημα που σας γράφαμε την περα-
 σμένη βδομάδα. Είναι για μάς πολύ ζωτικό.—

Ύπεύθυνος ιδιοκτήτης: Α. Μ. Άταλιδης—Λευκοσία.

Τυπογραφείο «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμά Γ. Κυριακίδη-Λευκοσία.

Ἐντὸς τοῦ Δεκεμβρίου
Ἡ ΝΕΑ ΜΕΓΑΛΗ ΕΚΘΕΣΗ ΞΥΛΟΥΡΓΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ
 ΤΗΣ
ΚΥΠΡΙΑΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ ΕΠΙΠΛΩΝ
ΦΑΝΟΥ ΠΑΝΤΕΛΙΔΗ

Ἡ ἐκθεση θ' ἀποτελεῖται ἀπὸ ὁλόκληρη ἐπι-
 πλωση σπιτιοῦ, κατασκευα τρένη μὲ ξύλα πολυτελείας.

ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ
ΕΠΙΠΛΩΝ
 Σοφοκλέους 6

Πούδρα "ΚΟΡΑΣΙΔΟΣ"

Ἡ κορωνίς τῶν πούδρων τῶν ὅσων εἰσήχθησαν μέχρι σήμερον ἐν Κύπρῳ. Ὅσες δὲν ἔχουν δοκιμάσει ἄς μᾶς ζητήσουν δείγματα δωρεάν.

Γενικός Ἀντιπρόσωπος
ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
 Ληδρας 70, Τ. Κ. 100 Λευκωσία

Cocomalt - delicious

Ἡ καθημερινὴ ζήτησις **COCOMALT** ἔκ μέρους τῶν πελατῶν μας εἶναι μία τρανὴ ἀπόδειξις ὅτι ὁ κόσμος κατάλαβε τὴν ἀνωτερότητά του ἀπὸ τὸ παρόμοιον εἶδος.

Συγγράψατε τιμὴν, ποιότητα καὶ γεύσιν καὶ ἐντὸς 15 ἡμερῶν δῆτε ἀποτελέσματα.

Μὴ πλανᾶσθε ἀπὸ πομπώδεις ρεκλάμες τοῦ παρομοίου εἶδους.

Τὸ **COCOMALT** πωλεῖται παντοῦ.

Γενικός ἀντιπρόσωπος Κύπρου
ΚΥΡΙΑΚΟΣ ΠΑΠΑ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
 Ληδρας 70, Τ. Κ. 100. Λευκωσία.

ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΔΥΣΤΥΧΗΜΑΤΩΝ "Ο ΦΟΙΝΙΞ" ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ

Κεφάλαια εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔτους 1933 £ 27.188.369

Πολλοὶ διερωτῶνται, διατὶ ἡ Ἐταιρεία ΦΟΙΝΙΞ ἀπέκτησε ἐντὸς ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος τόσην δημοτικότητα.
Καὶ ἀπαντῶμεν.

ΔΙΟΤΙ ΕΙΝΑΙ :

- 1ον. Εἰς τῶν μεγαλυτέρων Ἀσφαλιστικῶν κολοσσῶν τῆς Εὐρώπης.
- 2ον. Διότι εἶναι μία τῶν παλαιότερων Ἐταιρειῶν τοῦ κόσμου (ἰδρυθεῖσα τῷ 1860).
- 3ον. Διότι οἱ συνδυασμοὶ τῆς εἶνε οἱ ἐπωφελέστεροι καὶ ἐπικερδέστεροι.
- 4ον. *Διότι τὰ ἀσφάλιστρά τῆς εἶναι τὰ χαμηλότερα ὄλων ἀνεξαιρέτως τῶν Ἐταιρειῶν.*
- 5ον. Διότι κάθε συμβόλαιον τοῦ Φοίνικος εἶναι ἡ σταθερωτέρα ἐγγύησις τοῦ χορήματός σας.
- 6ον. *Διότι τὰ ἀσφαλισμένα κεφάλαιά τῆς ἀνέρχονται εἰς χρυσᾶς £ 127.336.271.*
- 7ον. Διότι εἶναι ἡ πρώτη Ἐταιρεία πὸν ἴδουσε Γ. Διεύθυνσιν καὶ ὑποκαταστήματα εἰς τὰς κριωτέρας πόλεις τῆς Κύπρου.
- 8ον. Διότι ὅπως εἰς ὅλας τὰς χώρας ἐνθα ἐργάζεται, τὰ εἰσπραττόμενα ἀσφάλιστρα, *μένουν ἐν Κύπρῳ.*
- 9ον. Διότι τὸ σημαντικώτερον μέρος τῶν ἀποθεματικῶν τῆς κεφαλαίων εἶναι εἰς **ΑΚΙΝΗΤΑ** (ἀκίνητα τῆς Ἐταιρείας 144 ἐν Εὐρώπῃ, Ἑλλάδι, Αἰγύπτῳ κ. ἄ.)
- 10ον. *Διότι ὁ ΦΟΙΝΙΞ φέρει εἰς φῶς ὅλους γενικῶς τοὺς ὄρους τοῦ προ-καταβολικῶς, οὕτως ὥστε νὰ γνωρίζῃ ὁ ἀσφαλιζόμενος τούτους καὶ μὴ γεννῶνται ἐπιζημίαι παρεξηγήσεις εἰς βάρος του.*
- 11ον. Διότι διὰ τὸν πτωχὸν καὶ πλούσιον ἔχει συνδυασμὸς καταλλήλους καὶ ἐπωφελεστάτους, μὲ ἐλάχιστα ἀσφάλιστρα.
- 12ον. Διότι εἶναι ἡ μόνη ἴσως Ἐταιρεία, τῆς ὁποίας τὰ συμπληρωματικὰ συμπληρωματικὰ συμβόλαια ΔΥΣΤΥΧΗΜΑΤΩΝ καλύπτουν ὅλους ἀνεξαιρέτως τοὺς κινδύνους.

—ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΕΦ' ΟΡΟΥ ΖΩΗΣ Ο ΕΥΘΥΝΟΤΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ.

—ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΜΕ ΕΓΓΥΗΜΕΝΟΝ ΤΟΚΟΝ 3%

—ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΑΙ.

—ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΠΡΟΙΚΟΔΟΤΗΣΕΩΣ.

» ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ.

» ΔΙΠΛΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.

» ΕΠΙ 2 ΚΕΦΑΛΩΝ.

» ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΕΩΣ ΜΕ ΤΟΚΟΝ 5½%

Ζητήσατέ μας Κανονισμοὺς διὰ νὰ πεισθεῖτε ὅτι πράγματι ἡ Ἀσφαλιστικὴ Ἐταιρεία ΦΟΙΝΙΞ εἶναι ἡ σοβαρωτέρα ἐπιχείρησις τοῦ εἴδους τῆς ἐν Κύπρῳ.

ΓΡΑΦΕΙΑ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΣ: ΛΕΥΚΟΣΙΑ, ΜΕΓΑΡΟΝ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
ΓΕΝΙΚΟΣ ΔΙΕΥΘΥΝΩΝ ΠΡΑΚΤΩΡ
ΝΙΚΟΣ Κ. ΣΟΥΠΙΔΗΣ